

Agenda – Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 2 – y Senedd	Steve George
Dyddiad: Dydd Mercher, 14 Mawrth 2018	Clerc y Pwyllgor 0300 200 6565
Amser: 09.00	SeneddDGCh@cynulliad.cymru

- 1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau**
- 2 SL(5)193 – Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018: Sesiwn dystiolaeth 1: Conffederasiwn GIG Cymru**
(09:00 – 10:00) (Tudalennau 1 – 120)
Sue Ball, Cyfarwyddwr Cynorthwyol, Datblygu'r Gweithlu a Datblygu Sefydliadol, Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan.
Mandy Collins, Ysgrifennydd y Bwrdd, Bwrdd Iechyd Addysgu Powys.
Sian-Marie James, Pennaeth y Swyddfa Gorfforaethol, Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda.
Enfys Williams, Rheolwr Gwasanaethau Cymraeg, Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda.
- 3 SL(5)193 – Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018: Sesiwn dystiolaeth 2: BMA Cymru Wales / Gwerfyl Wyn Roberts**
(10:00 – 11:00) (Tudalennau 121 – 127)
Dr Phil White, BMA Cymru Wales
Dr Llion Davies, BMA Cymru Wales
Gwerfyl Wyn Roberts, Cyn uwch-ddarlithydd yn y maes iechyd, Prifysgol Bangor
Dr Emyr Humphreys. Ymgynghorydd Gwynegonoleg

- 4 SL(5)193 – Rheoliadau Safonau’r Gymraeg (Rhif 7) 2018:
Ymatebion ysgrifenedig**

(Tudalennau 128 – 153)
- 5 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y
cyhoedd o'r cyfarfod ar gyfer y busnes a ganlyn:**
- 6 SL(5)193 – Rheoliadau Safonau’r Gymraeg (Rhif 7) 2018: Sesiwn
Briffio Technegol: Swyddogion Llywodraeth Cymru**
(11:00 – 12:00)
Bethan Webb, Dirprwy Gyfarwyddwr, y Gymraeg
Sioned Rees, Pennaeth Uwch-gyfeirio a Chymorth Mesurau Arbennig, Iechyd
a Gwasanaethau Cymdeithasol.
- 7 Ystyried y dystiolaeth**
(12:00 – 12:30)

Eitem 2

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Rheoliadau drafft a osodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 150(2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, i'w cymeradwyo drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU DRAFFT

2018 Rhif (Cy.)

Y GYMRAEG

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018

NODYN ESBONIADOL

(Nid yw'r nodyn hwn yn rhan o'r Rheoliadau)

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (mccc 1) (“Mesur 2011”) yn gwneud darpariaeth ar gyfer pennu safonau ymddygiad mewn perthynas â'r Gymraeg (“safonau”). Mae'r rhain yn disodli'r system o gynlluniau iaith Gymraeg y darperir ar eu cyfer yn Neddf yr Iaith Gymraeg 1993 (p. 38).

Mae adran 26 o Fesur 2011 yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau, ac mae adran 39 yn eu galluogi i ddarparu bod safon yn benodol gymwys i berson drwy awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg (“y Comisiynydd”) i roi hysbysiad i'r person hwnnw sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â'r safon (“hysbysiad cydymffurfio”).

Mae'r Rheoliadau hyn yn pennu safonau mewn perthynas ag ymddygiad Byrddau Iechyd Lleol, Ymddiriedolaethau Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru, Cyngorau Iechyd Cymuned a Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymuned Cymru (y cyfeirir atynt yn y Rheoliadau fel “cyrff”).

Mae'r Rheoliadau hefyd yn awdurdodi'r Comisiynydd (yn ddarostyngedig i eithriadau penodol a nodir yn rheoliad 3(2)) i roi hysbysiad cydymffurfio i'r cyrff hynny, mewn perthynas â safonau a bennir gan y Rheoliadau. Mewn perthynas â Gofal Cymdeithasol Cymru, mae'r Rheoliadau yn awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i'r corff hwnnw mewn perthynas â safonau a bennir yn Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016 (O.S. 2016/405 (Cy. 125)).

Yn unol ag adran 44 o Fesur 2011, caiff y Comisiynydd drwy hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o'r safonau sy'n benodol gymwys iddo. I adlewyrchu hynny, mae'r safonau a bennir yn y Rheoliadau wedi eu geirio ar ffurf naratif ail berson, hynny yw ar ffurf "rhaid ichi" (ac ystyr "chi" yw'r corff perthnasol ym mhob achos).

Gan ddefnyddio'r hyblygrwydd a ddarperir gan adran 44 o Fesur 2011, caiff y Comisiynydd (os yw hynny'n rhesymol ac yn gymesur a'i fod yn dymuno gwneud hynny) ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un safon o dan rai amgylchiadau, a safon arall o dan amgylchiadau eraill. Er enghraifft, os yw un safon yn benodol gymwys i gorff, caiff y Comisiynydd ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon honno o dan rai amgylchiadau, ond nid o dan amgylchiadau eraill, neu ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon honno mewn rhai ardaloedd yn unig. Yn yr un modd os oes dwy neu ragor o safonau yn ymwneud ag ymddygiad penodol (er enghraifft, safonau 8 i 10 mewn perthynas ag ateb galwadau ffôn), caiff y Comisiynydd drwy gyfrwng hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau hynny'n unig, neu â safonau gwahanol ar adegau gwahanol, o dan amgylchiadau gwahanol, neu mewn ardaloedd gwahanol, fel sy'n briodol i'r corff. Nid oes rheidrwydd ar y Comisiynydd felly i'w gwneud yn ofynnol i bob corff gydymffurfio â phob safon.

Yn unol ag adran 46 o Fesur 2011, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio a roddir i gorff ddatgan y diwrnod gosod, neu'r diwrnodau gosod; hynny yw, y diwrnod neu'r diwrnodau y daw'n ofynnol i'r corff gydymffurfio â'r safon (neu gydymffurfio â safon mewn modd penodol). Gan ddefnyddio'r hyblygrwydd a ddarperir gan adran 46, caiff y Comisiynydd osod diwrnod gosod buan i gorff gydymffurfio â safon (cyn belled â bod hynny o leiaf 6 mis ar ôl dyddiad rhoi'r hysbysiad cydymffurfio perthnasol i'r corff), neu osod diwrnod gosod ymhellach i'r dyfodol (er enghraifft mewn perthynas â safonau sy'n fwy heriol).

Mae'r Rheoliadau yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â'r safonau—

- (a) pa un a yw'n cyflawni'r gweithgaredd neu'n darparu'r gwasanaeth; neu
- (b) pa un a yw'n cael ei gyflawni neu'n cael ei ddarparu ar ei ran gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhyngddynt hwy.

Fodd bynnag, yn achos unigolyn sy'n bresennol mewn ymgynghoriad clinigol neu gynhadledd achos, neu unigolyn sy'n glaf mewnol, safonau sy'n gymwys i'r trydydd parti sy'n cyflawni'r gweithgaredd neu sy'n darparu'r gwasanaeth ar ran y corff sy'n gymwys. Mae

hyn yn golygu, er enghraifft, os yw Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro yn cyflawni neu'n darparu cynhadledd achos ar ran Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, yna safonau Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro, ac nid safonau Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, a fyddai'n gymwys. Mae hefyd yn golygu mai safonau Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro, ac nid safonau Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, a fyddai'n gymwys os yw unigolyn yn glaf mewnol yn un o ysbytai Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro ar ran Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr.

Pan fo'r trydydd parti yn ddarparwr gofal sylfaenol, neu pan fo'r gwasanaeth a ddarperir neu'r weithgaredd a gyflawnir ar ran y corff yn cael ei ddarparu neu ei gyflawni mewn ysbyty preifat neu'n glinig preifat yng Nghymru, ar ward breifat mewn ysbyty yng Nghymru neu mewn ysbyty neu glinig y tu allan i Gymru, yna nid yw unrhyw safonau yn gymwys. Nid yw unrhyw safonau yn gymwys pan fo'r gwasanaeth a ddarperir neu'r gweithgaredd a gyflawnir ar ran y corff yn wasanaeth cartref gofal.

Pan fo safon a bennir yn y Rheoliadau hyn yn ei gwneud yn ofynnol i ddeunydd ysgrifenedig gael ei arddangos neu ei ddarparu yn Gymraeg, neu i wasanaeth gael ei ddarparu yn Gymraeg, nid yw hyn yn golygu bod rhaid arddangos neu ddarparu'r deunydd yn Gymraeg yn unig, na bod rhaid i'r gwasanaeth gael ei ddarparu yn Gymraeg yn unig (oni bai bod hynny'n cael ei nodi'n benodol).

Mae **Atodlen 1** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau cyflenwi gwasanaethau**. Mae adran 28 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon cyflenwi gwasanaethau" yw safon sy'n ymwneud â gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau, ac y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg, neu weithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, pan gyflawnir y gweithgaredd hwnnw. Ystyr "gweithgaredd cyflenwi gwasanaethau" yw bod person yn cyflenwi gwasanaethau i berson arall, neu yn delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau i'r person hwnnw neu i drydydd person.

Mae **Atodlen 2** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau llunio polisi**. Mae adran 29 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon llunio polisi" yw safon sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi ac y bwriedir iddi sicrhau, neu gyfrannu at sicrhau, bod y person sy'n gwneud y penderfyniad polisi yn ystyried un neu ragor o'r canlynol—

- (a) pa effeithiau, os o gwbl, (a pha un a yw'r effeithiau'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio

â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;

- (b) sut y gellid gwneud y penderfyniad fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (c) sut y gellid gwneud y penderfyniad fel nad yw'r penderfyniad yn cael effeithiau andwyol, neu fel bod y penderfyniad yn cael effeithiau llai andwyol, ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, neu ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae **Atodlen 3** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau gweithredu**. Mae adran 30 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon gweithredu" yw safon sy'n ymwneud â swyddogaethau, neu fusnes neu ymgymeriad arall ("gweithgareddau perthnasol") person ("A"), ac y bwriedir iddi hybu neu hwyluso defnyddio'r Gymraeg—

- (a) gan A wrth i A wneud ei weithgareddau perthnasol,
- (b) gan A a pherson arall wrth iddynt ddelio â'i gilydd mewn cysylltiad â gweithgareddau perthnasol A, neu
- (c) gan berson heblaw A wrth iddo wneud gweithgareddau at ddibenion gweithgareddau perthnasol A, neu mewn cysylltiad â hwy.

Mae **Atodlen 4** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau cadw cofnodion**. Mae adran 32 o Fesur 2011 yn darparu mai ystyr "safon cadw cofnodion" yw safon sy'n ymwneud â chadw cofnodion ynghylch safonau penodedig eraill, cofnodion ynghylch cwynion mewn perthynas â chydymffurfedd â safonau penodedig eraill, neu gofnodion ynghylch cwynion eraill sy'n ymwneud â'r Gymraeg.

Mae **Atodlen 5** i'r Rheoliadau yn pennu **safonau sy'n ymdrin â materion atodol**. Mae'r rhain yn atodol i'r materion hynny yr ymdrinnir â hwy yn Atodlenni 1 i 4.

Ystyriwyd Cod Ymarfer Gweinidogion Cymru ar gynnal Asesiadau Effaith Rheoleiddiol mewn perthynas â'r Rheoliadau hyn. O ganlyniad, lluniwyd asesiad effaith rheoleiddiol o'r costau a'r manteision sy'n debygol o ddeillio o gydymffurfio â'r Rheoliadau hyn. Gellir cael copi oddi wrth: Uned y Gymraeg, Llywodraeth Cymru, Parc Cathays, Caerdydd, CF10 3NQ.

Rheoliadau drafft a osodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru o dan adran 150(2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, i'w cymeradwyo drwy benderfyniad gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

OFFERYNNAU STATUDOL
CYMRU DRAFFT

2018 Rhif (Cy.)

Y GYMRAEG

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018

Gwnaed

Yn dod i rym

29 Mehefin 2018

Mae Gweinidogion Cymru, drwy arfer y pwerau a roddwyd iddynt gan adrannau 26, 27, 39 a 150(5) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011(1), ac wedi cael cymeradwyaeth Cynulliad Cenedlaethol Cymru yn unol ag adran 150(2) o'r Mesur hwnnw, yn gwneud y Rheoliadau a ganlyn:

Enwi, cychwyn, cymhwysu a dehongli

1.—(1) Enw'r Rheoliadau hyn yw Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018.

(2) Daw'r Rheoliadau hyn i rym ar 29 Mehefin 2018.

(3) Mae'r Rheoliadau hyn yn gymwys o ran Cymru.

(4) Yn y Rheoliadau hyn—

ystyr “aelod o staff” (“*member of staff*”) yw cyflogai i gorff neu berson naturiol sy'n gweithio i gorff ond nid person sydd wedi ei benodi i gorff gan Weinidogion Cymru, un o Weinidogion y Goron, Ysgrifennydd Gwladol, cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol neu sefydliad gwirfoddol(2) (a rhaid dehongli “staff” (“*staff*”) yn unol â hynny);

(1) 2011 mccc 1.

(2) *Gweler* er enghraifft rheoliad 7 o Reoliadau Cyngorau Iechyd Cymuned (Cyfansoddiad, Aelodaeth a Gweithdrefnau) (Cymru) 2010 (O.S. 2010/288 (Cy. 37)) sy'n ymwneud â sefydliadau gwirfoddol yn penodi aelodau i Gynghorau Iechyd Cymuned.

ystyr “claf mewnol” (“*in-patient*”) yw unigolyn sy’n cael ei dderbyn i’r ysbyty am o leiaf un noson;

mae “clinig” (“*clinic*”) yn feddygfa neu’n ystafell ymgynghori y mae—

(a) ymgynghoriad clinigol; neu

(b) ymgynghoriad clinigol preifat;

yn cael ei gynnal ynddi;

ystyr “clinig gwasanaeth iechyd gwladol” (“*national health service clinic*”) yw clinig sydd wedi ei freinio yng Ngweinidogion Cymru, Bwrdd Iechyd Lleol neu Ymddiriedolaeth Gwasanaeth Iechyd Gwladol;

ystyr “clinig preifat” (“*private clinic*”) yw clinig nad yw’n glinig gwasanaeth iechyd gwladol;

ystyr “corff” (“*body*”) yw person a restrir yn Atodlen 6;

ystyr “cynhadledd achos” (“*case conference*”) yw rhyngweithio a’i brif bwrpas yw trafod darpariaeth unigolyn (“A”) sy’n ymwneud ag iechyd ac sydd rhwng—

(a) A,

(b) un neu ragor o gyrff, a

(c) un neu ragor o bersonau pan fo o leiaf un o’r personau hynny yn gyngor sir neu’n gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru;

ystyr “darpariaeth iechyd” (“*health provision*”) yw darparu gwasanaethau iechyd fel rhan o’r gwasanaeth iechyd gwladol i unigolyn ac mae’n cynnwys asesu, diagnosio neu drin yr unigolyn hwnnw;

ystyr “darpariaeth iechyd breifat” (“*private health provision*”) yw darparu gwasanaethau iechyd nad ydynt yn rhan o’r gwasanaeth iechyd gwladol i unigolyn ac mae’n cynnwys asesu, diagnosio neu drin yr unigolyn hwnnw;

ystyr “darpariaeth sy’n ymwneud ag iechyd” (“*health related provision*”) yw darparu gwasanaethau i unigolyn a all gael effaith ar iechyd yr unigolyn hwnnw ond nad ydynt yn ddarpariaeth iechyd nac yn ddarpariaeth iechyd breifat;

ystyr “darparwr gofal sylfaenol” (“*primary care provider*”) yw person sy’n darparu gwasanaeth gofal sylfaenol ar ran Bwrdd Iechyd Lleol;

mae “derbyniad fel claf mewnol” (“*in-patient admission*”) yn dechrau ar y diwrnod y mae’r claf mewnol yn cael ei dderbyn i’r ysbyty ac yn dod i ben ar y diwrnod y mae’r claf mewnol yn peidio â bod yn yr ysbyty;

mae i “gwasanaeth cartref gofal” (“*care home service*”) yr un ystyr ag yn adran 2(2) o Ddeddf

Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016(1), a pharagraff 1 o Atodlen 1 iddi; ystyr “gwasanaeth gofal sylfaenol” (“*primary care service*”) yw gwasanaeth a ddarperir o dan contract, trefniant neu gytundeb a wneir o dan neu yn rhinwedd unrhyw un neu ragor o’r darpariaethau a ganlyn o Ddeddf y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Cymru) 2006(2)—

- (a) adran 41(2)(b) (gwasanaethau meddygol sylfaenol);
- (b) adran 42(1) (contractau gwasanaethau meddygol cyffredinol);
- (c) adran 50 (trefniadau gan Fyrddau Iechyd Lleol ar gyfer darparu gwasanaethau meddygol sylfaenol);
- (ch) adran 57(1) (contractau gwasanaethau deintyddol cyffredinol);
- (d) adran 64 (trefniadau gan Fyrddau Iechyd Lleol ar gyfer darparu gwasanaethau deintyddol sylfaenol);
- (dd) adran 71 (trefniadau ar gyfer gwasanaethau offthalmig cyffredinol);
- (e) adran 80 (trefniadau ar gyfer gwasanaethau fferyllol);
- (f) adran 81 (gwasanaethau fferyllol ychwanegol);
- (ff) adran 92 (cynlluniau peilot);
- (g) adran 102 (cynlluniau gwasanaethau fferyllol lleol);

ystyr “gwasanaeth iechyd gwladol” (“*national health service*”) yw’r gwasanaeth iechyd cynhwysfawr yng Nghymru a barheir o dan adran 1(1) o Ddeddf y Gwasanaeth Iechyd Gwladol (Cymru) 2006;

ystyr “unigolyn” (“*individual*”) yw person naturiol sy’n preswyllo fel arfer yng Nghymru ac yn gweithredu yn ei enw ei hun; ond nid yw’n cynnwys unigolyn sy’n gweithredu yn rhinwedd ei swydd fel gwirfoddolwr;

ystyr “ymgyngoriad clinigol” (“*clinical consultation*”) yw rhyngweithio rhwng un neu ragor o unigolion a chorff ynghylch darpariaeth iechyd;

ystyr “ymgyngoriad clinigol preifat” (“*private clinical consultation*”) yw rhyngweithio rhwng un neu ragor o unigolion a pherson ynghylch darpariaeth iechyd breifat;

ystyr “ysbyty” (“*hospital*”) yw—

(1) 2016 dccc 2.

(2) 2006 p.42.

- (a) unrhyw sefydliad ar gyfer derbyn a thrin personau sy'n dioddef o salwch,
- (b) unrhyw gartref mamolaeth, a
- (c) unrhyw sefydliad ar gyfer derbyn a thrin personau sy'n ymadfer neu bersonau y mae angen adsefydlu meddygol arnynt,

ac mae'n cynnwys clinigau, fferyllfeydd ac adrannau cleifion allanol a gynhelir mewn cysylltiad ag unrhyw gartref neu sefydliad o'r fath;

ystyr "ysbyty gwasanaeth iechyd gwladol" ("*national health service hospital*") yw ysbyty sydd wedi ei freinio yng Ngweinidogion Cymru, Bwrdd Iechyd Lleol neu Ymddiriedolaeth Gwasanaeth Iechyd Gwladol; ac

ystyr "ysbyty preifat" ("*private hospital*") yw ysbyty nad yw'n ysbyty gwasanaeth iechyd gwladol.

(5) Yn ddarostyngedig i baragraffau (7), (8), (9) a (10) yn y Rheoliadau hyn—

- (a) mae cyfeiriadau at unrhyw weithgaredd sy'n cael ei gyflawni gan gorff, neu at unrhyw wasanaeth sy'n cael ei ddarparu gan gorff, i'w darllen fel pe baent yn cynnwys cyfeiriad at y gweithgaredd hwnnw yn cael ei gyflawni ar ran y corff, neu at y gwasanaeth hwnnw yn cael ei ddarparu ar ran y corff, gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhwng y trydydd parti a'r corff;
- (b) yn unol â hynny, oni bai bod hysbysiad cydymffurfio yn darparu i'r gwrthwyneb, bydd corff wedi methu â chydymffurfio â safon mewn cysylltiad â gweithgaredd y mae wedi trefnu iddo gael ei gyflawni, neu wasanaeth y mae wedi trefnu iddo gael ei ddarparu, gan drydydd parti os nad yw'r gweithgaredd hwnnw neu'r gwasanaeth hwnnw wedi ei gyflawni neu ei ddarparu yn unol â'r safon.

(6) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn perthynas â gweithgaredd a gyflawnir ganddo neu wasanaeth a ddarperir ganddo pan fo'n cyflawni'r gweithgaredd hwnnw neu'n darparu'r gwasanaeth hwnnw ar ran trydydd parti o dan drefniadau a wneir rhyngddo ef a'r trydydd parti, ac eithrio mewn perthynas—

- (a) ag ymgynghoriad clinigol,
- (b) â chynhadledd achos, neu
- (c) â chlaf mewnol (pan na fydd y claf mewnol yn bresennol mewn ymgynghoriad clinigol).

(7) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn perthynas â gweithgaredd a gyflawnir ar ei ran neu

wasanaeth a ddarperir ar ei ran gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhyngddo ef a'r trydydd parti mewn perthynas—

- (a) ag ymgynghoriad clinigol,
- (b) â chynhadledd achos, neu
- (c) â chlaf mewnol (pan na fydd y claf mewnol yn bresennol mewn ymgynghoriad clinigol).

(8) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn perthynas â gweithgaredd a gyflawnir ganddo neu wasanaeth a ddarperir ganddo pan fo'r gweithgaredd hwnnw'n cael ei gyflawni neu pan fo'r gwasanaeth hwnnw'n cael ei ddarparu ar ei ran—

- (a) mewn ysbyty preifat neu glinig preifat yng Nghymru,
- (b) ar ward breifat mewn ysbyty yng Nghymru, neu
- (c) mewn ysbyty neu glinig y tu allan i Gymru.

(9) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn perthynas â gweithgaredd a gyflawnir ganddo neu wasanaeth a ddarperir ganddo pan fo'r gweithgaredd hwnnw'n cael ei gyflawni neu pan fo'r gwasanaeth hwnnw'n cael ei ddarparu ar ei ran gan ddarparwr gofal sylfaenol.

(10) Nid oes dim byd yn y Rheoliadau hyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safon mewn perthynas â gweithgaredd a gyflawnir ganddo neu wasanaeth a ddarperir ganddo pan fo'r gweithgaredd sy'n cael ei gyflawni neu pan fo'r gwasanaeth sy'n cael ei ddarparu ar ei ran yn wasanaeth cartref gofal.

Safonau a bennir

2.—(1) Yn Atodlen 1—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau;
- (b) mae Rhan 2 yn darparu bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn Rhan 1 os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill;
- (c) mae Rhan 3 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(2) Yn Atodlen 2—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau llunio polisi;
- (b) mae Rhan 2 yn darparu bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn Rhan 1 os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill;

- (c) mae Rhan 3 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(3) Yn Atodlen 3—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau gweithredu;
- (b) mae Rhan 2 yn darparu bod rhaid i hysbysiad cydymffurfio ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio â safonau penodol a bennir yn Rhan 1 os yw wedi ei gwneud yn ofynnol i'r corff gydymffurfio â safonau penodol eraill;
- (c) mae Rhan 3 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(4) Yn Atodlen 4—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau cadw cofnodion;
- (b) mae Rhan 2 yn diffinio nifer o eiriau ac ymadroddion.

(5) Yn Atodlen 5—

- (a) mae Rhan 1 yn pennu safonau sy'n ymdrin â materion sy'n atodol i'r materion yr ymdrinnir â hwy yn y safonau a bennir yn Atodlenni 1 i 4;
- (b) mae Rhan 2 yn gwneud darpariaeth ynghylch dehongli'r safonau atodol.

Safonau sy'n benodol gymwys

3.—(1) Mae Gweinidogion Cymru yn awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg i roi hysbysiad cydymffurfio i'r personau a restrir yn Atodlen 6 sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o'r safonau a bennir o dan reoliad 2 ac Atodlenni 1 i 5.

(2) Ond nid awdurdodir y Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i—

- (a) Ymddiriedolaethau Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a ganlyn—
 - (i) 65 i 68,
 - (ii) 78 i 78A;
- (b) Cyngorau Iechyd Cymuned a Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymuned Cymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a ganlyn—
 - (i) 23 i 25,
 - (ii) 64 i 68,
 - (iii) 78 i 78A,
 - (iv) 110 a 110A.

Diwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016

4.—(1) Yn rheoliad 3 o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016 (“Rheoliadau Rhif 4”)(1) yn lle paragraff (2) rhodder—

“(2) Ond nid awdurdodir y Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i—

(a) Tribiwnlys Tir Amaethyddol Cymru, Tribiwnlys Adolygu Iechyd Meddwl Cymru, Tribiwnlys Eiddo Preswyl Cymru a Thribiwnlys Anghenion Addysgol Arbennig Cymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio a'r safonau a ganlyn—

(i) 92 i 139,

(ii) 144 i 148,

(iii) 161 i 166;

(b) Gofal Cymdeithasol Cymru(2) sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â safon 60.”

(2) Yn Atodlen 6 i Reoliadau Rhif 4, yn y lle priodol mewnosoder—

“Gofal Cymdeithasol Cymru (“*Social Care Wales*”).

Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes, o dan awdurdod Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg, un o Weinidogion Cymru
Dyddiad

(1) O.S. 2016/405 (Cy. 125).

(2) *Gweler* adran 67 o Ddeddf Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru) 2016 (dccc 2) a barhaodd â bodolaeth Cyngor Gofal Cymru, ond a'i hailenwodd yn Ofal Cymdeithasol Cymru.

ATODLEN 1 Rheoliad 2(1)

Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch gohebiaeth a anfonir gan gorff

(1) Pan fo corff yn ateb gohebiaeth

Safon 1: Os byddwch yn cael unrhyw ohebiaeth yn Gymraeg oddi wrth berson, rhaid ichi ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb), oni bai bod y person wedi dweud nad oes angen ateb yn Gymraeg.

(2) Pan fo corff yn gohebu

(a) Pan fo corff yn gohebu ag unigolyn

Safon 2: Pan fyddwch yn gohebu ag unigolyn (“A”) am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i A a yw’n dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyhych yn Gymraeg, ac os yw A yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny rhaid ichi—

- (a) cadw cofnod o ddymuniad A,
- (b) gohebu yn Gymraeg ag A wrth ohebu ag A o hynny ymlaen, ac
- (c) anfon unrhyw ffurflenni y mae A i’w cwblhau o hynny ymlaen yn Gymraeg.

(b) Pan fo corff yn gohebu â mwy nag un aelod o’r un aelwyd

Safon 3: Pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at un neu ragor o unigolion sy’n aelodau o’r un aelwyd (er enghraifft, rhieni plentyn) am y tro cyntaf, rhaid

ichi ofyn i'r unigolion hynny a ydynt yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyh yn Gymraeg, ac os—

- (a) yw pob unigolyn yn ymateb i ddweud eu bod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'u dymuniad, a gohebu yn Gymraeg o hynny ymlaen pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at bob un o'r unigolion hynny;
- (b) yw un o'r unigolion (ond nid pob un ohonynt) yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'i ddymuniad, a darparu fersiwn Gymraeg o ohebiaeth o hynny ymlaen pan fyddwch yn anfon gohebiaeth a gyfeirir at bob un o'r unigolion hynny.

(c) Pan fo corff yn gohebu â sawl person (er enghraifft, pan fydd yn anfon cylchlythyr, neu'n anfon yr un llythyr at nifer o gartrefi)

Safon 4: Pan fyddwch yn anfon yr un ohebiaeth at nifer o bersonau, rhaid ichi anfon fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth ar yr un pryd ag y byddwch yn anfon unrhyw fersiwn Saesneg ohoni.

(3) Safonau cyffredinol ynghylch gohebu

Safon 5: Os nad ydych yn gwybod a yw person yn dymuno cael gohebiaeth oddi wrthyh yn Gymraeg rhaid ichi ddarparu fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth pan fyddwch yn gohebu â'r person hwnnw.

Safon 6: Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg gyfatebol o ohebiaeth, rhaid ichi beidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn

Saesneg (er enghraifft, os yw'r fersiwn Saesneg wedi ei llofnodi, neu os oes manylion cyswllt wedi eu darparu ar y fersiwn Saesneg, rhaid i'r fersiwn Gymraeg gael ei thrin yn yr un modd).

Safon 7:

Rhaid ichi ddatgan—

- (a) mewn gohebiaeth, a
- (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch,

eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

2

Safonau ynghylch galwadau ffôn i gorff ac oddi wrth gorff

(1) Galwadau ffôn i brif rif ffôn y corff ac i unrhyw linellau gymorth neu ganolfannau galwadau

Safon 8:

Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi gyfarch y person yn Gymraeg.

Safon 9:

Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod i'r person bod gwasanaeth Cymraeg ar gael.

Safon 10:

Pan fo person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg os yw'r person yn dymuno hynny—

- (a) hyd nes ei bod yn angenrheidiol trosglwyddo'r alwad i aelod o staff nad yw'n

siarad Cymraeg sy'n gallu darparu gwasanaeth ar bwnc penodol; a

- (b) hyd nes nad oes aelod o staff sy'n siarad Cymraeg ar gael i ddarparu gwasanaeth ar y pwnc penodol hwnnw.

Safon 11: Pan fyddwch yn hysbysebu rhifau ffôn, llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 12: Os byddwch yn cynnig gwasanaeth Cymraeg ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid i rif ffôn y gwasanaeth Cymraeg fod yr un peth â rhif ffôn y gwasanaeth Saesneg cyfatebol.

Safon 13: Pan fyddwch yn cyhoeddi eich prif rif ffôn, neu unrhyw rifau sydd gennych ar gyfer llinellau cymorth neu wasanaethau canolfannau galwadau, rhaid ichi nodi (yn Gymraeg) eich bod yn croesawu galwadau yn Gymraeg.

Safon 14: Os oes gennych ddangosyddion perfformiad ar gyfer delio â galwadau ffôn, rhaid ichi sicrhau nad yw'r dangosyddion perfformiad hynny yn trin galwadau ffôn a wneir yn Gymraeg yn llai ffafriol na galwadau a wneir yn Saesneg.

Safon 15: Rhaid i'ch prif wasanaeth (neu wasanaethau) ateb galwadau ffôn roi gwybod i bersonau sy'n galw, yn Gymraeg, fod modd gadael neges yn Gymraeg.

Safon 16: Pan na fo gwasanaeth Cymraeg ar gael ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi roi gwybod i'r personau sy'n galw,

yn Gymraeg (pa un ai drwy gyfrwng neges wedi ei hawtomeiddio neu fel arall) pryd y bydd gwasanaeth Cymraeg ar gael.

(2) Galwadau ffôn i adrannau, ac i aelodau o staff corff

Safon 17:

Os bydd person yn cysylltu ag un o'ch adrannau ar rif ffôn llinell uniongyrchol (gan gynnwys ar rifau llinell uniongyrchol aelodau staff), a bod y person hwnnw'n dymuno cael gwasanaeth Cymraeg, rhaid ichi ddelio â'r alwad yn Gymraeg—

- (a) hyd nes ei bod yn angenrheidiol trosglwyddo'r alwad i aelod o staff nad yw'n siarad Cymraeg sy'n gallu darparu gwasanaeth ar bwnc penodol; a
- (b) hyd nes nad oes aelod o staff sy'n siarad Cymraeg ar gael i ddarparu gwasanaeth ar y pwnc penodol hwnnw.

Safon 18:

Pan fydd person yn cysylltu â chi ar rif llinell uniongyrchol (pa un ai ar rif llinell uniongyrchol adran neu ar rif llinell uniongyrchol aelod o staff), rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth gyfarch y person.

(3) Galwadau ffôn a wneir gan gorff

Safon 19:

Pan fyddwch yn ffonio unigolyn ("A") am y tro cyntaf, rhaid ichi ofyn i A a yw'n dymuno cael galwadau ffôn oddi wrthyhch yn Gymraeg, ac os yw A yn ymateb i ddweud ei fod yn dymuno hynny, rhaid ichi gadw cofnod o'i ddymuniad, a chynnal galwadau ffôn a wneir i A o hynny ymlaen yn Gymraeg.

(4) Corff yn delio â galwadau ffôn drwy system wedi ei

hawtomeiddio

Safon 20: Rhaid i unrhyw system ffôn wedi ei hawtomeiddio sydd gennych ddarparu'r gwasanaeth cyfan wedi ei awtomeiddio yn Gymraeg.

3 **Safonau ynghylch cyfarfodydd a gynhelir gan gorff nad ydynt yn agored i'r cyhoedd**

(1) Cyfarfodydd rhwng corff ac un person gwahoddedig arall

Safon 21: Os byddwch yn gwahodd un person ("P") yn unig i gyfarfod—

- (a) rhaid ichi ofyn i P a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, a hysbysu P y byddwch yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg neu, os oes angen, yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw, a
- (b) os yw P wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi gynnal y cyfarfod yn Gymraeg neu, os oes angen, drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

(2) Cyfarfodydd rhwng corff a mwy nag un person gwahoddedig

Safon 22: Os byddwch yn gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, rhaid ichi ofyn i bob person a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.

Safon 22A: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 10% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod

gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 22B: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 20% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 22C: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod o leiaf 30% (ond llai na 100%) o'r gwahoddedigion wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

Safon 22CH: Os byddwch wedi gwahodd mwy nag un person i gyfarfod, a bod pawb a gafodd wahoddiad wedi eich hysbysu eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, rhaid ichi gynnal y cyfarfod yn Gymraeg neu, os oes angen, drefnu bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod.

4 Safonau ynghylch cleifion mewnol

Safon 23: Rhaid ichi ofyn i glaf mewnol ("A") ar ddiwrnod cyntaf ei dderbyniad fel claf mewnol a yw A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod y derbyniad hwnnw fel claf mewnol.

Safon 23A: Os yw'r claf mewnol ("A") yn eich hysbysu fod A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod derbyniad fel claf

mewnol, rhaid ichi roi gwybod i'ch staff sy'n debygol o gyfathrebu ag A, fod A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod y derbyniad hwnnw fel claf mewnol.

Safon 24: Rhaid ichi lunio a chyhoeddi polisi ar sut i gadarnhau a yw claf mewnol ("A") yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn ystod ei dderbyniad fel claf mewnol os na all A eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod derbyniad fel claf mewnol.

5 Safonau ynghylch cynadleddau achos

Safon 25: Os byddwch yn gwahodd unigolyn ("A") i gynhadledd achos a gynhelir 5 neu ragor o ddiwrnodau gwaith ar ôl i'r gwahoddiad gael ei anfon—

- (a) rhaid ichi ofyn i A a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y gynhadledd achos, a'i hysbysu y byddwch yn cynnal y gynhadledd yn Gymraeg, neu os oes angen, yn darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg at y diben hwnnw, a
- (b) os yw A wedi eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y gynhadledd achos, rhaid ichi gynnal y gynhadledd yn Gymraeg neu, os oes angen, ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg ac o'r Saesneg i'r Gymraeg.

6 Safonau ynghylch cyfarfodydd a drefnir gan gorff sy'n agored i'r cyhoedd

Safon 26: Os byddwch yn trefnu cyfarfod sy'n agored i'r cyhoedd ac y caniateir cyfranogiad y cyhoedd ynddo, rhaid ichi ddatgan ar unrhyw ddeunydd sy'n ei hysbysebu, ac ar unrhyw wahoddiad iddo, bod croeso i unrhyw un sy'n bresennol ddefnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod.

Safon 27: Pan fyddwch yn anfon gwahoddiadau i gyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd ac y caniateir cyfranogiad y cyhoedd ynddo, rhaid ichi eu hanfon yn Gymraeg.

Safon 28: Os byddwch yn gwahodd personau i siarad mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd ac y caniateir cyfranogiad y cyhoedd ynddo, rhaid ichi—

- (a) gofyn i bob person a wahoddir i siarad a yw'n dymuno defnyddio'r Gymraeg, a
- (b) os yw'r person hwnnw (neu o leiaf un o'r personau hynny) yn eich hysbysu ei fod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg yn y cyfarfod, darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw (os nad ydych yn cynnal y cyfarfod yn Gymraeg heb wasanaeth cyfieithu).

Safon 29: Os byddwch yn trefnu cyfarfod sy'n agored i'r cyhoedd ac y caniateir cyfranogiad y cyhoedd ynddo, rhaid ichi sicrhau bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gael yn y cyfarfod, a rhaid ichi hysbysu'r rheini sy'n bresennol ar lafar yn Gymraeg—

- (a) bod croeso iddynt

- ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) bod gwasanaeth cyfieithu ar y pryd ar gael.

Safon 30: Os byddwch yn llunio ac yn arddangos unrhyw ddeunydd ysgrifenedig mewn cyfarfod yr ydych yn ei drefnu sy'n agored i'r cyhoedd, rhaid ichi sicrhau bod y deunydd yn cael ei arddangos yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin unrhyw destun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

7 **Safonau ynghylch digwyddiadau cyhoeddus a drefnir neu a ariennir gan gorff**

Safon 31: Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hybu'r digwyddiad (er enghraifft, o ran y ffordd y mae'r digwyddiad yn cael ei hysbysebu neu y rhoddir cyhoedduswydd i'r digwyddiad).

Safon 32: Os byddwch yn trefnu digwyddiad cyhoeddus, neu'n ariannu o leiaf 50% o ddigwyddiad cyhoeddus, rhaid ichi sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn y digwyddiad (er enghraifft, mewn perthynas â gwasanaethau a gynigir i bersonau sy'n bresennol yn y digwyddiad, mewn perthynas ag arwyddion yr ydych yn eu llunio ac yn eu harddangos yn y digwyddiad, ac mewn perthynas â chyhoeddiadau sain a wneir ynddo).

8 **Safon ynghylch cyhoedduswydd a hysbysebu gan gorff**

Safon 33: Rhaid i unrhyw ddeunydd cyhoedduswydd neu ddeunydd hysbysebu yr ydych yn ei lunio gael ei lunio yn Gymraeg, ac os byddwch yn llunio'r deunydd yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid

ichi beidio â thrin y fersiwn
Gymraeg yn llai ffafriol na'r
fersiwn Saesneg.

9 **Safonau ynghylch corff yn
arddangos deunydd yn
gyhoeddus**

Safon 34: Rhaid i unrhyw ddeunydd yr
ydych yn ei lunio ac yn ei
arddangos yn gyhoeddus gael ei
arddangos yn Gymraeg, a rhaid
ichi beidio â thrin unrhyw fersiwn
Gymraeg o'r deunydd yn llai
ffafriol na'r fersiwn Saesneg.

Safon 35: Rhaid i unrhyw ddeunydd yr
ydych yn ei lunio ac yn ei
arddangos mewn arddangosfa
gyhoeddus sydd wedi ei threfnu
gennych gael ei arddangos yn
Gymraeg, a rhaid ichi beidio â
thrin unrhyw fersiwn Gymraeg o'r
deunydd yn llai ffafriol na fersiwn
Saesneg.

10 **Safonau ynghylch corff yn
llunio ac yn cyhoeddi dogfennau
a ffurflenni**

Safon 36: Os byddwch yn llunio ffurflen
sydd i gael ei chwblhau gan
unigolyn, rhaid ichi ei llunio yn
Gymraeg.

Safon 37: Os byddwch yn llunio dogfen
(ond nid ffurflen) sydd ar gael i un
neu ragor o unigolion, rhaid ichi ei
llunio yn Gymraeg—

- (a) os yw pwnc y ddogfen yn
awgrymu y dylid ei llunio
yn Gymraeg, neu
- (b) os yw'r gynulleidfa a
ragwelir, a'u
disgwyliadau, yn
awgrymu y dylid llunio'r
ddogfen yn Gymraeg.

Safon 38: Os byddwch yn llunio dogfen neu
ffurflen yn Gymraeg ac yn
Saesneg, rhaid ichi—

- (a) peidio â thrin unrhyw
fersiwn Gymraeg yn llai
ffafriol na'r fersiwn

Saesneg (pa un a ydynt yn fersiynau ar wahân ai peidio);

- (b) peidio â gwahaniaethu rhwng y fersiwn Gymraeg a'r fersiwn Saesneg mewn perthynas ag unrhyw ofynion sy'n berthnasol i'r ddogfen neu'r ffurflen (er enghraifft mewn perthynas ag unrhyw ddyddiad cau ar gyfer cyflwyno'r ffurflen, neu mewn perthynas â'r amser a ganiateir ar gyfer ymateb i gynnwys y ddogfen neu'r ffurflen); ac
- (c) sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir fod y ddogfen neu'r ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.

11 Safonau ynghylch gwefannau a gwasanaethau ar-lein corff

(1) Gwefannau a gyhoeddir gan gorff

Safon 39: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun pob tudalen ar eich gwefan ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich gwefan yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich gwefan.

Safon 40: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun hafan eich gwefan ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw destun Cymraeg ar hafan eich gwefan (neu, pan fo'n berthnasol, fod eich hafan Gymraeg) yn gweithredu'n llawn, ac

- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â hafan eich gwefan.

Safon 41: Pan fyddwch yn cyhoeddi tudalen newydd ar eich gwefan neu'n diwygio tudalen, rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun y dudalen honno ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod unrhyw fersiwn Gymraeg o'r dudalen yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran testun y dudalen honno.

Safon 42: Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich gwefan sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi ddatgan yn glir ar y dudalen Saesneg fod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a rhaid ichi ddarparu dolen uniongyrchol i'r dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.

Safon 43: Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar bob tudalen ar eich gwefan yn Gymraeg.

(2) Apiau a gyhoeddir gan gorff

Safon 44: Rhaid i bob ap yr ydych yn ei gyhoeddi weithredu'n llawn yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg o ran yr ap hwnnw.

12 Safonau ynghylch defnydd corff o'r cyfryngau cymdeithasol

Safon 45: Pan fyddwch yn defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 46: Os bydd person yn cysylltu â chi drwy'r cyfryngau cymdeithasol yn

Gymraeg, rhaid ichi ateb yn Gymraeg (os oes angen ateb).

13 **Safonau ynghylch arwyddion a hysbysiadau a arddangosir neu a gyhoeddir gan gorff**

Safon 47: Pan fyddwch—

(a) yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro); neu

(b) yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad;

rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd neu'r hysbysiad gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd neu hysbysiad sy'n arddangos y testun cyfatebol yn Saesneg neu ar arwydd neu hysbysiad ar wahân); ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

Safon 48: Pan fyddwch—

(a) yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd (gan gynnwys arwyddion dros dro); neu

(b) yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad;

sy'n cyfleu'r un wybodaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.

Safon 49: Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion a hysbysiadau yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

14 **Safonau ynghylch derbyn ymwelwyr i adeiladau'r corff**

Safon 50: Rhaid i unrhyw wasanaeth derbynfa yr ydych yn ei roi ar gael yn Saesneg yn eich derbynfa hefyd fod ar gael yn Gymraeg, a rhaid i unrhyw berson sydd am

gael gwasanaeth derbynfa Cymraeg yn eich derbynfa beidio â chael ei drin yn llai ffafriol na pherson sydd am gael gwasanaeth derbynfa Saesneg.

Safon 51: Os nad oes gwasanaeth derbynfa wyneb yn wyneb Cymraeg ar gael gennych yn eich derbynfa, rhaid ichi sicrhau bod gwasanaeth derbynfa yn Gymraeg ar gael dros ffôn yn eich derbynfa.

Safon 52: Rhaid ichi arddangos arwydd yn eich derbynfa sy'n datgan (yn Gymraeg) fod croeso i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg yn y dderbynfa.

Safon 53: Rhaid ichi sicrhau bod staff yn y dderbynfa sy'n gallu darparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg yn gwisgo bathodyn sy'n cyfleu hynny.

15 **Safonau ynghylch corff yn dyfarnu grantiau**

Safon 54: Rhaid i unrhyw ddogfennau yr ydych yn eu cyhoeddi sy'n ymwneud â cheisiadau am grant gael eu cyhoeddi yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o'r dogfennau hynny yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohonynt.

Safon 55: Pan fyddwch yn gwahodd ceisiadau am grant, rhaid ichi—

- (a) datgan yn y gwahoddiad y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg ac na fydd unrhyw gais a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg; a
- (b) peidio â thrin ceisiadau am grant a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na cheisiadau a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg materion eraill, mewn

perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael ceisiadau, ac mewn perthynas ag amseriad rhoi gwybod i ymgeiswyr am benderfyniadau).

Safon 56: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i ymgeisydd beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am grant, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os cyflwynwyd y cais yn Gymraeg.

16 Safonau ynghylch corff yn dyfarnu contractau

Safon 57: Rhaid i unrhyw wahoddiadau i dendro am gontract yr ydych yn eu cyhoeddi gael eu cyhoeddi yn Gymraeg os yw pwnc y contract yn awgrymu y dylai gael ei lunio yn Gymraeg, a rhaid ichi beidio â thrin fersiwn Gymraeg o unrhyw wahoddiad yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg ohono.

Safon 58: Pan fyddwch yn cyhoeddi gwahoddiadau i dendro am gontract, rhaid ichi—

- (a) datgan yn y gwahoddiad y caniateir i dendrau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd tendr a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg, a
- (b) peidio â thrin tendr am gontract a gyflwynir yn Gymraeg yn llai ffafriol na thendr a gyflwynir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg materion eraill, mewn perthynas â'r dyddiad cau ar gyfer cael tendrau, ac mewn perthynas ag amseriad rhoi gwybod i dendrwr am benderfyniadau).

Safon 59: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i dendrwr beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â thendr, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os

cyflwynwyd y tendr yn Gymraeg.

17 **Safonau ar gyfer codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg a ddarperir gan gorff**

Safon 60: Rhaid ichi hybu unrhyw wasanaeth Cymraeg a ddarperir gennych, a hysbysebu'r gwasanaeth hwnnw yn Gymraeg.

Safon 61: Os byddwch yn darparu gwasanaeth yn Gymraeg sy'n cyfateb i wasanaeth yr ydych yn ei ddarparu yn Saesneg, rhaid i unrhyw gyhoeddusrwydd neu ddogfen yr ydych yn ei llunio, neu wefan yr ydych yn ei chyhoeddi, sy'n cyfeirio at y gwasanaeth Saesneg nodi bod gwasanaeth cyfatebol ar gael yn Gymraeg.

18 **Safon ynghylch hunaniaeth gorfforaethol corff**

Safon 62: Pan fyddwch yn llunio, yn diwygio neu'n cyflwyno eich hunaniaeth gorfforaethol, rhaid ichi beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

19 **Safon ynghylch cyrsiau a gynigir gan gorff**

Safon 63: Os byddwch yn cynnig cwrs addysg i un neu ragor o unigolion, rhaid ichi—

(a) cynnal asesiad o'r angen i'r cwrs hwnnw gael ei gynnig yn Gymraeg;

(b) cynnig y cwrs hwnnw yn Gymraeg os dangosodd yr asesiad fod angen i'r cwrs gael ei gynnig yn Gymraeg.

20 **Safon ynghylch systemau annerch cyhoeddus a ddefnyddir gan gorff**

Safon 64: Pan fyddwch yn cyhoeddi neges wedi ei recordio dros system annerch gyhoeddus, rhaid ichi

wneud y cyhoeddiad hwnnw yn Gymraeg ac, os yw'r cyhoeddiad yn cael ei wneud yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.

**21 Safonau ynghylch gofal
 sylfaenol**

Safon 65: Pan fyddwch yn gwybod bod darparwr gofal sylfaenol yn fodlon darparu gwasanaeth gofal sylfaenol neu ran o'r gwasanaeth gofal sylfaenol drwy gyfrwng y Gymraeg, rhaid ichi ddynodi a chynnal tudalen ar eich gwefan (yn Gymraeg) sy'n cynnwys yr wybodaeth honno.

Safon 66: Rhaid ichi—

- (a) darparu gwasanaeth cyfieithu o'r Saesneg i'r Gymraeg i ddarparwr gofal sylfaenol ei ddefnyddio er mwyn ei alluogi i gael cyfieithiadau Cymraeg o arwyddion neu hysbysiadau a arddangosir mewn cysylltiad â'i wasanaeth gofal sylfaenol, a
- (b) annog y defnydd o'r gwasanaeth cyfieithu a ddarperir gennych yn unol â'r safon hon.

Safon 67: Rhaid ichi—

- (a) rhoi ar gael i ddarparwr gofal sylfaenol fathodyn iddo ei wisgo neu i'w staff ei wisgo i gyfleu eu bod yn gallu siarad Cymraeg, a
- (b) hybu i ddarparwr gofal sylfaenol wisgo'r bathodyn.

Safon 68: Rhaid ichi ddarparu cyrsiau hyfforddi, gwybodaeth neu gynnal digwyddiadau fel y gall darparwr gofal sylfaenol ddatblygu—

- (a) ymwybyddiaeth o'r

Gymraeg (gan gynnwys ymwybyddiaeth o'i hanes a'i rôl yn niwylliant Cymru); a

- (b) dealltwriaeth o sut y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

RHAN 2

SAFONAU SY'N DDIBYNNOL AR SAFONAU ERAILL – AMODAU ARBENNIG

- 22** Pan fydd hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 1, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio hwnnw hefyd ei gwneud yn ofynnol i'r corff hwnnw gydymffurfio (ym mha fodd bynnag y gwêl Comisiynydd y Gymraeg yn briodol) â'r safon neu'r safonau a restrir ar y rhes honno yng ngholofn 2 (neu ag un neu ragor o'r safonau hynny pan nodir hynny).

TABL 1

<i>Rhes</i>	<i>Colofn 1</i> <i>Prif safon</i>	<i>Colofn 2</i> <i>Safon ddibynnol</i>
(1)	Ateb gohebiaeth Safon 1	Safon 7
(2)	Gohebu ag aelodau o'r un aelwyd Safon 3	Safon 6
(3)	Gohebu â sawl person Safon 4	Safon 6 Safon 7
(4)	Safonau cyffredinol ynghylch gohebu	

	Safon 5	Safon 6 Safon 7
(5)	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gohebu yn Gymraeg Safon 7	Safon 1
(6)	Cael galwadau ffôn Safon 9	Safon 10
(7)	Cael galwadau ffôn Safon 10	Safon 9 Safon 13
(8)	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau ffôn yn Gymraeg Safon 13	Safon 10 Safon 15 a Safon 16
(9)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 22	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 22A Safon 22B Safon 22C a hefyd; Safon 22CH
(10)	Cyfarfodydd â mwy nag un person Safon 22A, 22B, 22C neu 22CH	Safon 22
(11)	Cleifion mewnol Safon 23	Safon 23A
(12)	Cleifion mewnol	

	Safon 23A	Safon 23
(13)	Cyfarfodydd cyhoeddus Safon 26	Safon 29
(14)	Cyfarfodydd cyhoeddus Safon 29	Safon 26
(15)	Dogfennau a ffurflenni Safon 36 neu 37	Safon 38
(16)	Gwefannau Safon 39, 40 neu 41	Safon 42
(17)	Arwyddion a hysbysiadau Safon 47 neu 48	Safon 49
(18)	Derbynfa Safon 50	Safon 52 Safon 53
(19)	Derbynfa Safon 51	Safon 52
(20)	Codi ymwybyddiaeth ynghylch gwasanaethau Cymraeg mewn derbynfa Safon 52	Un neu ragor o'r canlynol: Safon 50 Safon 51
(21)	Grantiau Safon 55	Safon 56
(22)	Contractau Safon 58	Safon 59

RHAN 3

DEHONGLI'R SAFONAU

- 23 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.
- 24 Nid yw'r safonau a bennir ond yn gymwys i'r graddau y mae corff yn—
- (a) cyflenwi gwasanaethau i berson, neu
 - (b) yn delio ag unrhyw berson arall mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaethau—
 - (i) i'r person arall hwnnw, neu
 - (ii) i drydydd person.
- 25 Nid yw'r safonau yn gymwys i'r graddau y mae'r gweithgaredd a gyflawnir neu'r gwasanaeth a ddarperir yn ymwneud ag ymchwil.
- 26 Nid yw'n ofynnol i gorff lunio, arddangos nac anfon deunydd yn Gymraeg i'r graddau y mae deddfiad arall wedi pennu geiriad dogfen, arwydd neu ffurflen a fyddai'n groes i'r gofyniad hwnnw.
- 27 At ddibenion y safonau—
- (a) nid yw gofyniad i lunio unrhyw ddeunydd ysgrifenedig i'w anfon, i'w gyhoeddi, i'w arddangos, i'w roi ar gael neu i'w ddyroddi yn Gymraeg yn golygu mai dim ond yn Gymraeg y dylid llunio'r deunydd, ei anfon, ei gyhoeddi, ei arddangos, ei roi ar gael neu ei ddyroddi, nac yn golygu y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni bai bod hynny'n cael ei nodi'n benodol yn y safon);
 - (b) nid yw gofyniad bod gwasanaeth i gael ei ddarparu yn Gymraeg yn

golygu mai dim ond yn
Gymraeg y dylid darparu'r
gwasanaeth hwnnw (oni
bai bod hynny'n cael ei
ddatgan yn benodol yn y
safon).

28

(1) Nid yw'n ofynnol i gorff
gyfieithu i'r Gymraeg unrhyw
destun nad yw wedi ei lunio
("testun A").

(2) Ni fydd corff yn trin y
Gymraeg yn llai ffafriol os nad
yw'n cyfieithu testun A i'r
Gymraeg ond gweler is-baragraff
(3).

(3) Rhaid i gorff ddefnyddio'r
fersiwn Gymraeg o destun A os yw
person arall wedi llunio testun A yn
Gymraeg yn unol—

- (a) â'i Gynllun Iaith
Gymraeg;
- (b) â dyletswydd i
gydymffurfio â safonau;
- (c) â Rheolau Sefydlog y
Cynulliad;
- (ch) ag adran 35(1C) o Ddeddf
2006; neu
- (d) â Chynllun Ieithoedd
Swyddogol Comisiwn y
Cynulliad.

(4) Yn y paragraff hwn—

- (a) ystyr "Cynllun Iaith
Gymraeg" yw cynllun
iaith Gymraeg a lunnir yn
unol â Rhan 2 o Ddeddf yr
Iaith Gymraeg 1993(1);
- (b) ystyr "dyletswydd i
gydymffurfio â safonau"
yw dyletswydd i
gydymffurfio â safon o
dan adran 25 o Fesur y
Gymraeg (Cymru) 2011;
- (c) ystyr "Deddf 2006" yw
Deddf Llywodraeth Cymru
2006(2);
- (ch) ystyr "Rheolau Sefydlog y
Cynulliad" yw rheolau
sefydlog a wnaed o dan

(1) 1993 p. 38.

(2) 2006 p. 32.

adran 31 o Ddeddf 2006;

- (d) ystyr “Cynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad” yw’r Cynllun a fabwysiadwyd ac a gyhoeddwyd o dan baragraff 8 o Atodlen 2 i Ddeddf 2006.

29

(1) Os—

- (a) bodlonir yr amodau ym mharagraffau (i) i (iii), neu
(b) bodlonir yr amod yn is-baragraff (2),

nid yw’n ofynnol i berson neu gorff a restrir yn Atodlen 1 i Ddeddf Argyfyngau Sifil Posibl 2004⁽¹⁾ (“Deddf 2004”) gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o’r safonau mewn cysylltiad â gweithgaredd neu wasanaeth y cyfeirir ato ym mharagraff (ii)—

- (i) yr amod cyntaf yw bod argyfwng wedi digwydd, yn digwydd neu ar fin digwydd;
(ii) yr ail amod yw bod y gweithgaredd sy’n cael ei gyflawni neu’r gwasanaeth sy’n cael ei ddarparu gan y person neu’r corff yn angenrheidiol at ddiben atal, rheoli neu leddfu agwedd ar argyfwng neu effaith argyfwng; a
(iii) y trydydd amod yw bod yr angen am y gweithgaredd neu’r gwasanaeth y cyfeirir ato ym mharagraff (ii) yn daer.

(2) Yr amod yw bod y person neu’r corff yn ymgymryd ag ymarfer argyfwng.

(3) Yn y paragraff hwn, mae i “argyfwng” yr un ystyr ag a roddir i “emergency” yn adran 1 o Ddeddf 2004 yn ddarostyngedig i is-baragraff (4).

(1) 2004 p. 36.

(4) Os bodlonir yr amod yn is-baragraff (2), yna mae'r cyfeiriad at "argyfwng" yn is-baragraff (1)(ii) i gael ei ddarllen fel "y ffug sefyllfa argyfwng".

30

(1) Pan na fo'r argyfwng yn argyfwng o fewn ystyr paragraff 29, a—

- (a) bodlonir yr amodau ym mharagraffau (i) i (iii), neu
- (b) bodlonir yr amod yn is-baragraff (2),

nid yw'n ofynnol i gorff gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o'r safonau mewn cysylltiad â gweithgaredd neu wasanaeth y cyfeirir ato ym mharagraff (ii)—

- (i) yr amod cyntaf yw bod argyfwng wedi digwydd, yn digwydd neu ar fin digwydd;
- (ii) yr ail amod yw bod y gweithgaredd sy'n cael ei gyflawni neu'r gwasanaeth sy'n cael ei ddarparu gan y corff yn angenrheidiol at ddiben atal, rheoli neu leddfu agwedd ar argyfwng neu effaith argyfwng; a
- (iii) y trydydd amod yw bod yr angen am y gweithgaredd neu'r gwasanaeth y cyfeirir ato ym mharagraff (ii) yn daer a'i fod yn digwydd y tu allan i adeilad ysbyty.

(2) Yr amod yw bod y corff yn ymgymryd ag ymarfer argyfwng.

(3) Os bodlonir yr amod yn is-baragraff (2), yna mae'r cyfeiriad at "argyfwng" yn is-baragraff (1)(ii) i gael ei ddarllen fel "y ffug sefyllfa argyfwng".

31

(1) Pan fo corff yn ymateb i'r hysbysiad am glefyd, haint, cyfrwng achosol neu halogi a amheuir o fewn ystyr Deddf Iechyd y Cyhoedd (Rheoli Clefydau)

1984(1) (“Deddf 1984”) neu unrhyw reoliadau a wneir o dan Ddeddf 1984, ac—

- (a) bodlonir yr amodau ym mharagraffau (i) a (ii), neu
- (b) bodlonir yr amod yn is-baragraff (2),

nid yw’n ofynnol i gorff gydymffurfio ag unrhyw un neu ragor o’r safonau mewn cysylltiad â gweithgaredd neu wasanaeth y cyfeirir ato ym mharagraff (ii)—

- (i) yr amod cyntaf yw bod swyddog priodol (o fewn ystyr Deddf 1984) yn penderfynu bod yr achos yn daer; a
- (ii) yr ail amod yw bod y gweithgaredd sy’n cael ei gyflawni neu’r gwasanaeth sy’n cael ei ddarparu gan y corff yn angenrheidiol at ddiben atal, rheoli neu leddfu agwedd ar glefyd, haint, halogi neu’r cyfrwng achosol neu effaith un o’r rheini.

(2) Yr amod yw bod y corff yn ymgymryd ag ymarfer argyfwng.

(3) Os bodlonir yr amod yn is-baragraff (2), yna mae’r cyfeiriad at “clefyd, haint, halogi neu gyfrwng achosol” yn is-baragraff (1)(ii) i gael ei ddarllen fel “y ffug glefyd, haint, halogi neu gyfrwng achosol”.

32

At ddibenion safonau 2, 3 a 19, mae corff yn gohebu ag unigolyn neu’n ffonio unigolyn am y tro cyntaf pan fydd yn gohebu neu’n ffonio’r person am y tro cyntaf ar ôl y dyddiad y mae hysbysiad cydymffurfio wedi ei gwneud yn ofynnol i’r corff gydymffurfio â’r safon.

33

Nid yw safonau 1 i 5 yn gymwys i ohebiaeth sy’n cynnwys adroddiad

(1) 1984 p. 22.

ymgyngoriad clinigol (gan gynnwys, er enghraifft, ganlyniadau profion).

- 34 Nid yw safonau 4 a 5 yn gymwys i ohebiaeth rhwng corff a pherson (nad yw'n unigolyn) ynghylch un neu ragor o unigolion.
- 35 Nid yw safonau 8 i 10 a 13 i 16 yn gymwys i alwadau a wneir i'r rhifau ffôn a ganlyn—
- (a) 999;
 - (b) 112.
- 36 Nid yw safon 19 yn gymwys i'r graddau y mae'r gweithgaredd a gyflawnir neu'r gwasanaeth a ddarperir yn ymwneud â gwasanaeth gofal sylfaenol.
- 37 Yn safon 20, ystyr system ffôn "wedi ei hawtomeiddio" yw system sy'n ateb galwadau ffôn ac yn arwain personau drwy drefn benodedig gyda neges wedi ei recordio sy'n gofyn, er enghraifft, i berson bwyso bysellau gwahanol er mwyn dewis opsiynau gwahanol.
- 38 (1) Nid yw'r safonau yn is-baragraff (2) yn gymwys i gyfarfod rhwng y corff ac un neu ragor o bersonau i drafod asesu, diagnosio neu drin un neu ragor o unigolion a enwir ac nad yw'r un o'r unigolion hynny yn bresennol yn y cyfarfod hwnnw.
- (2) Y safonau y cyfeirir atynt yn is-baragraff (1) yw—
- (a) safonau 8 i 20 (galwadau ffôn);
 - (b) safonau 21 i 22CH (cyfarfodydd);
 - (c) safonau 26 i 30 (cyfarfodydd sy'n agored i'r cyhoedd);
 - (ch)safon 32 (digwyddiadau cyhoeddus);
 - (d) safonau 39 i 44 (gwefannau a gwasanaethau ar-lein);
 - (dd)safonau 45 a 46 (cyfryngau

cymdeithasol).

39

(1) Nid yw'r safonau yn is-baragraff (2) yn gymwys i ymgynghoriad clinigol na chynhadledd achos (gweler safonau 23 i 24 ar gyfer cleifion mewnol a safon 25 ar gyfer cynadleddau achos).

(2) Y safonau y cyfeirir atynt yn is-baragraff (1) yw—

- (a) safonau 8 i 20 (galwadau ffôn);
- (b) safonau 21 i 22CH (cyfarfodydd);
- (c) safonau 26 i 30 (cyfarfodydd sy'n agored i'r cyhoedd);
- (ch) safon 32 (digwyddiadau cyhoeddus);
- (d) safonau 39 i 44 (gwefannau a gwasanaethau ar-lein);
- (dd) safonau 45 a 46 (cyfryngau cymdeithasol).

40

Yn safon 25—

- (a) ystyr “diwrnod gwaith” yw unrhyw ddiwrnod ac eithrio dydd Sadwrn, dydd Sul neu ddiwrnod sy'n wyl banc o fewn ystyr adran 1 o Ddeddf Bancio a Thrafodion Ariannol 1971 neu sy'n wyl gyhoeddus arall;
- (b) nid yw “diwrnod gwaith” yn cynnwys y diwrnod yr anfonwyd y gwahoddiad.

41

Nid yw safon 32 yn gymwys i—

- (a) perfformiadau o gerddoriaeth;
- (b) cynyrchiadau artistig neu ddramatig;
- (c) seminarau neu gyflwyniadau llafar sy'n ymwneud â'r perfformiad neu'r cynhyrchiad; nac i
- (ch) unrhyw recordiad o'r perfformiad, y

cynhyrchiad, y seminar
neu'r cyflwyniad llafar.

42 Nid yw safonau 32 a 64 yn gymwys pan wneir y neges y byddwch yn ei chyhoeddi dros system annerch gyhoeddus yn ystod argyfwng neu ymarfer argyfwng.

43 Pan fo safon yn cyfeirio at ddeunydd sydd i'w lunio yn Gymraeg (ac eithrio safonau 39 i 44 (gwefannau ac apiau), 45 a 46 (cyfryngau cymdeithasol) a 57 (gwahoddiadau i dendro)), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg neu at beidio â thrin fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill, (ac yn ychwanegol at faterion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft mewn perthynas â lliw neu ffont unrhyw destun);
- (b) maint y deunydd;
- (c) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;
- (ch) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei ddarparu neu ei arddangos; neu
- (d) fformat cyhoeddi y deunydd.

44 At ddibenion safon 37, nid yw'r cyfeiriadau at ddogfennau neu ddeunyddiau eraill sydd ar gael i un neu ragor o unigolion yn cynnwys dogfennau neu ddeunyddiau nad ydynt ond ar gael i unigolion yn rhinwedd Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000(1).

45 (1) Nid yw safonau 36 a 38 yn gymwys i'r ffurflenni a restrir yn

(1) 2000 p. 36.

is-baragraff (3).

(2) At ddibenion safon 2, nid yw'n ofynnol i gorff anfon fersiwn Gymraeg o'r ffurflenni a restrir yn is-baragraff (3).

(3) Y ffurflenni yw—

- (a) ffurflenni a ddefnyddir gan gorff i recriwtio cyflogeion (gweler safonau 107A a 108 mewn perthynas â recriwtio);
- (b) ffurflenni a ddefnyddir wrth wneud cais am gymorth grant gan gorff (gweler safonau 54 i 56 mewn perthynas â cheisiadau am grantiau); ac
- (c) ffurflenni a ddefnyddir pan gyflwynir tendr i gontractio gyda chorff (gweler safonau 57 i 59 mewn perthynas â thendro am gontract).

46

Nid yw safonau 36 i 38 yn gymwys—

- (a) i ddeddfiad a wneir gan gorff neu i ddeddfiad drafft a lunnir gan gorff;
- (b) i unrhyw ddeunydd hysbysebu a gynhwysir mewn dogfen;
- (c) i reolau a bennir mewn deddfiad neu mewn deddfiad drafft a lunnir gan gorff; nac i
- (ch) pan fydd ffurflen neu ddogfen a lunnir gan y corff yn darparu gwybodaeth mewn perthynas ag unigolyn a enwir.

47

Nid yw safonau 39 i 43 (gwefannau) yn gymwys i—

- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt ar wefan, deunydd hysbysebu ar wefan, na chlipiau fideo a sain ar wefan (gweler safonau 36 i 38 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau, a safon 33

mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff);

- (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau (ac eithrio'r corff) ar dudalen ryngweithiol a gyhoeddir ar wefan corff (er enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau, neu ar fforwm drafod); nac i
- (c) tudalen we sy'n cynnwys adroddiad ymgynghoriad clinigol (gan gynnwys, er enghraifft, ganlyniadau profion).

48

(1) At ddiben safon 44, ystyr "ap" yw cymhwysiad meddalwedd sydd wedi ei gynllunio i gyflawni tasg benodol ar ddyfais electronig.

(2) Nid yw safon 44 yn gymwys i unrhyw ddeunydd hysbysebu ar ap (gweler safon 33 mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff).

49

At ddiben safonau 39 i 41 (gwefannau), 44 (apiau) a 45 (cyfryngau cymdeithasol), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill (ac yn ychwanegol at faterion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft, mewn perthynas â lliw, maint, ffont a fformat unrhyw destun), neu
- (b) pan gyhoeddir deunydd ar y wefan, yr ap neu'r cyfryngau cymdeithasol;

ond nid yw'n golygu bod rhaid i ddeunydd Cymraeg ymddangos ar yr un dudalen â deunydd Saesneg, nac ar dudalen y mae person yn debygol o ddod o hyd iddi cyn y dudalen Saesneg wrth chwilio.

50

(1) Nid yw safonau 1 i 7

(gohebu) yn gymwys i ohebiaeth a anfonir drwy'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 45 a 46 mewn perthynas â'r cyfryngau cymdeithasol).

(2) Nid yw safonau 39 i 44 (gwefannau ac apiau) yn gymwys i'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 45 a 46 mewn perthynas â'r cyfryngau cymdeithasol).

51

Nid yw safonau 45 a 46 (cyfryngau cymdeithasol) yn gymwys i—

- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt drwy'r cyfryngau cymdeithasol, nac i glipiau fideo a sain a ddarperir drwy'r cyfryngau cymdeithasol (gweler safonau 36 i 38 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau, a safon 33 mewn perthynas â deunydd hysbysebu a lunnir gan gorff);
- (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau (ac eithrio'r corff) ar gyfrif cyfryngau cymdeithasol corff (er enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau); nac i
- (c) gwybodaeth a anfonir drwy'r cyfryngau cymdeithasol sy'n cynnwys adroddiad ymgynghoriad clinigol (gan gynnwys, er enghraifft, ganlyniadau profion).

52

At ddibenion safonau 50 i 53 (derbyn ymwelwyr)—

- (a) ystyr “derbynfa” yw ardal yn ysbytai, swyddfeydd a lleoliadau gwasanaeth corff lle croesawu personau yw prif rôl staff; a
- (b) ystyr “gwasanaeth derbynfa” yw gwasanaeth croesawu personau i ysbytai, swyddfeydd neu leoliadau gwasanaeth y corff gan staff y mae eu

prif rôl at y diben hwnnw.

53 At ddibenion safonau 7 a 47 i 49, ystyr “hysbysiad” yw unrhyw hysbysiad y mae corff yn ei gyhoeddi, ond nid yw’n cynnwys hysbysiadau a ragnodir gan ddeddfiad.

54 At ddibenion safon 57 (gwahoddiad i dendro)—

(a) nid yw’n ofynnol i gorff gyhoeddi gwahoddiad i dendro yn Gymraeg yng Nghyfnodolyn Swyddogol yr Undeb Ewropeaidd.

(b) mae cyfeiriad at beidio â thrin fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na fersiwn Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill, peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

(i) golwg y deunydd (er enghraifft mewn perthynas â lliw neu ffont unrhyw destun);

(ii) maint y deunydd;

(iii) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;

(iv) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei ddarparu neu ei arddangos; neu

(v) fformat cyhoeddi unrhyw ddeunydd;

ond ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg drwy beidio â chyhoeddi gwahoddiad i dendro yn Gymraeg yng Nghyfnodolyn Swyddogol yr Undeb Ewropeaidd.

55 (1) At ddibenion safon 62, mae’r cyfeiriad at gorff yn llunio neu’n cyflwyno ei “hunaniaeth gorfforaethol” yn cynnwys, ymysg pethau eraill, y ffordd y mae corff yn ei gyflwyno ei hun drwy ddatganiadau gweledol, yr enw neu’r enwau a ddefnyddir gan

gorff, a'r brandio a'r sloganau a ddefnyddir gan gorff (er enghraifft, brandio a sloganau a argraffir ar ei bapur ysgrifennu).

(2) Nid yw safon 62 yn berthnasol i'r graddau y mae deddfiad yn ei gwneud yn ofynnol i gorff ddefnyddio enw cyfreithiol.

56

At ddibenion safon 63 (cyrsiau), ystyr "cwrs addysg" yw unrhyw seminar, hyfforddiant, gweithdy neu ddarpariaeth debyg sy'n cael ei ddarparu neu ei darparu ar gyfer addysgu neu wella sgiliau unigolion; ond nid yw'n cynnwys—

- (a) cwrs addysg sy'n paratoi cyfranogwr ar gyfer cymhwyster neu arholiad;
- (b) cwrs addysg pan fo mwyafrif y cyfranogwyr yn ymgymryd â'r cwrs fel rhan o'u datblygiad proffesiynol;
- (c) cwrs addysg pan fydd mwyafrif y cyfranogwyr yn aelodau o staff; na
- (ch) cwrs addysg y telir ffi amdano.

57

At ddibenion y safonau, ystyr "deddfiad" yw deddfiad (pa bryd bynnag y cafodd ei ddeddfu neu ei wneud) sydd wedi ei gynnwys mewn unrhyw un o'r canlynol, neu mewn offeryn a wneir o dan un o'r canlynol—

- (a) Deddf Seneddol; neu
- (b) Mesur neu Ddeddf gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

ATODLEN 2 Rheoliad 2(2)

Safonau llunio polisi

RHAN 1

Y SAFONAU

1

Safonau ynghylch ystyried

effeithiau penderfyniadau polisi a wneir gan gorff ar y Gymraeg

Safon 69:

Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried pa effeithiau, os o gwbl (pa un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi yn eu cael ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 70:

Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel y byddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 71:

Pan fyddwch yn llunio polisi newydd, neu'n adolygu neu'n addasu polisi sydd eisoes yn bodoli, rhaid ichi ystyried sut y gellid llunio'r polisi (neu sut y gellid newid polisi sydd eisoes yn bodoli) fel na fyddai'r penderfyniad polisi'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 72:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch yr effeithiau (pa un ai yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol) y byddai'r penderfyniad polisi o dan ystyriaeth yn eu cael

ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 73:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 74:

Pan fyddwch yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen honno ystyried a cheisio barn ynghylch sut y gellid llunio neu addasu'r polisi o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 75:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl (a pha un ai ydynt yn rhai positif neu'n rhai andwyol), y byddai'r penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth yn eu cael ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 76:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n

gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 77:

Pan fyddwch yn comisiynu neu'n gwneud gwaith ymchwil y bwriedir i'ch cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, rhaid ichi sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi sydd o dan ystyriaeth fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol, ar—

- (a) cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, a
- (b) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 78:

Rhaid ichi gyhoeddi polisi ar ddarparu gwasanaeth gofal sylfaenol sy'n ei gwneud yn ofynnol ichi ystyried y canlynol pan fyddwch yn gwneud penderfyniadau mewn perthynas â darparu gwasanaeth gofal sylfaenol—

- (a) pa effeithiau, os o gwbl (a pha un a yw'r rheini'n bositif neu'n andwyol), y byddai'r penderfyniad yn eu cael ar—
 - (i) cyfleoedd i bersonau i ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- (b) sut y gellid gwneud neu weithredu'r penderfyniad hwnnw fel y byddai'n cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif,

ar—

- (i) cyfleoedd i bersonau i ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; ac
- (c) sut y gellid gwneud neu weithredu'r penderfyniad fel na fyddai'n cael effeithiau andwyol, neu fel y byddai'n cael effeithiau llai andwyol ar—
- (i) cyfleoedd i bersonau i ddefnyddio'r Gymraeg, a
 - (ii) peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Safon 78A:

Pan ddaw 5 mlynedd ar ôl cyhoeddi'r polisi i ben yn unol â safon 78 (pa un a yw diwygiadau wedi eu gwneud i'r polisi hwnnw ai peidio) a phan ddaw pob cyfnod dilynol o 5 mlynedd i ben, rhaid ichi—

- (a) asesu i ba raddau yr ydych wedi cydymffurfio â'r polisi; a
- (b) cyhoeddi'r asesiad hwnnw ar eich gwefan o fewn 6 mis i ddiwedd y cyfnod.

RHAN 2

SAFONAU SY'N DDIBYNNOL AR SAFONAU ERAILL – AMODAU ARBENNIG

2

Pan fydd hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 1, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio hwnnw hefyd ei gwneud yn ofynnol i'r corff hwnnw gydymffurfio (ym mha fodd bynnag y gwêl Comisiynydd y Gymraeg yn briodol) â'r safon neu'r safonau a restrir ar y rhes honno yng ngholofn 2.

TABL 1

<i>Rhes</i>	Colofn 1 <i>Prif safon</i>	Colofn 2 <i>Safon ddibynnol</i>
(1)	Polisi ar wasanaethau gofal sylfaenol Safon 78A	 Safon 78

RHAN 3

DEHONGLI'R SAFONAU

- 3** Yn Rhan 1 o'r Atodlen hon, ystyr "penderfyniad polisi" yw unrhyw benderfyniad a wneir gan gorff sy'n ymwneud ag arfer ei swyddogaethau neu gynnal ei fusnes neu ymgymeriad arall, ac mae hynny'n cynnwys, ymysg pethau eraill (ac fel y bo'n briodol i'r corff), penderfyniadau ynghylch—
- (a) arfer pwerau statudol;
 - (b) cynnwys datganiadau polisi;
 - (c) strategaethau neu gynlluniau strategol;
 - (ch) strwythurau mewnol a lleoliadau mangreoedd; neu
 - (d) recriwtio neu ddefnyddio gwirfoddolwyr.
- 4** Yn Rhan 1 o'r Atodlen hon, mae cyfeiriad at effeithiau positif neu effeithiau andwyol yn gyfeiriad at yr effeithiau hynny pa un ai ydynt yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol.
- 5** Nid yw safonau 75 i 77 yn gymwys i'r graddau y mae'r ymchwil a gomisiynir neu yr ymgymerer â hi yn ymchwil feddygol neu'n ymwneud ag ymchwil feddygol.

Safonau gweithredu

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff

Safon 79: Rhaid ichi ddatblygu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, gyda'r bwriad o hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg, a rhaid ichi gyhoeddi'r polisi hwnnw ar eich mewnwyd.

Safon 80: Pan fyddwch yn cynnig swydd newydd i unigolyn, rhaid ichi ofyn i'r unigolyn hwnnw a yw'n dymuno i'r contract cyflogaeth neu gontract am wasanaethau gael ei ddarparu yn Gymraeg; ac os yw'r unigolyn yn dymuno hynny rhaid ichi ddarparu'r contract yn Gymraeg.

Safon 81: Rhaid ichi ofyn i bob cyflogai ("A") a yw'n dymuno cael unrhyw un neu ragor o'r canlynol yn Gymraeg, ac os yw A yn dymuno cael un neu ragor yn Gymraeg rhaid ichi ei ddarparu (neu eu darparu) i A yn Gymraeg—

- (a) unrhyw ohebiaeth bapur sy'n ymwneud â'i gyflogaeth ac sydd wedi ei chyfeirio ato;
- (b) unrhyw ddogfennau sy'n amlinellu ei anghenion neu ofynion hyfforddi;
- (c) unrhyw ddogfennau sy'n amlinellu ei amcanion perfformiad;
- (ch) unrhyw ddogfennau sy'n amlinellu neu'n cofnodi ei gynllun gyrfa;
- (d) unrhyw ffurflenni sy'n cofnodi ac yn awdurdodi gwyliau blynyddol;
- (dd) unrhyw ffurflenni sy'n cofnodi ac yn awdurdodi

absenoldebau o'r gwaith;

- (e) unrhyw ffurflenni sy'n cofnodi ac yn awdurdodi oriau gweithio hyblyg.

Safon 82:

Os byddwch yn cyhoeddi unrhyw un neu ragor o'r canlynol, rhaid ichi ei gyhoeddi yn Gymraeg—

- (a) polisi ynghylch ymddygiad yn y gweithle;
- (b) polisi ynghylch iechyd a lles yn y gwaith;
- (c) polisi ynghylch cyflogau neu fuddion yn y gweithle;
- (ch)polisi ynghylch rheoli perfformiad;
- (d) polisi ynghylch absenoldeb o'r gwaith;
- (dd)polisi ynghylch amodau gwaith;
- (e) polisi ynghylch patrymau gwaith.

2

Safonau ynghylch cwynion a wneir gan aelod o staff corff

Safon 83:

Rhaid ichi ganiatáu a datgan mewn unrhyw ddogfen sydd gennych sy'n nodi eich gweithdrefnau ar gyfer gwneud cwynion y caiff pob aelod o staff—

- (a) gwneud cwyn ichi yn Gymraeg, a
- (b) ymateb i gŵyn a wnaed amdano ef yn Gymraeg;

a rhaid ichi hefyd roi gwybod i bob aelod o staff am yr hawl honno.

Safon 84:

Os byddwch yn cael cwyn gan aelod o staff neu'n cael cwyn ynghylch aelod o staff, a bod angen cyfarfod â'r aelod hwnnw o staff, rhaid ichi—

- (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg neu, os oes angen, ddarparu gwasanaeth cyfieithu o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw; a
- (b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg,

cynnal y cyfarfod yn
Gymraeg neu, os oes
angen, gyda chymorth
gwasanaeth cyfieithu ar y
pryd neu wasanaeth
cyfieithu olynol o'r
Gymraeg i'r Saesneg.

Safon 85: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i aelod o staff ("A") beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chŵyn a wneir ganddo, neu mewn perthynas â chŵyn a wneir amdano, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os yw A—

- (a) wedi gwneud y gŵyn yn Gymraeg,
- (b) wedi ymateb yn Gymraeg i gŵyn amdano ef,
- (c) wedi gofyn bod cyfarfod ynglŷn â'r gŵyn yn cael ei gynnal yn Gymraeg, neu
- (ch) wedi gofyn am gael defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod ynglŷn â'r gŵyn.

3 **Safonau ynghylch corff yn disgyblu staff**

Safon 86: Rhaid ichi—

- (a) caniatáu a datgan mewn unrhyw ddogfen sydd gennych sy'n nodi eich trefniadau ar gyfer disgyblu staff y caiff unrhyw aelod o staff ymateb yn Gymraeg i unrhyw honiadau a wneir yn ei erbyn, a
- (b) os byddwch yn dechrau gweithdrefn ddisgyblu mewn perthynas ag aelod o staff, rhoi gwybod i'r aelod hwnnw o staff am yr hawl honno.

Safon 87: Os byddwch yn trefnu cyfarfod ag aelod o staff ynghylch achos disgyblu mewn perthynas â'i ymddygiad, rhaid ichi—

- (a) cynnig cynnal y cyfarfod yn Gymraeg neu, os oes angen, ddarparu

gwasanaeth cyfieithu o'r
Gymraeg i'r Saesneg at y
diben hwnnw; a

- (b) os yw'r aelod o staff yn dymuno i'r cyfarfod gael ei gynnal yn Gymraeg, cynnal y cyfarfod yn Gymraeg, neu os oes angen, gyda chymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg.

Safon 88: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i aelod o staff ("A") beth yw'ch penderfyniad yn dilyn gweithdrefn ddisgyblu, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os yw A—

- (a) wedi ymateb i honiadau yn ei erbyn yn Gymraeg,
- (b) wedi gofyn bod cyfarfod ynglŷn â'r weithdrefn ddisgyblu yn cael ei gynnal yn Gymraeg, neu
- (c) wedi gofyn am gael defnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfod ynglŷn â'r weithdrefn ddisgyblu.

4 **Safonau ynghylch technoleg gwybodaeth a deunyddiau cymorth a ddarperir gan gorff, ac ynghylch y fewnrwyd**

Safon 89: Rhaid ichi ddarparu meddalwedd gyfrifiadurol ar gyfer gwirio sillafu a gramadeg y Gymraeg i'ch staff, a darparu rhyngwyneb Cymraeg ar gyfer meddalwedd (pan fo rhyngwyneb ar gael).

Safon 90: Rhaid ichi sicrhau—

- (a) bod testun pob tudalen ar eich mewnrwyd ar gael yn Gymraeg,
- (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd yn gweithredu'n llawn, ac
- (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich mewnrwyd.

- Safon 91:** Rhaid ichi sicrhau—
- (a) bod testun hafan eich mewnrwyd ar gael yn Gymraeg,
 - (b) bod unrhyw destun Cymraeg ar hafan eich mewnrwyd (neu, pan fo'n berthnasol, fod hafan Gymraeg eich mewnrwyd) yn gweithredu'n llawn, ac
 - (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â hafan eich mewnrwyd.

- Safon 92:** Bob tro y byddwch yn cyhoeddi tudalen newydd neu'n diwygio tudalen ar eich mewnrwyd, rhaid ichi sicrhau—
- (a) bod testun y dudalen honno ar gael yn Gymraeg,
 - (b) bod unrhyw fersiwn Gymraeg o'r dudalen yn gweithredu'n llawn, ac
 - (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â thestun y dudalen honno.

Safon 93: Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich mewnrwyd sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a rhaid darparu dolen uniongyrchol i'r dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg gyfatebol.

Safon 94: Rhaid ichi neilltuo a chynnal tudalen (neu dudalennau) ar eich mewnrwyd sy'n darparu gwasanaethau a deunydd cymorth i hybu'r Gymraeg ac i gynorthwyo eich staff i ddefnyddio'r Gymraeg.

Safon 95: Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar eich tudalennau mewnrwyd yn Gymraeg.

5 **Safonau ynghylch corff yn meithrin sgiliau yn y Gymraeg drwy gynllunio a hyfforddi ei weithlu**

- Safon 96:** Rhaid ichi asesu sgiliau Cymraeg eich cyflogeion.
- Safon 97:** Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd i gael hyfforddiant yn Gymraeg yn y meysydd a ganlyn, os ydych yn darparu hyfforddiant o'r fath yn Saesneg—
- (a) recriwtio a chyfweld;
 - (b) rheoli perfformiad;
 - (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu;
 - (ch) ymsefydlu;
 - (d) delio â'r cyhoedd; ac
 - (dd) iechyd a diogelwch.
- Safon 98:** Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd i gael hyfforddiant yn Gymraeg ar ddefnyddio'r Gymraeg yn effeithiol mewn—
- (a) cyfarfodydd;
 - (b) cyfweiliadau; ac
 - (c) gweithdrefnau cwyno a disgyblu.
- Safon 99:** Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd yn ystod oriau gwaith—
- (a) i'ch cyflogeion gael gwersi Cymraeg sylfaenol, a
 - (b) i gyflogeion sy'n rheoli pobl eraill gael hyfforddiant ar ddefnyddio'r Gymraeg yn eu rôl fel rheolwyr.
- Safon 100:** Rhaid ichi ddarparu cyfleoedd i'ch cyflogeion sydd wedi cwblhau hyfforddiant Cymraeg sylfaenol gael hyfforddiant pellach, yn rhad ac am ddim, er mwyn datblygu eu sgiliau yn yr iaith.
- Safon 101:** Rhaid i chi ddarparu cyfleoedd i gyflogeion gael hyfforddiant, yn rhad ac am ddim, i wella eu sgiliau Cymraeg.
- Safon 102:** Rhaid ichi ddarparu cyrsiau hyfforddi er mwyn i'ch cyflogeion ddatblygu—

- (a) ymwybyddiaeth o'r Gymraeg (gan gynnwys ymwybyddiaeth am hanes yr iaith a'i lle yn niwylliant Cymru);
- (b) dealltwriaeth o'r ddyletswydd i weithredu yn unol â safonau'r Gymraeg; ac
- (c) dealltwriaeth am y modd y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle.

Safon 103: Pan fyddwch yn darparu gwybodaeth i gyflogeion newydd (er enghraifft, fel rhan o broses ymsefydlu), rhaid ichi ddarparu gwybodaeth er mwyn codi eu hymwybyddiaeth o'r Gymraeg.

Safon 104: Rhaid ichi ddarparu—

- (a) geiriad neu logo ar gyfer llofnodion e-bost eich staff sy'n eu galluogi i ddynodi a ydynt yn siarad Cymraeg yn rhugl neu'n dysgu'r iaith, a
- (b) geiriad ar gyfer eich cyflogeion a fydd yn eu galluogi i gynnwys fersiwn Gymraeg o'u manylion cyswllt mewn negeseuon e-bost, ac i ddarparu fersiwn Gymraeg o unrhyw neges sy'n hysbysu pobl eraill nad ydynt ar gael i ateb negeseuon e-bost.

Safon 105: Rhaid ichi—

- (a) rhoi ar gael i aelodau'r staff sy'n gallu siarad Cymraeg fathodyn iddynt ei wisgo sy'n cyfleu hynny; a
- (b) hybu gwisgo'r bathodyn ymhlith aelodau'r staff.

6 **Safonau ynghylch recriwtio ac apwyntio**

Safon 106: Pan fyddwch yn asesu'r anghenion ar gyfer swydd newydd neu swydd wag, rhaid ichi asesu'r angen am

sgiliau yn y Gymraeg, a'i chategoreiddio fel swydd pan fo un neu ragor o'r canlynol yn gymwys—

- (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol;
- (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir rhywun i'r swydd;
- (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu
- (ch) nad yw sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

Safon 106A: Os byddwch wedi categoreiddio swydd fel un sy'n gofyn bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol, yn ddymunol neu fod angen eu dysgu, rhaid ichi—

- (a) pennu hynny wrth hysbysebu'r swydd, a
- (b) hysbysebu'r swydd yn Gymraeg.

Safon 107: Pan fyddwch yn hysbysebu swydd, rhaid ichi ddatgan y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd cais a gyflwynir yn y Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.

Safon 107A: Os byddwch yn cyhoeddi—

- (a) ffurflenni cais am swyddi;
- (b) deunydd esboniadol ynghylch eich proses ar gyfer ymgeisio am swyddi;
- (c) gwybodaeth am eich proses gyfweld, neu am unrhyw ddulliau asesu eraill wrth ymgeisio am swyddi; neu
- (ch) swydd-ddisgrifiadau;

rhaid ichi eu cyhoeddi yn Gymraeg a rhaid ichi sicrhau nad ydych yn trin unrhyw fersiynau Cymraeg o'r dogfennau yn llai ffafriol na fersiynau Saesneg ohonynt.

Safon 107B: Rhaid ichi beidio â thrin cais am swydd a wneir yn Gymraeg yn llai

ffafriol na chais a wneir yn Saesneg (gan gynnwys, ymysg materion eraill, o ran y dyddiad cau yr ydych yn ei osod ar gyfer cael ceisiadau, ac o ran amseriad rhoi gwybod i ymgeiswyr ynghylch penderfyniadau).

Safon 108: Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i ymgeiswyr nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw ymgeisydd yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg, neu, os oes angen, ddarparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd neu wasanaeth cyfieithu olynol o'r Gymraeg i'r Saesneg at y diben hwnnw.

Safon 109: Pan fyddwch yn rhoi gwybod i ymgeisydd beth yw'ch penderfyniad mewn perthynas â chais am swydd, rhaid ichi wneud hynny yn Gymraeg os gwnaed y cais yn Gymraeg.

7 **Safonau ynghylch cynllun sy'n ymdrin â chynnig cynnal ymgynghoriadau clinigol yn Gymraeg**

Safon 110: Rhaid ichi gyhoeddi cynllun ar gyfer pob cyfnod 5 mlynedd gan nodi—

- (a) i ba raddau yr ydych yn gallu cynnig cynnal ymgynghoriad clinigol yn Gymraeg;
- (b) y camau yr ydych yn bwriadu eu cymryd i gynyddu eich gallu i gynnig cynnal ymgynghoriad clinigol yn Gymraeg;
- (c) amserlen ar gyfer y camau yr ydych wedi rhoi manylion amdanynt yn (b).

Safon 110A: Dair blynedd ar ôl cyhoeddi cynllun yn unol â safon 110, ac ar ddiwedd cyfnod 5 mlynedd cynllun, rhaid ichi—

- (a) asesu i ba raddau yr ydych wedi cydymffurfio â'r cynllun; a
- (b) cyhoeddi'r asesiad hwnnw o fewn 6 mis.

8 Safonau ynghylch arwyddion a hysbysiadau a arddangosir neu a gyhoeddir yng ngweithle corff

Safon 111: Pan fyddwch—

- (a) yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro); neu
- (b) yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad yn eich gweithle;

rhaid i unrhyw destun sy'n cael ei arddangos ar yr arwydd neu'r hysbysiad gael ei arddangos yn Gymraeg (pa un ai ar yr un arwydd neu hysbysiad sy'n arddangos y testun Saesneg cyfatebol neu ar arwydd neu hysbysiad ar wahân), ac os yw'r un testun yn cael ei arddangos yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y testun Cymraeg yn llai ffafriol na'r testun Saesneg.

Safon 112: Pan fyddwch—

- (a) yn gosod arwydd newydd neu'n adnewyddu arwydd yn eich gweithle (gan gynnwys arwyddion dros dro); neu
- (b) yn cyhoeddi neu'n arddangos hysbysiad;

a bod yr arwydd neu'r hysbysiad hwnnw'n cyfleu yr un wybodaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r testun Cymraeg gael ei roi mewn safle fel mai hwnnw sy'n debygol o gael ei ddarllen yn gyntaf.

Safon 113: Rhaid ichi sicrhau bod y testun Cymraeg ar arwyddion a hysbysiadau a arddangosir yn eich gweithle yn gywir o ran ystyr a mynegiant.

9 **Safon ynghylch cyhoeddiadau a negeseuon sain yng ngweithle corff**

Safon 114: Pan fyddwch yn gwneud cyhoeddiad wedi ei recordio dros offer sain yn eich gweithle, rhaid i'r cyhoeddiad hwnnw gael ei wneud yn Gymraeg, ac os gwneir y cyhoeddiad yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid i'r cyhoeddiad gael ei wneud yn Gymraeg yn gyntaf.

RHAN 2

**SAFONAU SY'N DDIBYNNOL AR
SAFONAU ERAILL – AMODAU
ARBENNIG**

10 Pan fydd hysbysiad cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i gorff gydymffurfio ag un o'r safonau a restrir ar res benodol yng ngholofn 1 o Dabl 1, rhaid i'r hysbysiad cydymffurfio hwnnw hefyd ei gwneud yn ofynnol i'r corff hwnnw gydymffurfio (ym mha fodd bynnag y gwêl Comisiynydd y Gymraeg yn briodol) â'r safon neu'r safonau a restrir ar y rhes honno yng ngholofn 2.

TABL 1

	Colofn 1	Colofn 2
<i>Rhes</i>	<i>Prif safon</i>	<i>Safon ddibynnol</i>
(1)	Y fewnrwyd Safonau 90, 91 neu 92	Safon 93
(2)	Recriwtio ac apwyntio Safon 106	Safon 106A
(3)	Recriwtio ac apwyntio Safon 107	Safon 107A Safon 107B Safon 109
(4)	Cynllun ynghylch ymgynoriadau clinigol Safon 110	Safon 110A
(5)	Cynllun ynghylch ymgynoriadau clinigol Safon 110A	Safon 110
(6)	Arwyddion a hysbysiadau mewnol Safon 111	Safon 113

RHAN 3

DEHONGLI'R SAFONAU

- 11 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.
- 12 (1) Nid yw'n ofynnol i gorff gyfieithu i'r Gymraeg unrhyw destun nad yw wedi ei lunio ("testun A").
- (2) Ni fydd corff yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol os nad yw'n cyfieithu testun A i'r Gymraeg ond gweler is-baragraff (3).
- (3) Rhaid i gorff ddefnyddio'r fersiwn Gymraeg o destun A os yw person arall wedi llunio testun A yn Gymraeg yn unol—
- (a) â'i Gynllun Iaith Gymraeg;
 - (b) â dyletswydd i gydymffurfio â safonau;
 - (c) â Rheolau Sefydlog y Cynulliad;
 - (ch) ag adran 35(1C) o Ddeddf 2006; neu
 - (d) â Chynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad.
- (4) Yn y paragraff hwn—
- (a) ystyr "Cynllun Iaith Gymraeg" yw cynllun iaith Gymraeg a lunnir yn unol â Rhan 2 o Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993(1);
 - (b) ystyr "dyletswydd i gydymffurfio â safonau" yw dyletswydd i gydymffurfio â safon o dan adran 25 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011;
 - (c) ystyr "Deddf 2006" yw Deddf Llywodraeth Cymru 2006(2);

(1) 1993 p. 38.

(2) 2006 p. 32.

- (ch) ystyr “Rheolau Sefydlog y Cynulliad” yw rheolau sefydlog a wnaed o dan adran 31 o Ddeddf 2006;
- (d) ystyr “Cynllun Ieithoedd Swyddogol Comisiwn y Cynulliad” yw’r Cynllun a fabwysiadwyd ac a gyhoeddwyd o dan baragraff 8 o Atodlen 2 i Ddeddf 2006.

13

At ddibenion safonau 90 i 92 (mewnwyd corff), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill (ac yn ogystal â materion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft o ran lliw, maint, ffont, a fformat unrhyw destun); neu
- (b) pryd y caiff y deunydd ei gyhoeddi ar y fewnwyd;

ond nid yw’n golygu bod yn rhaid i’r deunydd Cymraeg ymddangos ar yr un dudalen â’r deunydd Saesneg, nac ar dudalen a fydd yn debygol o agor cyn y fersiwn Saesneg gyfatebol o’r dudalen.

14

At ddibenion safonau 107A (recriwtio) a 111 (arwyddion a hysbysiadau mewnol), mae cyfeiriadau at beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg yn cynnwys, ymysg materion eraill (ac yn ogystal â materion penodol y cyfeirir atynt mewn unrhyw safon unigol), peidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol o ran—

- (a) golwg y deunydd (er enghraifft o ran lliw neu ffont unrhyw destun);
- (b) maint y deunydd;
- (c) lleoliad ac amlygrwydd y deunydd mewn unrhyw fan cyhoeddus;
- (ch) pryd a sut y caiff y deunydd ei gyhoeddi, ei

- ddarparu neu ei
arddangos; neu
(d) fformat cyhoeddi'r
deunydd.

- 15** At ddibenion y safonau, nid yw gofyniad i gyhoeddi, darparu neu arddangos unrhyw ddeunydd ysgrifenedig yn Gymraeg yn golygu y dylid cyhoeddi, darparu neu arddangos deunydd yn Gymraeg yn unig, ac nid yw'n golygu ychwaith y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni nodir hynny yn benodol yn y safon).
- 16** Nid yw safonau 90 i 92 (y fewnrwyd) yn gymwys i—
- (a) dogfennau y darperir dolen iddynt ar y fewnrwyd, deunydd hysbysebu ar y fewnrwyd, na chlipiau fideo a sain ar y fewnrwyd (gweler safon 82 am ddarpariaeth benodol mewn perthynas â dogfennau); nac i
 - (b) gwybodaeth a gyflwynir gan bersonau ar dudalen ryngweithiol a gyhoeddir ar fewnrwyd corff (er enghraifft, ar adran ar gyfer sylwadau neu ar fforwm trafod).
- 17** At ddibenion safonau 106 a 106A yn unig—
- (a) mae “swydd” yn cynnwys penodiad cyhoeddus;
 - (b) ystyr “penodiad cyhoeddus” yw unrhyw benodiad i gorff cyhoeddus neu swydd gyhoeddus.
- 18** At ddibenion safonau 107 i 109 yn unig mae “swydd” yn cynnwys swydd wirfoddol.
- 19** Yn safon 110, ystyr y “cyfnod 5 mlynedd” yw—
- (a) 5 mlynedd sy'n dechrau â'r dyddiad gosod, a

(b) pob cyfnod 5 mlynedd
dilynol.

- 20** Ym mharagraff 19, ystyr y
“dyddiad gosod” yw’r diwrnod y
mae’n ofynnol i berson
gydymffurfio â safon 110 ohono
neu gydymffurfio â hi mewn modd
penodol.
- 21** Nid yw safon 114 yn gymwys pan
wneir y neges y byddwch yn ei
chyhoeddi dros system annerch
gyhoeddus yn ystod argyfwng neu
ymarfer argyfwng.

ATODLEN 4 Rheoliad 2(4)

Safonau Cadw Cofnodion

RHAN 1

Y SAFONAU

1 Safonau ynghylch cadw cofnodion gan gorff

Safon 115: Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y cwynion yr ydych yn eu cael sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau.

Safon 116: Rhaid ichi gadw cofnod (yn dilyn asesiadau o sgiliau iaith Gymraeg eich cyflogeion a wnaed gennych yn unol â safon 96), o nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd pob blwyddyn ariannol a, phan fo hynny'n wybyddus ichi, rhaid ichi gadw cofnod o lefel sgiliau'r cyflogeion hynny.

Safon 117: Rhaid ichi gadw cofnod, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, o nifer y swyddi newydd a'r swyddi gwag a gategoreiddiwyd (yn unol â safon 106) fel swyddi sy'n gofyn—

- (a) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol;
- (b) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg unwaith y penodir rhywun i'r swydd;
- (c) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu
- (ch) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

RHAN 2

DEHONGLI'R SAFONAU

2 Rhaid dehongli'r safonau a bennir

yn Rhan 1 o'r Atodlen hon fel a ganlyn.

3

At ddibenion safonau 115, 116 a 117, ystyr "blwyddyn ariannol" yw blwyddyn ariannol y corff ei hun.

ATODLEN 5 Rheoliad 2(5)

Safonau sy'n ymdrin â Materion Atodol

RHAN 1

SAFONAU

1 **Corff yn rhoi cyhoeddusrwydd i safonau**

Safon 118: Rhaid ichi sicrhau bod dogfen sy'n cofnodi'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau hynny, ar gael ar eich gwefan.

2 **Corff yn cyhoeddi gweithdrefn gwyno**

Safon 119: Rhaid ichi—

(a) sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a

(b) cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan.

3 **Corff yn llunio adroddiad blynyddol ynglŷn â safonau**

Safon 120: (1) Rhaid ichi lunio adroddiad (“adroddiad blynyddol”), yn Gymraeg, mewn perthynas â phob blwyddyn ariannol, sy'n delio â'r modd y bu ichi gydymffurfio â'r safonau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy yn ystod y flwyddyn honno.

(2) Rhaid i'r adroddiad blynyddol gynnwys yr wybodaeth a ganlyn (pan fo'n berthnasol, i'r graddau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â'r

safonau y cyfeirir atynt)—

- (a) nifer y cwynion a gawsoch yn y flwyddyn o dan sylw a oedd yn ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau yr oeddech o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy (ar sail y cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 115);
- (b) nifer y cyflogeion sy'n meddu ar sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd y flwyddyn o dan sylw (ar sail y cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 116);
- (c) nifer (ar sail y cofnodion a gadwasoch yn unol â safon 117) y swyddi newydd a'r swyddi gwag a hysbysebwyd gennych yn ystod y flwyddyn a gategoreiddiwyd fel swyddi sy'n gofyn—
 - (i) bod sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol;
 - (ii) bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir i'r swydd;
 - (iii) bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol; neu
 - (iv) nad oedd sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

(3) Rhaid ichi gyhoeddi'r adroddiad blynyddol heb fod yn hwyrach na 6 mis yn dilyn diwedd y flwyddyn ariannol y mae'r adroddiad yn ymwneud â hi.

(4) Rhaid ichi sicrhau bod copi cyfredol o'ch adroddiad blynyddol ar gael ar eich gwefan.

4

Corff yn darparu gwybodaeth i Gomisiynydd y Gymraeg

Safon 121:

Rhaid ichi ddarparu i Gomisiynydd y Gymraeg (os gofynnir ganddo)

unrhyw wybodaeth sy'n ymwneud â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, y safonau llunio polisi neu'r safonau gweithredol yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy.

RHAN 2

DEHONGLI'R SAFONAU

- 5 Rhaid dehongli'r safonau a bennir yn Rhan 1 fel a ganlyn.
- 6 At ddiben safon 120, ystyr "blwyddyn ariannol" yw blwyddyn ariannol y corff ei hun.
- 7 At ddiben y safonau, nid yw gofyniad i lunio neu gyhoeddi unrhyw ddeunydd ysgrifenedig yn Gymraeg yn golygu y dylid llunio neu gyhoeddi'r deunydd hwnnw yn Gymraeg yn unig, ac nid yw'n golygu ychwaith y dylid llunio'r deunydd yn Gymraeg yn gyntaf (oni nodir hynny yn benodol yn y safon).

ATODLEN 6 Rheoliad 3

Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymuned Cymru (*“The Board of Community Health Councils in Wales”*)

Byrddau Iechyd Lleol (*“Local Health Boards”*)

Cyngorau Iechyd Cymuned (*“Community Health Councils”*)

Ymddiriedolaethau Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru (*“National Health Service Trusts in Wales”*)

MEMORANDWM ESBONIADOL

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan Is-adran y Gymraeg ac fe'i gosodir gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1.

Datganiad y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwyliedig Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018.

Eluned Morgan AC
Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes
26 Chwefror 2018

Disgrifiad

Mae Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) ('y Rheoliadau') yn pennu safonau cyflenwi gwasanaethau; safonau llunio polisi; safonau gweithredu; a safonau cadw cofnodion.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn gwneud y safonau'n benodol gymwys i'r sefydliadau a'r categorïau o sefydliadau canlynol, gan alluogi Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd') i roi Hysbysiadau Cydymffurfio i'r sefydliadau hynny mewn perthynas â'r safonau a bennwyd:

Bwrdd Cynghorau Iechyd Cymuned Cymru
Cynghorau Iechyd Cymuned
Byrddau Iechyd Lleol
Ymddiriedolaethau'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru

Mae Ymddiriedolaeth GIG Felindre yn cynnwys Gwasanaeth Gwybodeg GIG Cymru, Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru a Gwasanaeth Gwaed Cymru. Mae Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwylans Cymru yn cynnwys Galw Iechyd Cymru a llinell gymorth 24 awr 111 Cymru.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn diwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016 drwy ychwanegu Gofal Cymdeithasol Cymru at Atodlen 6 y Rheoliadau.

Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

Rhifau yn y Rheoliadau

Mae'r Rheoliadau'n defnyddio'r wyddor Gymraeg, h.y. (a), (b), (c), (ch) ac ati. Dim ond ar un grŵp o safonau mae hyn yn effeithio - safonau yn ymwneud â chyfarfodydd rhwng corff a mwy nag un person gwahoddedig (Safonau 22-22CH). Mae hefyd yn effeithio ar:

- (1) rheoliad 1(4)
- (2) nifer fach o is-baragraffau mewn safonau unigol (gweler Safonau 81, 82, 85, 97, 106 107A, 117).
- (3) paragraffau 28, 38, 39, 41, 43, 46, 56 o Atodlen 1, paragraff 3 o Atodlen 2, paragraffau 12 a 14 o Atodlen 3

Mae'r arddull hon yn wahanol i'r arddull rhifo arferol a ddefnyddir mewn is-ddeddfwriaeth a wneir gan Weinidogion Cymru. Fel arfer, defnyddir y wyddor Saesneg yn y fersiwn Gymraeg a'r fersiwn Saesneg. Yn yr achos hwn, oherwydd natur a phwnc y Rheoliadau, defnyddiwyd y wyddor Gymraeg. Defnyddiwyd yr arddull hwn yn y fersiwn Gymraeg a'r fersiwn Saesneg er mwyn sicrhau cysondeb ac osgoi unrhyw bosibilrwydd o ddryswch wrth groesgyfeirio. Defnyddiwyd yr un arddull yn Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 (SI 2015/996) a Rheoliadau dilynol yn gosod safonau'r Gymraeg.

Enw'r Rheoliadau

Teitl y Rheoliadau a osodwyd yw Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018. Os cânt sêl bendith y Cynulliad, dyma fydd y chweched¹ set o Reoliadau Safonau'r Gymraeg i gael eu gwneud. Penderfynwyd y byddai teitl y Rheoliadau hyn yn cynnwys '(Rhif 7)' gan eu bod yn dilyn ymlaen o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017 a wnaed ym mis Ionawr 2017. Bwriedir gwneud yr holl Reoliadau a wneir o dan adran 26 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ("y Mesur") yn un gyfres barhaus, yn yr un modd â gorchmynion cychwyn. Y farn yw y bydd hyn yn golygu bod y Rheoliadau'n haws i'w trin ac i gyfeirio atynt, yn enwedig pan fydd Hysbysiadau Cydymffurfio'n cyfeirio at Reoliadau.

Cyrff yn Rheoliad 3 ac yn Atodlen 6 i'r Rheoliadau

Mae Atodlen 6 i'r Rheoliadau'n rhestru'r cyrff y mae'r Comisiynydd wedi cael ei hawdurdodi i roi hysbysiad cydymffurfio iddynt mewn perthynas â'r safonau a bennwyd. Mae Adran 43 o'r Mesur yn darparu nad yw rheoliadau'n gallu gwneud safonau'n benodol gymwys i berson oni bai bod y safon yn gymwysadwy iddynt. Mae'r rhan fwyaf o'r cyrff a restrir naill ai wedi'u nodi yng nghlofn 1 y tabl yn Atodlen 6 i'r Mesur neu maent o fewn categori o bersonau a nodir yn y glofn honno, ac mae colfn 2 yn disgrifio pa safonau a allai fod yn gymwysadwy iddynt (adran 36 y Mesur).

Y cefndir deddfwriaethol

Caiff y Rheoliadau ei gwneud drwy arfer y pwerau a roddwyd i Weinidogion Cymru o dan adrannau 26, 27, 39 a 150(5) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Mae adran 26 y Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau drwy reoliadau. Mae adran 27 yn galluogi Gweinidogion Cymru i bennu safonau gwahanol ar gyfer ymddygiadau gwahanol. Mae hefyd yn eu galluogi i bennu un safon neu nifer o safonau ar gyfer ymddygiad penodol.

Cyn y gall y Comisiynydd roi hysbysiad cydymffurfio i berson yn ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â safon, rhaid i'r safon honno fod yn benodol gymwys i'r person hwnnw (adran 25). Mae adran 39 yn darparu bod safon yn benodol gymwys i berson pan fydd Gweinidogion Cymru wedi awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiad cydymffurfio i'r person hwnnw yn ymwneud â'r safon honno. Mae adran 105(5) yn darparu bod unrhyw bŵer sydd gan Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau yn cynnwys pŵer i wneud y cyfryw ddarpariaethau trosiannol, darfodol, canlyniadol ac arbed, darpariaethau cysylltiedig ac unrhyw ddarpariaethau eraill y mae Gweinidogion Cymru'n eu hystyried yn angenrheidiol neu'n briodol.

Yn unol ag Adran 150(2) o'r Mesur, rhaid i'r Rheoliadau gael eu gosod gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru, a'u cymeradwyo drwy benderfyniad ganddo (h.y. y weithdrefn gadarnhaol).

¹Cafodd Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 3) 2016 eu gwrthod gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.

Ymrwymodd y Prif Weinidog ar ddechrau'r pumed Cynulliad i ddiwygio'r Mesur. Mae'r ymrwymiad hwn yn rhan o gynllun 5 mlynedd Llywodraeth Cymru, *Symud Cymru Ymlaen 2016-21*. Ategodd Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes yr ymrwymiad hwn ym mis Gorffennaf 2016, gan ychwanegu y byddai'n edrych ar y broses o wneud a gorfodi safonau, gyda'r nod o'u gwneud yn llai biwrocraidd a thrafferthus.

Cafwyd galwad am dystiolaeth ar ôl hynny, ac ym mis Awst 2017, cyhoeddodd y Gweinidog ymgynghoriad Papur Gwyn yn amlinellu cynigion ar gyfer Bil y Gymraeg newydd. Roedd y Papur Gwyn yn cyflwyno'r opsiwn a ffeirir gan Lywodraeth Cymru i ddiwygio system bresennol y safonau sy'n cynnwys a) dileu neu ddiwygio safonau nad ydynt yn cyfrannu'n uniongyrchol at wella gwasanaethau, b) sy'n gostus i'w gweithredu ond sy'n arwain at ychydig iawn o fudd i'r cyhoedd, c) rhoi mwy o gyfle i'r cyrff ddefnyddio eu crebwyll yn rhesymol o safbwynt safonau penodol, heb danseilio egwyddor gyffredinol y safonau gorfodadwy neu d) cyhoeddi canllawiau i helpu cyrff i gydymffurfio â safonau.

Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

Gwnaeth y Mesur gadarnhau statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru a chreu fframwaith deddfwriaethol newydd ar gyfer yr iaith.

Cam allweddol i roi effaith i'r Mesur yw pennu safonau ac awdurdodi'r Comisiynydd i'w gwneud yn ofynnol i bersonau gydymffurfio â'r safonau hyn.

Mae adran 25 y Mesur yn darparu ei bod yn ofynnol i berson gydymffurfio â safon a bennir gan Weinidogion Cymru, os bodlonir amodau penodol. Mae'r amodau hynny'n cynnwys y canlynol:

- i. Bod safon yn benodol gymwys i'r person (h.y. mae Gweinidogion Cymru wedi awdurdodi'r Comisiynydd i roi Hysbysiad Cydymffurfio i'r person hwnnw mewn perthynas â'r safon honno)
- ii. Bod y Comisiynydd wedi rhoi Hysbysiad Cydymffurfio i'r person
- iii. Bod yr Hysbysiad Cydymffurfio yn ei gwneud yn ofynnol i'r person gydymffurfio â'r safon
- iv. Bod yr Hysbysiad Cydymffurfio mewn grym.

Adeiladu ar Gynlluniau Iaith a Mwy na Geiriau...

Bydd y ddyletswydd i gydymffurfio â'r safonau yn cymryd lle'r Cynlluniau Iaith Gymraeg a ddatblygwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 ac a oedd yn cael eu monitro gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg nes iddo gael ei ddiddymu ar 31 Mawrth 2012, a chan y Comisiynydd Iaith ers 1 Ebrill 2012. Mae pob un o'r byrddau ac ymddiriedolaethau ieched, cynghorau ieched cymuned a Bwrdd Cynghorau Iechyd Cymuned Cymru sy'n ddarostyngedig i safonau a bennwyd yn Rheoliadau (Rhif 7) wedi bod â Chynlluniau Iaith ers nifer o flynyddoedd, ac yn gyfarwydd â chadw at ymrwymïadau ynghylch y Gymraeg sydd ynddynt.

Yn ogystal â Chynlluniau Iaith, mae'r byrddau ac ymddiriedolaethau iechyd hefyd yn gyfarwydd iawn â'r egwyddorion sydd i'w gweld yn *Mwy na Geiriau...2016 - 2019*, fframwaith strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer gwasanaethau cyfrwng Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol. Yn ddo cyflwynir egwyddor y cynnig rhagweithiol, sy'n golygu yn syml darparu gwasanaeth yn Gymraeg heb i rywun orfod gofyn amdano. Mae'r egwyddor hon yn rhan annatod o'r safonau drafft. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod bod angen gwneud mwy i roi'r cynnig rhagweithiol sy'n cael ei argymhell yn *Mwy na Geiriau...* ar waith yn gyson.

Er y bydd y safonau'n disodli Cynlluniau Iaith, bydd *Mwy na Geiriau...* yn parhau i ddarparu seilwaith polisi ehangach o amgylch y safonau, ac yn parhau i fod yn ddogfen bolisi bwysig i'r sector wrth symud ymlaen i roi'r safonau ar waith.

Cysylltiadau â Chynlluniau Tymor Canolig Integredig

Dan y trefniadau a osodwyd yn Fframwaith Cynllunio GIG Cymru a Deddf Cyllid GIG (Cymru) 2014, mae dyletswydd ar fyrddau ac ymddiriedolaethau iechyd y GIG i baratoi cynlluniau tymor canolig integredig. Dylai'r cynlluniau hynny nodi'r camau y bydd sefydliadau'n eu cymryd i gyflawni eu strategaethau hirdymor, gan ofalu bod y camau hynny'n rai mesuradwy, wedi'u diffinio'n glir a bod adnoddau priodol i'w cefnogi. Dylid rhoi sylw i'r prif feysydd fel anghenion iechyd y boblogaeth, gwella canlyniadau iechyd ac ansawdd gofal, a sicrhau'r gwerth gorau am arian. Mae gofyn i'r byrddau ac ymddiriedolaethau iechyd ddangos o fewn eu cynlluniau bod gwasanaethau'n cael eu cynllunio a'u darparu yn unol â'r fframwaith strategol ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol yng Nghymru 'Mwy na Geiriau...' ac ymateb Llywodraeth Cymru i Adroddiad Ymchwiliad Gofal Sylfaenol Comisiynydd y Gymraeg.

Fframwaith Cynllunio'r GIG 2018/21 sy'n darparu arweiniad ynghylch yr hyn y dylid ei gynnwys yn y cynlluniau tymor canolig integredig, ac mae'n cydnabod y bydd gofyn i sefydliadau gydymffurfio â safonau'r Gymraeg yn y dyfodol. Mae hyn yn awgrymu bod disgwyliad y bydd nodau cyffredin rhwng y cynlluniau tymor canolig integredig a'r Safonau. Mae'r safonau drafft yn y Rheoliadau hyn yn llawer mwy penodol na'r canllawiau ynghylch yr hyn y dylid ei gynnwys yn y cynlluniau tymor canolig integredig (y gellir eu diwygio) a'r ffordd o'u rhoi ar waith, a fydd yn cael ei reoleiddio gan y Comisiynydd gan ddarparu plattform cryfach ar gyfer adeiladu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg

Mae dau ddiben i'r Rheoliadau. Y cyntaf yw pennu safonau.

Mae safonau sy'n perthyn i'r categorïau canlynol wedi'u pennu yn y Rheoliadau:

- **Safonau cyflenwi gwasanaethau** - bydd y rhain yn cael eu gosod mewn perthynas â hybu neu hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg, neu i sicrhau na chaiff ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth ddarparu gwasanaethau.
- **Safonau llunio polisi** - bydd y rhain yn ei gwneud yn ofynnol i sefydliadau ystyried effaith eu penderfyniadau polisi ar allu pobl i ddefnyddio'r iaith ac ar yr egwyddor o beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- **Safonau gweithredu** - bydd y rhain yn delio â'r defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliadau.
- **Safonau cadw cofnodion** - bydd y rhain yn ei gwneud yn ofynnol cadw cofnodion am rai o'r safonau eraill, ac am unrhyw gwynion a dderbynnir gan sefydliad. Bydd y cofnodion hyn yn helpu'r Comisiynydd i sicrhau bod sefydliad yn cydymffurfio â'r safonau.

Mae'r safonau wedi'u drafftio gyda'r nod o:

- wella'r gwasanaethau Cymraeg y gall siaradwyr Cymraeg eu disgwyl gan sefydliadau
- cynyddu defnydd pobl o wasanaethau Cymraeg
- ei gwneud yn glir i sefydliadau'r hyn y mae angen iddynt ei wneud o ran y Gymraeg
- sicrhau cysondeb priodol o ran y dyletswyddau a roddir ar gyrff sydd yn yr un sectorau.

Mae rhai safonau'n dibynnu ar ei gilydd. Felly, mae'r Rheoliadau'n cynnwys tablau (yn Rhan 2 o Atodlenni 1, 2 a 3) i ategu'r safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisi a'r safonau gweithredu. Mae'r tablau yn nodi pa safonau eraill y bydd angen eu gosod hefyd pan fydd safon benodol wedi'i chynnwys mewn Hysbysiad Cydymffurfio.

Ail ddiben y Rheoliadau yw awdurdodi'r Comisiynydd i roi hysbysiadau cydymffurfio i'r sefydliadau a restrir uchod sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gydymffurfio â'r safonau a nodwyd.

Ni fydd y Rheoliadau, pan fyddant yn dod i rym, yn cael effaith uniongyrchol ar sefydliadau ac ni fyddant, ar eu pennau eu hunain, yn creu hawliau i'r rheini sy'n defnyddio'r Gymraeg. Bydd hynny ond yn digwydd pan fydd yr holl amodau yn adran 25 wedi'u bodloni. Fodd bynnag, mae'r Rheoliadau yn gam hanfodol yn fframwaith y Mesur, ac yn galluogi'r Comisiynydd i'w gwneud yn ofynnol i sefydliadau gydymffurfio â'r safonau.

Mater i'r Comisiynydd fydd dewis pa safonau i'w gosod ar bob sefydliad drwy hysbysiad cydymffurfio. Mae'r Rheoliadau'n pennu'r ystod o safonau y gellir eu gosod ar sefydliad. Nid oes raid i'r Comisiynydd ofyn bod pob sefydliad yn cydymffurfio â phob safon. Efallai y bydd sefydliad yn gorfod cydymffurfio â safon mewn rhai amgylchiadau yn unig ac nid mewn sefyllfaoedd eraill, yn dibynnu ar yr hyn a nodir yn ei hysbysiad cydymffurfio. Bydd yr hysbysiad cydymffurfio hefyd yn nodi erbyn pryd y mae'n ofynnol i'r sefydliad gydymffurfio â safon.

Apelio

Bydd unrhyw sefydliad yn gallu herio'r gofyniad i gydymffurfio â safon benodol, ar sail p'un a yw'n rhesymol ac yn gymesur disgwyl iddynt wneud hynny.

Yn y lle cyntaf, bydd sefydliad yn gallu herio'r Comisiynydd ei hun. Os yw am herio penderfyniad y Comisiynydd, gellir apelio i Dribiwnlys y Gymraeg, ac yna i'r Uchel Lys.

Sanctsiynau

Y Comisiynydd fydd yn gyfrifol am orfodi cydymffurfiaeth â'r Safonau hyn. Mewn achosion lle bydd y Comisiynydd yn penderfynu bod sefydliad wedi methu â chydymffurfio â safon, gall gymryd camau gorfodi. O dan y Mesur, gall camau gorfodi amrywio o lunio argymhellion neu roi cyngor i sefydliad, i orfodi cosb sifil nad yw'n fwy na £5,000.

Risgiau peidio â gwneud Rheoliadau

Os na chaiff y Rheoliadau arfaethedig eu gwneud, bydd y risgiau canlynol yn cael eu gwireddu:

- Bydd Cynlluniau Iaith Gymraeg a gyflwynwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn parhau ar gyfer y sefydliadau a restrir uchod.
- Os bydd y Cynlluniau Iaith yn parhau, ni fydd trefn orfodi ar gael os bydd sefydliad yn methu â chydymffurfio â'i Gynllun.
- Ar hyn o bryd, mae Cynlluniau Iaith yn amrywio o un sefydliad i'r llall, ac mae'r ymrwymadau mewn rhai Cynlluniau yn amhenodol. Mae hyn yn arwain at sefyllfa lle mae'r cyhoedd yn ansicr pa wasanaethau y gallant ddisgwyl eu cael yn Gymraeg. Bydd yr ansicrwydd hwn yn parhau os nad yw'r Rheoliadau'n cael eu gwneud. Er ei bod yn bosibl y bydd rhywfaint o amrywiaeth rhwng sefydliadau, mae'r safonau'n benodol eu natur ac felly byddant yn lleihau ansicrwydd y cyhoedd.
- Ansicrwydd ymhlith sefydliadau ynghylch eu darpariaethau Cymraeg, yn sgil y ffaith eu bod o dan yr argraff y bydd y Safonau'n disodli eu Cynlluniau. Mae nifer o sefydliadau wedi dechrau paratoi ar gyfer cyflwyno'r safonau a'r drefn fonitro a gorfodi newydd.
- Dim gwelliant o ran y defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliadau. Byddai'r defnydd o'r Gymraeg o fewn sefydliad yn parhau i ddibynnu ar ewylllys da'r sefydliad hwnnw, heb system fonitro yn ei lle.
- Ni fydd rhan allweddol o'r Mesur yn cael ei gweithredu.

Ceir rhagor o wybodaeth am risgiau a manteision gweithredu'r safonau yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol isod, ac mae'r risgiau o beidio â chyflwyno safonau wedi'u hamlinellu yn adran 'Opsion 1: gwneud dim' y manteision.

Newidiadau polisi rhwng gwahanol setiau o Reoliadau

Wrth fynd ati i baratoi Rheoliadau, mae Llywodraeth Cymru yn pennu safonau sy'n addas ar gyfer grŵp penodol o sefydliadau neu sector. Mae'r polisi a

ddilynir ym mhob set o Reoliadau yn dylanwadu ac yn arwain at safonau gwahanol yn cael eu paratoi ar gyfer sectorau gwahanol.

Mae'r Rheoliadau hefyd yn cynnwys nifer o eithriadau i'r safonau, rhai yn benodol a rhai yn gyffredinol. Mae'r safonau a'r eithriadau yn adlewyrchu'r ffaith bod rhai cyrff sy'n ddarostyngedig i'r Rheoliadau hyn yn gweithredu 24 awr y dydd, 365 diwrnod y flwyddyn, gan gynnig amrywiaeth o wasanaethau o driniaethau cyffredin i ddamweiniau ac achosion brys neu ofal diwedd oes. Rydym yn ystyried y byddai'n afresymol neu anghymesur disgwyl i gorff gydymffurfio â'r safonau hyn heb yr eithriadau.

Ymgynghori

Rhwng mis Tachwedd 2014 a mis Chwefror 2015, cynhaliodd Comisiynydd y Gymraeg ymchwiliad gyda'r sefydliadau a fydd yn gorfod cydymffurfio â'r safonau a bennwyd yn y Rheoliadau. Gwnaeth Gweinidogion Cymru ystyried yn llawn yr argymhellion a gyflwynodd y Comisiynydd yn yr adroddiadau ar y safonau. Gellir gweld yr adroddiadau hyn ar wefan y Comisiynydd.

Ymysg yr argymhellion i sefydliadau sector iechyd yn adroddiad Ymchwiliad Safonau'r Comisiynydd roedd galwad am eglurder ynghylch a fyddai gwasanaethau gofal sylfaenol yn dod o dan y safonau. Gan nad oedd darparwyr gofal sylfaenol wedi'u cynnwys yn ymchwiliad y Comisiynydd, cynhaliodd Gweinidogion Cymru ymarfer cwrpasu i edrych yn fanylach ar y mater hwn.

Defnyddiodd y Comisiynydd fersiwn drafft o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 fel sail i'w Hymchwiliad Safonau i sefydliadau sector iechyd. Yn sgil y ffaith bod Rheoliadau (Rhif 7) drafft wedi'u paratoi'n benodol ar gyfer sefydliadau'r sector iechyd, cynhaliodd Gweinidogion Cymru ymgynghoriad cyhoeddus llawn ar y Rheoliadau drafft rhwng mis Gorffennaf a mis Hydref 2016. Roedd yr ymgynghoriad yn cynnwys galwad ar sefydliadau i gyflwyno data diwygiedig er mwyn caniatáu i Weinidogion Cymru baratoi Asesiad Effaith Rheoleiddiol.

Ceir rhagor o fanylion ynghylch y costau a'r manteision yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol yn rhan 2 isod.

Er i rai groesawu lefel y manylder sy'n cael ei gynnig gan y safonau, roedd yr ymgynghoriad yn dangos yn glir bod canfyddiad bod y Rheoliadau'n gymhleth ac yn anodd eu deall oherwydd nifer y safonau. Roedd rhai sefydliadau'n teimlo y byddai hyn yn ei gwneud yn anodd i'w staff ddeall yr hyn oedd yn ddisgwylidig ohonynt mewn perthynas â darparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Roedd yr ymatebion yn amrywio, gyda rhai yn teimlo nad oedd y Rheoliadau'n mynd yn ddigon pell i sicrhau a diogelu hawliau siaradwyr Cymraeg, yn arbennig mewn perthynas â gofal sylfaenol. Roedd eraill yn ei gweld yn anodd cyfiawnhau costau tebygol y buddsoddiad gofynnol i gydymffurfio â'r safonau. Nodwyd costau recriwtio, hyfforddiant Cymraeg a chyfieithu, ymysg eraill.

Gan roi o'r neilltu'r gwahaniaethau barn ar agweddau penodol o'r Rheoliadau iechyd drafft, y consensws cyffredinol oedd y byddai darparu gwasanaeth Cymraeg o fewn y sector iechyd yn cael effaith gadarnhaol ar gleifion a staff. Roedd byrddau ac ymddiriedolaethau iechyd yn cydnabod pwysigrwydd medru darparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg i gleifion ac yn yr un modd, roedd aelodau o'r cyhoedd yn nodi pwysigrwydd medru derbyn gofal iechyd yn yr iaith o'u dewis.

Roedd y prif bryderon a godwyd yn yr ymatebion i'r ymgynghoriad yn ymwneud â'r cynnig i ddarparu cymorth cyfrwng Cymraeg yn ystod ymgynghoriadau clinigol, a phrinder safonau ar ddarparwyr gofal sylfaenol. Fe gafodd y safonau drafft eu diwygio mewn ymateb i'r sylwadau a ddaeth i law, fel y gwelir isod.

Ymgynghoriadau clinigol

Rydym yn cynnig disodli'r gofyniad i ddarparu cymorth cyfrwng Cymraeg yn ystod ymgynghoriadau clinigol gyda safonau a fydd yn gwneud y canlynol;

- Adeiladu ar enghreifftiau o arfer da a ddatblygwyd gan nifer o fyrddau iechyd i adnabod dewis iaith cleifion mewnol, er mwyn i'r corff fedru ceisio cyflawni anghenion ieithyddol y claf. Nod y safon fyddai sicrhau bod dewis iaith y claf yn weladwy i'r staff, gan gynyddu'r cyfleoedd i gleifion a staff (Cymraeg eu hiaith) ryngweithio drwy gyfrwng y Gymraeg, a rhoi'r cynnig rhagweithiol ar waith.
- Ei gwneud yn ofynnol i fyrddau ac ymddiriedolaethau iechyd gynhyrchu a chyhoeddi cynllun gwella gyda cherrig milltir yn nodi sut y byddant yn gweithio tuag at roi'r cynnig rhagweithiol ar waith yn ystod ymgynghoriadau clinigol; hynny yw darparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg heb i rywun orfod gofyn.

Bydd gofyn i sefydliadau asesu i ba raddau y maent wedi cydymffurfio â'u cynllun.

Bydd y safonau newydd hyn, ynghyd â safonau sy'n gosod dyletswydd ar sefydliadau i gofnodi dewis iaith unigolion o ran gohebiaeth; galwadau ffôn a hefyd dyletswyddau cynllunio'r gweithlu yn cynyddu dealltwriaeth sefydliadau o'r galw am wasanaethau Cymraeg ac yn gwella eu gallu i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg.

Gofal Sylfaenol

Yn gyffredinol, roedd cefnogaeth i safonau 83-97 yn fersiwn yr ymgynghoriad o'r Rheoliadau, sy'n gosod dyletswyddau ar fyrddau iechyd mewn perthynas â gofal sylfaenol ac sydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol iddynt ddarparu rhai gwasanaethau cyfrwng Cymraeg (arwyddion, dogfennau ac ati) i ddarparwyr gofal sylfaenol; meddygon teulu, deintyddion, fferyllwyr ac optegwyr sy'n darparu gwasanaethau gofal sylfaenol ar ran bwrdd iechyd lleol. Fodd bynnag, roedd nifer yn teimlo nad oeddent yn mynd yn ddigon pell. Er mwyn darparu gwasanaeth cyfrwng Cymraeg parhaus rhwng gofal sylfaenol ac

eilaidd, eu barn oedd y dylai darparwyr gofal sylfaenol fod yn ddarostyngedig i fwy o safonau cyflenwi gwasanaethau tebyg i'r rhai sy'n cael eu cynnig i fyrddau ac ymddiriedolaethau ieuchyd. Seiliwyd hyn ar y ffaith bod y mwyafrif yn dod i gysylltiad gyda'r GIG yng Nghymru am y tro cyntaf drwy ddarparwyr gofal sylfaenol.

Ar ôl ystyried y sylwadau a ddaeth i law, mae'r Rheoliadau drafft wedi'u diwygio er mwyn i wasanaethau gofal sylfaenol sy'n cael eu darparu'n uniongyrchol gan fyrddau ieuchyd fod yn ddarostyngedig i'r un safonau â gwasanaethau eraill sy'n cael eu darparu gan y bwrdd ieuchyd, yn ddarostyngedig i hysbysiad cydymffurfio gan y Comisiynydd. Mae hynny'n golygu bod rhai o'r safonau drafft yn fersiwn yr ymgynghoriad o'r Rheoliadau wedi'u dileu gan nad yw bellach yn angenrheidiol drafftio safonau penodol ar gyfer dogfennau, gwefannau, apiau a chyfryngau cymdeithasol mewn perthynas â gofal sylfaenol gan y bydd safonau cyflenwi gwasanaethau eraill yn berthnasol.

Mae rhai safonau penodol ar gyfer gofal sylfaenol wedi'u cadw; yn y Rheoliadau hyn, dyma safonau 65 - 68.

Nid ydym o'r farn y byddai'n rhesymol gosod dyletswyddau ar fyrddau ieuchyd lleol a fyddai'n eu dal yn gyfrifol am fethiant ar ran un o'r darparwyr gofal sylfaenol annibynnol i gydymffurfio â'r safonau. Mae hynny gan nad oes ganddynt unrhyw ddylanwad uniongyrchol dros y ffyrdd y mae darparwyr unigol yn darparu gwasanaethau (Rheoliad 1(9)).

Felly cynigir y bydd nifer fach o ddyletswyddau sy'n ymwneud â'r Gymraeg yn cael eu gosod ar ddarparwyr gofal sylfaenol annibynnol drwy gcontractau gofal sylfaenol neu gytundeb telerau gwasanaeth rhwng darparwr gofal sylfaenol a bwrdd ieuchyd lleol. Bydd hyn yn creu rhwymedigaethau contractiol rhwng byrddau ieuchyd lleol a'r darparwyr annibynnol y gall y bwrdd ieuchyd lleol eu gorfodi.

Mae'r dull gweithredu hwn yn cydnabod nad oedd gan y darparwyr hyn gynlluniau iaith blaenorol, ac nad ydynt wedi gweithredu dan unrhyw ddyletswyddau yn ymwneud â'r Gymraeg, er bod arfer da mewn rhai ardaloedd. Bydd yn sicrhau ymwybyddiaeth a gwella gwasanaethau cyfrwng Gymraeg mewn ffordd gyson o fewn y sector annibynnol.

Symleiddio

Yn dilyn cyhoeddiad gan y cyn Weinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes ym mis Gorffennaf 2016, fe gafodd y safonau eu hadolygu i adnabod cyfleoedd i symleiddio a lleihau'r baich biwrocraidd ar y cyrff. Gwnaed y newidiadau mwyaf sylweddol yn Atodlen 4 (Safonau Cadw Cofnodion) ac Atodlen 5 (Safonau sy'n ymdrin â Materion Atodol).

Yn Atodlen 4, yr unig safonau sydd wedi'u cadw yw'r rhai sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff gadw cofnod o'r cwynion sy'n dod i law mewn perthynas â chydymffurfiaeth â'r Safonau, sgiliau Cymraeg eu staff a'r sgiliau Cymraeg sy'n ofynnol ar gyfer swyddi newydd a swyddi gwag. Fe gafodd y rhain eu cadw oherwydd pwysigrwydd cynllunio'r gweithlu i gyflawni'r safonau, ac mae nifer y cwynion yn ddangosydd gwerthfawr o ganfyddiad y cyhoedd o ansawdd gwasanaeth Cymraeg sy'n cael ei ddarparu gan gorff.

Mae safonau o fewn Atodlen 5 wedi'u huno er mwyn dileu ailadrodd safonau tebyg ym mhob un o'r atodlenni blaenorol.

Enghraifft arall o'r newidiadau a wnaed yw'r diwygiadau i safonau yn ymwneud â chynhyrchu a chyhoeddi dogfennau. Mae'r safonau yn ymwneud â mathau penodol o ddogfennau wedi'u dileu. Mae'r safon sy'n ei gwneud yn ofynnol i gorff seilio penderfyniad ynghylch a ddylid cynhyrchu dogfen yn Gymraeg neu beidio ar asesiad o'r testun dan sylw a'r gynulleidfa ddisgwyliedig wedi'i gadw. Os mai casgliad yr asesiad yw bod y testun dan sylw neu'r gynulleidfa ddisgwyliedig yn awgrymu y dylai'r ddogfen gael ei chynhyrchu'n Gymraeg, bydd disgwyl i'r corff gyhoeddi fersiwn Gymraeg.

Ar sawl achlysur, mae safonau cyflenwi gwasanaethau a safonau gweithredu wedi'u huno. Er enghraifft, mae safonau cyflenwi gwasanaethau yn ymwneud â chyfarfodydd wedi'u huno mewn un safon sy'n rhoi'r gallu i gorff benderfynu a fydd y cyfarfod yn Gymraeg, ac os na, pa fath o wasanaeth cyfieithu i'w ddefnyddio. Mae nifer o safonau gweithredol sy'n gosod dyletswydd ar gorff i ddarparu gwahanol fathau o ddogfennau a pholisïau i staff yn Gymraeg wedi'u huno. Nid yw'r newidiadau hyn wedi newid y gofynion ar y cyrff.

Gofal Cymdeithasol Cymru

Mae'r Rheoliadau hefyd yn diwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016 drwy ychwanegu Gofal Cymdeithasol Cymru at Atodlen 6 y Rheoliadau.

RHAN 2 – ASESIAD EFFAITH RHEOLEIDDIOL

Cefndir

1. Roedd y sefydliadau a enwir yn Atodlen 6 i'r Rheoliadau hyn wedi'u cynnwys yn ail ymchwiliad Comisiynydd y Gymraeg ('y Comisiynydd'), ynghyd â 98 sefydliad arall o sectorau gan gynnwys addysg, yr heddlu a'r gwasanaethau achub. Cynhaliwyd ymchwiliad y Comisiynydd rhwng 7 Tachwedd 2014 a 9 Chwefror 2015, ac roedd wedi'i seilio ar y Rheoliadau drafft a baratowyd ar gyfer Gweinidogion Cymru, Awdurdodau Lleol ac Awdurdodau Parciau Cenedlaethol.
2. Gofynnwyd i'r sefydliadau gymryd rhan mewn Asesiad Effaith Rheoleiddiol Llywodraeth Cymru, a ddosbarthwyd gyda dogfennau Ymchwiliad Safonau'r Comisiynydd. Gofynnwyd i'r sefydliadau gyflwyno'u hymatebion yn uniongyrchol i Lywodraeth Cymru. Roedd rhai sefydliadau'n gyndyn i seilio'u hymatebion Asesiad Effaith Rheoleiddiol ar y Rheoliadau drafft oherwydd bod posibilrwydd iddynt newid, neu yn sgil y ffaith nad oeddent wedi cael eu paratoi'n benodol ar gyfer sefydliadau'r sector iechyd. Er hynny, cyflwynodd 12 o'r 18 sefydliad sy'n cael eu henwi yn Atodlen 6 i'r Rheoliadau hyn ymateb Asesiad Effaith Rheoleiddiol.
3. Ym mis Mai a dechrau mis Mehefin 2015, cyflwynodd y Comisiynydd ei hymateb swyddogol i'r Ymchwiliad Safonau i Lywodraeth Cymru ar ffurf 9 adroddiad o dan adran 64 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ('y Mesur'). Rhaid i Weinidogion Cymru roi sylw dyledus i (i) Adroddiadau Safonau'r Comisiynydd wrth benderfynu a ddylid arfer y pwerau yn Rhan 4 o'r Mesur (sy'n cynnwys y pŵer i bennu safonau), a sut i wneud hynny; a (ii) i unrhyw gyngor a roddir gan y Comisiynydd yn ysgrifenedig.
4. Er i'r Rheoliadau ar gyfer y rhan fwyaf o'r sefydliadau a gafodd eu cynnwys yn ail Ymchwiliad Safonau'r Comisiynydd gael eu gwneud yn ystod 2016 ac yn gynnar yn 2017², penderfynwyd cynnal ymgynghoriad cyhoeddus llawn ar y Rheoliadau drafft ar gyfer sefydliadau'r sector iechyd. Arweiniodd hyn hefyd at gais o'r newydd i'r sefydliadau hynny a fyddai'n dod o dan y Rheoliadau hyn ddarparu Asesiad Effaith Rheoleiddiol diwygiedig. O'r 18 sefydliad iechyd, cyflwynodd 12 Asesiad Effaith Rheoleiddiol diwygiedig.
5. Mae'r dadansoddiad canlynol o'r costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â'r Safonau wedi'u seilio ar y data a ddarparwyd gan yr 11 sefydliad hwnnw.

Crynodeb o'r ymatebion

² Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016; Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016; Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 5) 2016; Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017

6. Darparodd 12 o'r 18 sefydliad (61%) a fydd yn ddarostyngedig i Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018 wybodaeth am gost ei Gynllun Iaith Gymraeg presennol, ynghyd ag amcangyfrif o'r gost o gydymffurfio â safonau'r Gymraeg. Y sefydliadau hynny oedd:

- Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg
- Ymddiriedolaeth GIG Felindre (gan gynnwys Partneriaeth Cydwasanaethau GIG Cymru a Gwasanaeth Gwybodeg y GIG).
- Bwrdd Iechyd Addysgu Powys
- Cyngor Iechyd Cymuned Betsi Cadwaladr
- Bwrdd Cynghorau Iechyd Cymuned yng Nghymru
- Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwlans Cymru
- Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Cywirdeb a Defnyddioldeb y Data

7. Mae gennym bryderon am y data a gafwyd gan y sefydliadau ac a yw'n addas ar gyfer llunio Asesiad Effaith Rheoleiddiol cadarn a chywir
8. I'w gwneud yn bosibl cynnal asesiad o gost ychwanegol cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, byddai'n rhaid i sefydliad ddarparu ffigur o'r gost o gydymffurfio gyda'i Gynllun Iaith Gymraeg presennol, ac amcangyfrif o gost cydymffurfio â Safonau. Roedd pob Asesiad Effaith Rheoleiddiol a gyflwynwyd ac eithrio un yn darparu data defnyddiol mewn perthynas â chostau cyflawni eu Cynllun Iaith Gymraeg presennol. Roedd darparu amcangyfrifon ar gyfer cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg yn fwy heriol. Nododd sawl Asesiad Effaith Rheoleiddiol eu bod yn disgwyl gweld cynnydd mewn costau cyfieithu a/neu TGCh, ond methwyd â rhoi swm ar gyfer y costau hynny.
9. Hyd yn oed lle darparwyd amcangyfrif o'r gost, pwysleisiodd nifer o sefydliadau ei bod yn anodd iddynt ddarparu data cywir heb wybod pa rai o'r safonau drafft y byddai disgwyl iddynt gydymffurfio â nhw. O ganlyniad, mae rhai sefydliadau wedi darparu amcangyfrifon o'r costau ar gyfer cydymffurfio â phob un o'r safonau.
10. Nid yw'r Comisiynydd erioed wedi gosod pob un o'r safonau ar unrhyw sefydliad unigol, ac mae'n annhebygol tu hwnt y bydd hyn yn digwydd o gwbl. Nid yw'r Comisiynydd wedi cyflwyno hysbysiad cydymffurfio i unrhyw un o'r 107 sefydliad sy'n cydymffurfio â safonau'r Gymraeg ar hyn o bryd yn gofyn iddynt gydymffurfio â'r gyfres gyfan o safonau.
11. Hefyd mae sefydliadau wedi camddeall y gofynion yn yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol neu wedi dehongli'r cwestiynau mewn ffyrdd gwahanol. Wrth

ofyn iddynt gynnwys amcangyfrif o'r gost ychwanegol o gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg (heb gynnwys, felly, y gwariant presennol ar ddarparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg), fe wnaeth rhai sefydliadau'r camgymeriad o gynnwys costau'r staff sy'n cael eu cyflogi ar hyn o bryd i ddarparu gwasanaethau, yn unol â'u cynllun iaith presennol, fel cost ychwanegol. Hefyd roedd rhai enghreifftiau o'r un costau staffio yn cael eu cynnwys dan bob categori unigol o safonau. Mae hynny wedi chwyddo'r amcangyfrifon a ddarparwyd gan rai sefydliadau. Lle gwelwyd enghreifftiau o'r fath, rhoddwyd cyfle i'r sefydliadau adolygu eu Hasesiad Effaith Rheoleiddiol at ddibenion sicrwydd ansawdd. Arweiniodd hyn at ostyngiad o tua £500,000 yng nghyfanswm yr amcangyfrifon o gostau staff ar gyfer cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg.

12. Mae nifer o sefydliadau wedi darparu amcangyfrifon o gostau cydymffurfio sy'n sylweddol uwch na sefydliadau eraill tebyg.
13. Lle darparwyd amcangyfrifon o gostau dim ond yn erbyn safonau sydd bellach wedi'u dileu o'r Rheoliadau drafft, mae'r amcangyfrifon hynny wedi'u tynnu o gyfanswm y costau a ddarparwyd gan y sefydliad hwnnw yn yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol. Gwnaed hyn gyda chymeradwyaeth y sefydliadau. Er enghraifft, mae'r Safonau sy'n ymwneud â dyfarnu contractau wedi cael eu diwygio. Roedd un sefydliad yn amcangyfrif cost flynyddol o £200,000 ar gyfer cyfieithu pob gwahoddiad i dendro i'r Gymraeg. Diwygiwyd y Rheoliadau, gan ei gwneud yn ofynnol cyhoeddi gwahoddiadau i dendro a phecynnau perthnasol yn Gymraeg dim ond os yw testun y contract yn awgrymu y dylid ei gyhoeddi yn Gymraeg. Gallai'r diwygiad hwn ostwng y costau cyfieithu yn sylweddol.
14. Gyda hyn mewn cof, mae'r Aseiad Effaith Rheoleiddiol yn canolbwyntio ar yr effaith economaidd, cymdeithasol ac ieithyddol ar sefydliadau a hefyd yn cwmpasu'r effaith ariannol cyn belled â phosibl. Os caiff y Rheoliadau sêl bendith y Cynulliad, caiff gwybodaeth bellach ei chasglu gan sefydliadau pan fydd y Comisiynydd yn rhoi Hysbysiadau Cydymffurfio a'r sefydliadau mewn sefyllfa i ddarparu costau mwy cywir. Wedyn, bydd modd cynnal asesiad llawn o'r effaith ariannol.

Yr Opsiynau

15. Mae'r Aseiad Effaith Rheoleiddiol hwn yn ystyried dau opsiwn:
 - Opsiwn 1: Gwneud dim - Byddai'r sefydliadau yn parhau i weithredu eu Cynlluniau Iaith Gymraeg presennol o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993.
 - Opsiwn 2. Cyflwyno Safonau'r Gymraeg ar gyfer y categorïau o sefydliadau a'r sefydliadau sy'n cael eu rhestru yn y Rheoliadau.
16. Mae'r dadansoddiad canlynol yn ystyried y costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â'r opsiynau hyn yn eu tro.

Costau a manteision

Costau

Opsiwn 1: Gwneud dim:

17. Nid oes unrhyw gostau ychwanegol o dan yr opsiwn hwn. Ni fyddai angen i'r sefydliadau hyn gydymffurfio â Safonau newydd ond byddai disgwyl iddynt barhau i gyflawni eu Cynlluniau Iaith presennol.
18. Mae Tabl 1 yn crynhoi'r wybodaeth a gafwyd gan y sefydliadau ynghylch cost cydymffurfio â'r Cynlluniau Iaith presennol. Mae'r ystod o gostau fwy na thebyg yn adlewyrchu'r gwahaniaeth ym maint a chwmpas y sefydliadau dan sylw, sy'n amrywio o Gyngorau Iechyd Cymuned i Fyrddau Iechyd Lleol mawr, ynghyd â gwahanol ffyrdd o ddehongli'r cwestiynau yn yr holiadur.

Tabl 1 - Yr ystod o gostau ar gyfer gweithredu'r Cynlluniau Iaith presennol

	Ymatebion	Lleiafswm (£)	Uchafswm (£)
Staff â rôl yn gweithredu Safonau'r Gymraeg	11	15,000	131,086
Hyfforddiant (staff)	11	0	33,841
Cyfieithu (mewnol ac allanol)	11	0	210,000
Cyfanswm costau i weithredu Safonau'r Gymraeg	11	43,000	281,242

Opsiwn 2: Cyflwyno Safonau'r Gymraeg ar gyfer sefydliadau sydd wedi'u rhestru yn y Rheoliadau.

19. Er na phenderfynwyd eto pa safonau fydd yn berthnasol i bob sefydliad, mae'n debygol y bydd y sefydliadau'n ysgwyddo costau untro a chostau rheolaidd ychwanegol er mwyn cydymffurfio â'r safonau.
20. Y prif gostau rheolaidd fydd costau staffio, yn enwedig ar gyfer staff ag arbenigedd ym meysydd cyfieithu, AD a TGCh. Gellid priodoli hyn yn rhannol i gyflwyno safonau gweithredol, sy'n canolbwyntio ar ddefnydd mewnol o'r Gymraeg o fewn y sefydliad. Nid oedd ymrwymadau tebyg yn rhan o'r Cynlluniau Iaith blaenorol felly disgwylir costau cychwynnol ar gyfer cydymffurfio â'r Safonau newydd hyn. Mae'n debygol y bydd angen i'r sefydliadau ehangu eu cyfleusterau cyfieithu, naill ai drwy recriwtio mwy o gyfieithwyr mewnol³ neu drwy anfon gwaith cyfieithu allan i ddarparwyr allanol.

³Roedd costau recriwtio cyfieithwyr ychwanegol wedi'u cynnwys gan nifer o'r ymatebwyr yn y categori cyfieithu yn hytrach na'r categori staffio.

21. Hefyd, mae diweddarau meddalwedd TGCh yn cael ei weld gan rai fel buddsoddiad sylweddol gofynnol.
22. Fel nodir uchod, cysylltwyd â'r sefydliadau dan sylw a gofynnwyd iddynt ddarparu data ynghylch costau ar gyfer yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol hwn. Mae'n pryderon ynghylch y data a gasglwyd wedi'u hamlinellu uchod.
23. I ddangos yr amrywiaeth yn yr ymatebion, mae lleiafswm ac uchafswm y costau ychwanegol a nodwyd ar gyfer y sefydliadau hyn wedi'u nodi yn y tabl isod. Er bod yr amcangyfrif o'r uchafswm yn allanolyn (mae tua £500,000 yn uwch na'r amcangyfrif nesaf ato), roedd sefydliadau eraill yn nodi cynnydd mawr mewn costau cydymffurfio.

24. Tabl 2 - Yr ystod o gostau ychwanegol a nodwyd gan sefydliadau (£)

	Ymatebion	Lleiafswm (£)	Uchafswm (£)
Staff â rôl yn gweithredu Safonau'r Gymraeg	11	31,383	470,530
Hyfforddiant (staff)	11	0	135,069
Cyfieithu (mewnol ac allanol)	11	4,872	774,000
TGCh		0	1,000,000
Costau ychwanegol i weithredu'r Safonau	11	32,259	2,070,041

25. Fel y nodwyd, mae'r sefydliadau dan sylw wedi dehongli cwestiynau'r Aseiad Effaith Rheoleiddiol a mynd at y dasg mewn ffyrdd gwahanol. Gellid priodoli'r anghysondeb rhwng amcangyfrifon costau staff ar gyfer gweithredu safonau'r Gymraeg yn rhannol i faint a chylch gwaith y sefydliadau. Yn ôl y disgwyl, mae'r amcangyfrifon a ddarparwyd gan y byrddau iechyd mwy yn gogwyddo tuag at yr uchafswm disgwyliedig ar gyfer staff angenrheidiol i gydymffurfio â safonau'r Gymraeg.
26. Pe bai'r Cynlluniau Iaith wedi cael eu rhoi ar waith yn llawn yn ôl y bwriad, byddai llai o angen am fuddsoddiad ychwanegol i ddarparu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg. Nod Safonau'r Gymraeg yw adeiladu ar yr ymrwymadau a wnaed eisoes mewn Cynlluniau Iaith. Ar wahân i safonau gweithredol, ni ddylai'r rhan fwyaf o'r Safonau fod yn gwbl ddiethr i'r sefydliadau sy'n cael eu henwi yn y Rheoliadau drafft hyn. Gan gofio hyn, mae rhywfaint o'r wybodaeth a ddarparwyd mewn perthynas ag amcangyfrifon o'r costau ychwanegol wrth gydymffurfio â safonau'r Gymraeg o gymharu â'r Cynlluniau Iaith yn cael ei hystyried yn annibynadwy.

27. Roedd y costau ychwanegol a amcangyfrifwyd ar gyfer cydymffurfio â safonau cyflenwi gwasanaethau ar y cyfan ymysg yr uchaf o'r pedwar categori o safonau (cyflenwi gwasanaethau; llunio polisi; gweithredu; cadw cofnodion). Er enghraifft, roedd tri sefydliad yn amcangyfrif dros £1 miliwn o gostau ychwanegol i gydymffurfio â'r categori hwn o'r safonau yn unig. Mae hynny er gwaetha'r ffaith mai'r safonau cyflenwi gwasanaethau yw'r categori o safonau sydd debycaf i'r ymrwymadau yn y Cynlluniau Iaith. Fe fyddem wedi disgwyl gweld yr amcangyfrifon costau uchaf yn codi o'r safonau gweithredol gan mai dyna'r categori sydd fwyaf gwahanol i'r Cynlluniau Iaith presennol. Mae hyn, fodd bynnag, yn tynnu sylw at yr her sy'n wynebu'r sefydliadau a enwir yn y Rheoliadau hyn i ddarparu gwasanaeth cyson drwy gyfrwng y Gymraeg.
28. Roedd pob un o'r 12 sefydliad a ddarparodd wybodaeth yn rhagweld y byddai angen buddsoddiad ychwanegol mewn gwasanaethau cyfieithu er mwyn cydymffurfio â safonau. O'r 12 Aseiad Effaith Rheoleiddiol a gyflwynwyd, roedd 4 sefydliad yn amcangyfrif y byddai angen dros £200,000 i ymestyn eu cyfleusterau cyfieithu, gyda'r amcangyfrif uchaf yn £774,000 (er bod hyn yn allanolyn). Mae'n werth nodi, fodd bynnag, bod yr amcangyfrifon o'r costau uchaf hyn yn debyg o fod wedi'u seilio ar y gyfres lawn o Safonau yn hytrach na dewis ohonynt.
29. Mae'r gofyniad i gydymffurfio â safonau yn debygol o arwain at gostau untro a rheolaidd ar gyfer hyfforddiant. Disgwylir i'r costau hyfforddi untro fod yn gysylltiedig â gweinyddu mewnol a hyfforddiant ar weithredu'r safonau, a bydd y costau hyfforddi rheolaidd yn canolbwyntio mwy ar yr angen posibl i ddarparu mwy o hyfforddiant statudol i staff yn Gymraeg ynghyd â hyfforddiant i staff wella eu sgiliau Cymraeg.
30. Roedd nifer o'r ymatebwyr yn dyfynnu costau o nifer o gannoedd o filoedd, dros £1 miliwn mewn un achos, i gydymffurfio â'r gofynion a amlinellwyd yn y safonau yn ymwneud â gwefannau; gwasanaethau ar-lein a'r rhyngwyd. Mae'r costau'n cyfeirio at yr angen i addasu neu brynu systemau, meddalwedd a chyfarpar newydd, yn ogystal â'r angen i recriwtio staff arbenigol. Mae'n werth nodi, fodd bynnag, er bod y sefydliadau eisoes yn darparu a chynnal gwefan ddwyieithog i raddau amrywiol, na fu gofyn iddynt yn y gorffennol ymestyn y gwasanaeth hwn i'r fewnwyd. Gall y dyletswyddau hyn dan y safonau gweithredol arwain at gostau ychwanegol. Nid oes amheuaeth y gallai cydymffurfio â'r Safonau hyn fod yn heriol. Mae byrddau ac ymddiriedolaethau iechyd yn gweithredu systemau TGCh gwahanol ac yn dod o dan strwythurau sefydliadol gwahanol, hyd yn oed o fewn yr un sefydliad.
31. Yn sgil y pryderon uchod, ystyrir bod y data'n anghyflawn ac o bosib yn anghyson. Mae sefydliadau wedi dehongli cwestiynau'r Aseiad Effaith Rheoleiddiol mewn ffyrdd gwahanol gan wneud y broses o farnu cywirdeb y costau a nodwyd yn fwy heriol.
32. Yn dilyn trafodaethau gydag Economegwyr ac Ystadegwyr y Llywodraeth, cytunwyd nad yw'r data a gasglwyd yn ddigon cadarn i'w defnyddio mewn

Asesiad Effaith Rheoleiddiol. Gan gofio'r amrywiadau yn y data a gyflwynwyd a'r ansicrwydd presennol ynghylch pa Safonau fydd yn berthnasol i bob grŵp, ystyrir bod cyfartaledd y costau hyd yn oed yn annhebygol o fod yn adlewyrchiad cywir o gostau cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg. Felly dylid ystyried ffigurau Tabl 2 fel ffigurau dangosol yn unig o'r pwyntiau uchaf ac isaf yn yr ystod o gostau ychwanegol posib sy'n wynebu'r sefydliadau.

33. Ystyriwyd cynnal cylch casglu data arall wrth baratoi Asesiadau Effaith Rheoleiddiol ar gyfer Rheoliadau blaenorol, ond penderfynwyd bod y canlyniad yn debygol o fod yn debyg ac na fyddai modd casglu'r data angenrheidiol i lunio asesiad cadarn o'r goblygiadau o ran cost nes bod gwybodaeth bellach ar gael ar ba Safonau fydd yn berthnasol i bob sefydliad. Mae'r un peth yn wir am sefydliadau sector ieuchyd. Er mwyn i gorff fedru roi amcangyfrif cywir o gostau gweithredu'r safonau, byddai'n rhaid iddo'n gyntaf dderbyn hysbysiad cydymffurfio gan y Comisiynydd yn ei hysbysu pa safonau y mae'n rhaid cydymffurfio â nhw.
34. Yn ogystal â'r costau cydymffurfio a ysgwyddir gan y sefydliadau, mae Comisiynydd y Gymraeg a Thriwlynlys y Gymraeg hefyd yn debygol o ysgwyddo costau ar gyfer monitro a gorfodi cydymffurfiaeth â'r Safonau. Mae proses apelio wedi'i sefydlu sy'n golygu bod sefydliad sy'n credu bod y Safonau a orfodwyd arno yn afresymol neu'n anghymesur yn gallu apelio i'r Comisiynydd yn y lle cyntaf, ac wedi hynny i Driwlynlys y Gymraeg. Yn ystod 2016-17, fe gafodd y Tribiwnlys 9 cais gan sefydliadau oedd yn dymuno apelio yn erbyn penderfyniadau a wnaed gan Gomisiynydd y Gymraeg yn ei hysbysiad cydymffurfio. Cost gwrandawriad mewn Tribiwnlys yw rhwng £2,500 a £3,000. O'r 9 cais a gyflwynwyd i'r Tribiwnlys yn 2016-17, dim ond un symudodd ymlaen i gael penderfyniad gan y panel a gwnaed hynny heb wrandawriad ffurfiol.
35. Yn ogystal â'r costau uchod, byddai angen i'r sefydliadau a'r Comisiynydd neilltuo adnoddau pe byddent yn rhan o achos a gyfeiriwyd at y Tribiwnlys. Pe bai sefydliad yn apelio i'r Tribiwnlys, byddai'n rhaid iddo neilltuo adnoddau i'r broses honno. Mae hyn yn debyg o gynnwys adnoddau staff y sefydliad sy'n gweithio ym maes cydymffurfiaeth y safonau, yn ogystal ag arbenigedd cyfreithiol.

Manteision

Opsiwn 1: Gwneud dim:

36. Dyma'r opsiwn sylfaenol ac nid oes manteision ychwanegol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn.
37. Byddai gwneud dim yn golygu bod y Cynlluniau Iaith presennol, sydd wedi bod yn eu lle ers 1993, yn parhau fel ag y maent. Byddai swyddogaeth reoleiddio'r Comisiynydd yn parhau'n debyg i swyddogaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Byddai'r gweithdrefnau ar gyfer cytuno ar gynlluniau a'u diwygio, sy'n llyncu llawer o adnoddau, hefyd yn parhau, ynghyd â'r drefn orfodi gyfyngedig bresennol.

Opsiwn 2: Cyflwyno Safonau'r Gymraeg ar gyfer y 18 sefydliad a restrir uchod

38. Diben y safonau yw gwella lefel y gwasanaeth y gall aelodau'r cyhoedd ddisgwyl ei derbyn. Yn y cam hwn (a nes bod Comisiynydd y Gymraeg wedi rhoi'r hysbysiadau cydymffurfio), mae ond yn bosibl amlinellu'r manteision cyffredinol a ddisgwylir.
39. Bydd y Safonau'n nodi'n glir beth y mae angen i'r sefydliadau ei wneud o ran y Gymraeg, fel bod pobl yn gwybod beth i'w ddisgwyl o ran gwasanaethau Cymraeg. Bydd yr eglurder hwn, ar gyfer y cyhoedd a'r sefydliadau, yn helpu i sicrhau bod y safonau'n gallu cael eu gorfodi'n effeithiol ac yn arwain at gynnydd yn y defnydd o wasanaethau Cymraeg.
40. Mae'r byrddau iechyd, ymddiriedolaethau, cynghorau iechyd cymuned a Bwrdd Cynghorau Iechyd Cymuned Cymru eisoes yn gweithredu Cynlluniau Iaith ac eisoes yn gwneud nifer o'r pethau a nodwyd yn y safonau. Mae'r Safonau'n adeiladu ar y Cynlluniau ac yn rhoi gofynion mwy cadarn ar y sefydliadau hyn. Fodd bynnag, ni all y Comisiynydd ond pennu safonau sy'n rhesymol ac yn gymesur ar gyfer pob sefydliad unigol.
41. Bellach, bydd yn ofynnol i sefydliadau fynd ati mewn ffordd fwy rhagweithiol a strategol i brif ffrydio'r Gymraeg. Bydd y 'cynnig rhagweithiol' yn allweddol i hyn, sy'n rhoi cyfrifoldeb ar y sefydliad i gynnig gwasanaethau yn Gymraeg, yn hytrach na disgwyl i'r unigolyn ofyn amdanynt. Cyflwynwyd yr egwyddor hon yn y sector iechyd drwy *Mwy na geiriau....* ac mae'n rhoi sylfaen gadarn i wella'r gwasanaethau ar gyfer siaradwyr Cymraeg.
42. Bydd gwell trefn orfodi yn cynnig dull mwy effeithiol o ymdrin ag achosion honedig o beidio â chydymffurfio â Safonau ond yn sicrhau hefyd y gellir datrys cwynion yn gynnar ac yn anffurfiol os yw hynny'n briodol.
43. Fel rhan o broses yr Asesiad Effaith Rheoleiddiol, gofynnwyd i sefydliadau fynegi barn ar unrhyw fanteision ieithyddol, cymdeithasol neu amgylcheddol o gyflwyno Safonau.

Gofal Cymdeithasol Cymru

44. Mae'r Rheoliadau hefyd yn diwygio Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016 drwy ychwanegu Gofal Cymdeithasol Cymru at Atodlen 6 y Rheoliadau.
45. Ni wnaeth Gofal Cymdeithasol Cymru gyflwyno Asesiad Effaith Rheoleiddiol.

Manteision economaidd

46. Un sylw a wnaed mewn perthynas â manteision economaidd oedd y byddai datblygu sgiliau Cymraeg y gweithlu yn ei gwneud yn bosibl lleihau'r gost o ddiybennu ar gyfieithu allanol. Dywedodd sefydliad arall y byddai mwy o

gyfleoedd ar gael i fusnesau a BBaChau yng Nghymru mewn perthynas â cheisiadau i dendro. Ar ben hynny, fel cyflogwyr mawr, roedd rhai yn gweld datblygu gweithlu dwyieithog fel cyfle i alluogi pobl leol i aros yn eu cymunedau a gwneud cyfraniad economaidd.

Manteision amgylcheddol

47. Nododd sawl ymatebydd bod manteision - i gleifion a staff - o fod mewn amgylchedd amlwg ddwyieithog. Dywedodd sefydliad arall y byddai darparu gwybodaeth i gleifion yn y ddwy iaith yn gwella profiad y claf ac yn gwella llif a rheolaeth ardaloedd y cleifion.

Manteision cymdeithasol ac ieithyddol

48. Yn ôl y disgwyl, roedd y rhan fwyaf o'r sefydliadau yn dweud y gallai Safonau'r Gymraeg arwain at fanteision ieithyddol a chymdeithasol. Dywedodd un sefydliad y gallai'r ffaith bod cleifion yn medru cyfathrebu yn eu dewis iaith arwain at ganlyniadau cadarnhaol o ran eu hadferiad a'u lles.
49. Roedd nifer yn teimlo y gallai'r Safonau helpu i godi hyder staff dwyieithog. Dywedodd un sefydliad yn benodol y byddai datblygu sgiliau Cymraeg y gweithlu yn gwella ansawdd y cyfathrebu rhwng y gweithiwr gofal iechyd proffesiynol a defnyddiwr y gwasanaethau, ac o bosib yn gwella canlyniadau iechyd y defnyddiwr a lleihau anghydraddoldebau iechyd. Roedd sefydliad arall yn cyfeirio at siaradwyr Cymraeg ar ei staff fel adnodd gwerthfawr, heb eu defnyddio'n llawn, ac yn dweud y byddai codi eu hyder i ddefnyddio'r iaith yn ystod oriau gwaith yn fanteisiol i'r sefydliad.
50. Roedd sawl un arall yn dweud y byddai cyflwyno'r safonau yn arddangos arfer da, o ran bod modd i gleifion dderbyn gofal iechyd yn eu dewis iaith neu yn yr iaith angenrheidiol.

Casgliad

51. Mae'r ansicrwydd presennol ynghylch pa safonau y bydd angen i bob sefydliad gydymffurfio â hwy yn golygu nad yw'n bosibl llunio asesiad cadarn ar hyn o bryd o'r costau a'r manteision sy'n gysylltiedig â'r Rheoliadau.
52. Bydd Comisiynydd y Gymraeg yn ymgynghori â'r sefydliadau perthnasol cyn cyhoeddi'r hysbysiadau cydymffurfio terfynol. Mae ffactorau megis pa mor rhesymol a chymesur yw safonau unigol yn debygol o gael eu hystyried yn y cam hwn, ynghyd â pha afonau y bydd disgwyl i'r sefydliad gydymffurfio â nhw ac ym mha amgylchiadau. Fel rhan o'r broses hon, gallai'r sefydliadau gyflwyno asesiad o'r costau a'r manteision cymharol sy'n gysylltiedig â'r safonau. Gallai'r Comisiynydd ystyried hyn wrth benderfynu a yw'r safonau'n rhesymol ac yn gymesur. Bydd yr asesiad hwn yn cael ei gwblhau cyn bod yr hysbysiadau cydymffurfio terfynol yn cael eu rhoi.

Asesiad o'r gystadleuaeth

53. Cynhaliwyd asesiad o'r gystadleuaeth - mae'r Rheoliadau'n annhebygol o gael effaith andwyol sylweddol ar gystadleuaeth.

Adolygu ar ôl gweithredu

54. Mae'r Mesur yn darparu nifer o gyfleoedd i'r Comisiynydd ddwyn sylw Gweinidogion Cymru at addasrwydd y safonau a bennwyd yn y Rheoliadau. Er enghraifft:

- Gall y Comisiynydd gyflwyno argymhellion neu roi cyngor i Weinidogion Cymru (adran 4 o'r Mesur) a allai argymhell yn uniongyrchol diwygio'r Rheoliadau, os yw'n dymuno gwneud hynny. Hefyd gallai Gweinidogion Cymru benderfynu ar sail cyngor a roddir ganddi y byddai'n briodol adolygu'r Safonau. Rhaid iddynt roi sylw dyledus i unrhyw argymhellion neu gyngor ysgrifenedig y mae'r Comisiynydd yn eu rhoi wrth arfer y swyddogaeth y mae'r argymhelliad neu'r cyngor yn ymwneud â hi.
- Mae adran 18 y Mesur yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiynydd baratoi adroddiad blynyddol. Rhaid i'r adroddiad hwnnw gynnwys adolygiad o faterion sy'n berthnasol i'r iaith Gymraeg (ymhlith materion eraill) a gallai hefyd gynnwys unrhyw faterion eraill y mae'r Comisiynydd o'r farn ei bod yn briodol eu cynnwys.
- Yn ogystal, mae gan y Comisiynydd y pŵer i gynnal Ymchwiliad Safonau (adrannau 61 a 62 o'r Mesur) a all ystyried pa safonau a ddylai, neu a ddylai barhau i fod yn benodol gymwys i berson, p'un a yw'r safonau eisoes wedi'u pennu gan Weinidogion Cymru ai peidio. Ar ôl cynnal Ymchwiliad Safonau, rhaid i'r Comisiynydd lunio Adroddiad Safonau a darparu copi ohono i Weinidogion Cymru. Rhaid i Weinidogion Cymru roi sylw dyledus i adroddiad o'r fath yn unol ag adran 66 o'r Mesur.

55. Yn amodol ar eu Hysbysiadau Cydymffurfio, bydd sefydliadau'n cyhoeddi Adroddiadau Blynyddol bob blwyddyn sy'n amlinellu sut y maent wedi cydymffurfio â'r safonau a osodwyd arnynt (gweler Safon 120). Gallai'r Adroddiadau Blynyddol hyn hefyd godi materion yn ymwneud ag addasrwydd y safonau a bennwyd.

	The Welsh NHS Confederation response to Culture, Welsh Language and Communications Committee scrutiny of the Welsh Language Standards (No 7) Regulations 2018.
Contact:	Nesta Lloyd – Jones, Policy and Public Affairs Manager, the Welsh NHS Confederation
Date created:	5 March 2018

Introduction

1. The Welsh NHS Confederation, which represents the seven Health Boards and three NHS Trusts in Wales, welcomes the opportunity to respond to the Culture, Welsh Language and Communications Committee scrutiny of the Welsh Language Standards (No 7) Regulations 2018 for health services.
2. The Welsh NHS Confederation supports our members to improve health and well-being by working with them to deliver high standards of care for patients and best value for taxpayers' money. We act as a driving force for positive change through strong representation and our policy, influencing and engagement work.

Summary

3. The delivery of bilingual NHS services is crucial to the provision of person-centred care. To deliver care and treatment in a patient's preferred language allows NHS bodies to establish a closer relationship with patients, enhances their ability to place the needs of the patient at the heart of the treatment process, and allows the patient to engage more positively in their treatment process by increasing their understanding of the treatment they receive. Health Boards and NHS Trusts have made significant progress in providing bilingual services in recent years and are committed to deliver a truly bilingual NHS for the people of Wales.
4. Throughout Wales, the Welsh language is used across a range of communication platforms. Examples include face to face consultations and providing care across the whole system (acute, primary and community); online and social media platforms; and administrative support, including Executive Board papers and minutes. Our members are using the Welsh language in all parts of their respective organisations and these new Standards will increase the organisations' understanding of the demand for Welsh language services, plan for services now and in future, and improve their capacity to offer services in Welsh.
5. We welcome the progress that has been achieved over the past 18 months and the greater degree of clarity afforded by the Welsh Language Standards (No.7) Regulations 2018 (the Regulations), but significant challenges remain. The Standards must be considered against the challenging backdrop that the NHS is working in, including rising demand, workforce recruitment challenges, finances and the fact that the NHS is a 24/7

service. Health Boards experience different challenges, and in more Welsh speaking population areas it will be easier for those Health Boards to attract and train Welsh speaking workers in lower banded posts than in areas where there are less people speaking Welsh, both in relation to attracting the workforce but also the need for Welsh speaking services in areas where the population of Welsh speakers is low. However, recruitment problems and shortages are the same across all Health Boards when it comes to nurses and specialist areas.

6. While we have highlighted a number of challenges below, we must emphasise that not all concerns highlighted within our submission are relevant to all Health Boards and Trusts. Across Wales, due to local demographics, some Health Boards have already implemented Schemes that address some of the issues that will face other Health Boards going forward.

Achieving a bilingual healthcare system

7. The Welsh NHS Confederation and our members recognise the importance of providing Welsh language services to patient. The Welsh NHS Confederation Policy Forum recently published *'One Workforce: Ten actions to support the health and social care workforce in Wales'*, which highlights the importance of investing in Welsh language provision across the health and social care workforce to ensure that patients and their families receive individual, person-centred care in their chosen language.
8. As highlighted within the Explanatory Memorandum, under the arrangements set out in the NHS Wales Planning Framework and the NHS Finance (Wales) Act 2014, Health Boards and NHS Trusts are under a duty to prepare Integrated Medium-Term Plans (IMTPs). Within current IMTPs, the NHS is required to demonstrate *'that services are planned and delivered in line with the strategic framework for health and social care in Wales 'More than just word...;'* and the Welsh Government's response to the *'Welsh Language Commissioner's Primary Care Inquiry Report'*. In addition, Health Boards and Trusts' commitment to the Welsh language is further outlined by the responsibilities to the *'More than just Words...'* framework and the Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015.
9. Our members welcome the growing recognition of the importance of meeting language needs and the impact this can have on the delivery of safe, high quality care and a positive patient experience. In particular, our members support the concept of the 'active offer' in relation to Welsh services and agree that the move from Welsh Language Schemes to a workable set of Welsh Language Standards has the potential to bring about the positive change required. Moreover, our members believe that the Welsh Language Standards should provide greater clarity for both organisations and members of the public on what provision they can expect to be provided in Welsh upon the Standards coming into force over time.
10. The Welsh Language Standards are also sufficiently clear in terms of their purpose in delivering the new legislative framework for NHS Wales. They provide the certain regulatory factors required to ensure that the Welsh language is not treated any less

favourably than English. In this regard at least, our members are fully supportive of the policy intent and the direction of travel towards a truly bilingual NHS for Wales.

Reduction in the number of Standards

11. We welcome the Welsh Governments' preferred option to reform the current standards system, particularly the removing or amendment of those Standards that did not appear to contribute directly to improving services or would have been costly to implement with little benefit or value. We are pleased that this has resulted in 64 fewer Standards than had originally been proposed. As highlighted in our previous written responses, some Standards included in the draft Regulations were unclear, overly onerous and bureaucratic.
12. While there have been substantial changes to Schedule 4 (Record Keeping Standards) and Schedule 5 (Standards which deal with supplementary matters), we are glad that some aspects of Schedule 4 have been retained e.g. those that require the body to keep a record of complaints they receive relating to their compliance with Standards, the Welsh language skills of their staff and the Welsh language skills required for new and vacant posts are recorded. We believe that retaining these Standards will be important for workforce planning, especially in relation to the duty to produce a 5-year improvement plan, and that complaints are considered an important and valuable indicator of the public perception of the quality of Welsh language services provided and where services can make improvements. As our response to '*Review of concerns (complaints) handling within NHS Wales*' highlights, when care does not meet the high standards which patients deserve and expect, we must make sure action is taken to put things right and the feedback and experiences of patients, their families and staff are critical in helping the NHS in Wales to provide the high standards of care that staff strive to deliver on a daily basis.
13. We are pleased also that the Standards relating to specific types of documents being produced and published have been deleted in favour of a more measured approach. We support that the Standard which requires the Health Board/ Trust to base their decision whether to produce the document in Welsh is done on an assessment of the subject matter and the anticipated audience has been retained. This will ensure that Welsh information will be produced or published only if there is an obligation to do so.

Comments relating to specific Standards

Schedule 1: Service Delivery Standards

Clinical consultations

14. We had previously expressed particular concern regarding Standard 25 namely the ambiguity and impracticality of the provision of Welsh language support at a clinical consultation. We support the new approach set out in the Regulations tabled requiring

NHS bodies to publish a 5-year improvement plan setting out the extent to which they are able to offer to carry out clinical consultations in Welsh, the actions they will take to increase their ability to offer clinical consultations in Welsh and a timetable for those actions. The 5-year improvement plan will support the NHS to set out the key milestones on how they will work towards implementing the active offer during clinical consultations and assess the extent to which they have complied with their plan. We consider this to be a much more practical approach that is reasonable and proportionate.

15. In our response to the draft Standards, specifically draft Standard 25 which dealt with the provision of Welsh in clinical consultations, our members suggested that were this Standard to be implemented this could lead to vital information being lost in translation, perhaps in terms of the outcome of the consultation or the severity of what was being discussed. Even in instances where there are Welsh-speaking members of staff working within Health Boards and Trusts, it is likely that a number of these individuals would not feel comfortable delivering care, treatment or a diagnosis in Welsh for fear that their own Welsh language capabilities are not of a sufficient standard to adequately convey information, especially given the complicated nature of medical terminology.

Active offer

16. We support the number of Standards within the Regulations that put forward the principle of an active offer and will sit within the policy infrastructure of '*More than just words....*' as this will continue to play an important part in the understanding and promotion of the 'active offer' as the Standards become embedded e.g. Standard 2, which relates to NHS organisations asking individuals who correspond with them whether they wish to receive correspondence in Welsh, to keep a record of the individuals wish and ensure forms and future correspondence is in Welsh; Standard 19, which relates to telephone calls; Standards 23-24, which require bodies to ask inpatients on the first day of admission whether they wish to use Welsh to communicate; and Standard 25, which relates to case conferences.
17. These Standards build on good practice developed by a number of Health Boards/ Trusts to identify the language choice of inpatients and is a natural progression from existing Welsh Language Schemes and '*Mwy na Geiriau (More than just words)....*'. We are pleased that the active offer principle is embedded in the Standards because it is recognised that there is more to do to consistently implement the active offer advocated in '*More than just Words...*'. The proposed Standards mean that Health Boards and Trusts will be required to take a more proactive and strategic approach to mainstreaming the Welsh language and promoting the active offer.
18. The Standards would ensure a patient's language choice is made clear to staff, thus increasing opportunities between patients and (Welsh speaking) staff to interact in Welsh and for the active offer to be implemented. However, while we support the Standards in principle, it must be highlighted that not all patient administration systems currently have the facility to record language choice.

19. While we support that telephone and correspondence should be bilingual, currently it would be difficult to implement fully as there are several data systems within Health Boards and Trusts which are not compatible with each other. Some departments/clinics also record their data exclusively via paper systems, which would make language choice onerous and difficult to transfer.
20. In addition, the Data Protection Act 1998 prohibits some individuals accessing some systems. All complaints are recorded on a Datix system; however, not all staff have access to this system for confidential reasons and therefore even though language of choice can be recorded on Datix, it is unlikely that this choice will be communicated quickly.
21. The principles of Standards 23, 23A and 24 in relation to inpatients are currently being implemented across Health Board areas. The main concern is scaling up - will this be achievable when trying to implement on a large scale? There is also the challenge of ensuring that computer systems function in such a way that the patient's language choice is clear to staff members even when the patient receives treatment in more than one clinical department.

Primary Care

22. Overall, we support Standards 65 – 68 and the amendments to the draft Standards. The Standards now mean that only primary care services provided directly by Health Boards will be subject to the same standards as the other services provided by the Health Board. This means that the Regulations treat primary care services provided directly by Health Boards in the same way as secondary care services. This will make it easier for Health Boards to plan and organise Welsh language provision across services. Moreover, implementing the Standards within managed practices and encouraging the implementation of Standards within independent primary care providers should lead to improvements for service users.
23. We recognise the need for Welsh language provision within primary care and welcome the flexibility that the Regulations is showing. Our members acknowledge and support the recommendations put forward by the Welsh Language Commissioner in her report '*My Language, My Health: The Welsh Language Commissioner's Inquiry into the Welsh Language in Primary Care*' and our members have taken forward a number of these recommendations.
24. We agree that it is not reasonable to place duties on Health Boards that would make them responsible for any failure to comply with Standards by one of its independent primary care providers as they do not have any direct influence over the way individual providers deliver services. However, we acknowledge and support that in future, awareness and improved Welsh language services could be introduced through prescribing a small number of Welsh language duties on independent primary care providers through primary care contracts or terms of service agreed between the Health Board and primary

care provider. However, whilst supporting their inclusion in the Standards, we remain concerned that the particular workforce challenges in this area will in some cases make some of the Standards impossible to deliver. With reference to the proposed enforcement of Standards for independent primary care providers through the contractual arrangements in place, it is difficult to envisage how this might work in practice. If a particular Standard was not enforced, despite it being included in agreed contractual arrangements, it is not clear whether the compliance action from the Commissioner's Office and potential financial penalty of up to £5,000 would be applied to the Health Board, or the independent primary care contractor.

Websites and on-line services

25. While currently all our members websites, apps and publications are available in Welsh, there needs to be consideration in relation to putting up bilingual information on social media, particularly in instances when a message needs to be conveyed urgently e.g. the unforeseen closure of a GP practice, or the cancellation of outpatient appointments due to unsafe weather conditions.
26. As well as a delay in providing information via social media in Welsh, there will also be translation costs incurred. Not all Health Boards and Trusts have in house translation services and translation work is contracted to external freelance translators which means that the turnaround of translation requests is dependent on the translators' capacity.

Schedule 2: policy making Standards

27. We support the Standards within Schedule 2, which ensure that all policy decisions, strategic plans, consultation documents and research are communicated in Welsh. We particularly support Standard 78 which requires Health Boards to publish an explanatory note for all decisions around Welsh language primary care service, as well as an explanatory note, published and made available via the organisations' website every five years after the implementation of the Standard, that sets out the extent to which the organisation has complied with that Standard. While this will raise awareness, and improve Welsh language provision in primary care, it is important to note that the workforce recruitment and retention challenges that the NHS faces is considered as part of the policy and the assessment.
28. As part of its current requirements under the Welsh Language Scheme, Health Boards/ Trusts assesses all policies, new or revised, for effects on the Welsh language. We do however acknowledge that the scrutiny levels currently in existence require strengthening to ensure policies are also assessed for the opportunity or lack of opportunity to use the Welsh language, as well as treating the Welsh no less favourably.

Schedule 3: Operational Standards

Internal administration

29. Generally, we support the Standards within Schedule 3 because they build on good current practice and work towards producing an improvement plan. This appears to present a more practical and achievable option over a longer period. It also provides the NHS with the tools to monitor and assess the current structure. However, some challenges still need to be considered before coming into force.
30. While we support that a number of operational Standards have been amalgamated e.g. the Standards placing a duty on a body to provide different types of documents to staff in Welsh, we are pleased that our feedback on internal administration has been considered, which is reflected by Standards 79 – 82. As previously highlighted in our response to the draft Standards, while our members felt that they would be able to provide some basic correspondence in Welsh, such as letters informing staff members of changes to their working hours, annual leave application forms and translating more complex letters would incur considerable costs given the fact that each piece of correspondence is likely to be specific for each employee, thereby leading to considerable delays in responses to Welsh-speaking members of staff.
31. Furthermore, our members are positive about adopting a central approach to the implementation of a revised version of the operational Standards if this was to be co-ordinated by the NWSSP (NHS Wales Shared Service Partnership). Our members believe that ensuring compliance with the Standards would be more achievable if they were encouraged to work collaboratively with the NWSSP towards a number of innovative implementation strategies e.g. using All-Wales recruitment templates.

Standards relating to a body disciplining staff

32. In relation to HR issues around complaints and disciplinary matters, as outlined under Standards 82 – 88, offering disciplinary meetings or correspondence in Welsh could cause delay if the organisation does not have Welsh-speaking individuals within their HR team. There are very clear timeframes within employment law practices that employers and employees must comply with, so concerns still remain that the availability of simultaneous translation might delay some processes which have statutory or set timescales. In addition, some meetings to record the initial assessment of facts and/or suspensions might have to be held as soon as possible to manage any risks - it may not be possible therefore to provide simultaneous translation. Situations that could fall in this category include a member of staff turning up for a shift under the influence of alcohol, or a member of staff being abusive to a patient. In both such instances, an immediate/instant removal from the workplace would be required and there would not be time to source a Welsh speaker.
33. In relation to disciplinary issues, meetings in relation to concerns and disciplinaries are conducted within various departments and services, with some requiring specialist

knowledge and expertise. In these circumstances, there would also be a requirement that Trade Union representatives be present at these meetings. It would be impossible to conduct these meetings without the assistance of simultaneous translation. This would prove to be a costly alternative – for example, one of our members stated that they hold approximately 16 Public Forum Meetings a year. Should the Health Board be requested to provide simultaneous translation services for each meeting, this would mean a cost of approximately £5,000 a year on top of the translation costs for the written materials, for which no extra funds are available. Numerous other ‘meetings’ also take place across the Health Board which would incur similar associated costs.

34. In relation to HR, consideration needs to be given to the fact that the National Electronic Staff Register (ESR), where annual leave requests are made, is an all-English NHS system. There has been work ongoing in updating and developing a Welsh section within ESR which is still in the development stages and has been negotiated as part of the new Contract with IBM, however, this will be difficult to implement until sufficient processes are in place. Consideration would also need to be given to the national e-rostering as nursing staff request annual leave through this system.

Intranet

35. Similarly, Standards 89 – 95 are problematic. These Standards specify that an organisation’s intranet systems must be entirely bilingual. Firstly, there is concern because these pages contain large amount of technical information and there would be significant translation costs if all pages were required to be translated. For example, one Health Board has an estimated 1,300 intranet pages with an estimate of 750 words per page, this equates to approximately 975,000 words in total. If the translation team was to translate at the average of 300 words per hour, in an average 37.5 hour week, this would take 86 weeks to complete, with a dedicated translator. Another Health Board has appointed additional translators over the past 18 months, and even with additional resources, they would struggle to achieve these Standards due to the volume of information. However, some of the functionality to deliver this Standard is outside of the NHS control; there are national suppliers of the Content Management System through NHS Wales Informatics Service (NWIS) and the NHS may be reliant on their support to achieve this Standard, especially if a new Intranet is developed.
36. From a functionality viewpoint, a new wireframe would have to be designed, produced and installed across every Health Board and Trust in Wales to ensure that all IT systems were thoroughly bilingual. Associated costs would relate not only to the setting up of an entirely new IT network, but also the employing of managers and technicians to service and maintain the new system. Even if such a system could be developed, the costs involved would far outstrip our members’ financial budgets, rendering them both impractical and unfeasible. Moreover, some of our members employ over 200 devolved editors with full access to uploading content to their individual sites – this reflects the sheer volume of content that is uploaded to these pages on an hourly basis. Thus, the implementation of such Standards would not only put immense pressure on our

members' IT and Communication teams, but also limit the pace at which new content could be uploaded. However, draft Standard 110 does appear to be more reasonable and proportionate in terms of making improvements to the delivery of bilingual services in the long term.

Standards relating to workforce planning and training

37. The Regulations involve the publication of a five-year plan setting out the extent to which they are able to offer and carry out clinical consultations in Welsh, the actions to increase the ability of clinical consultation in Welsh, and a timetable for those actions to be completed (Standards 96 – 105 and 110 – 110A). We are supportive of this as a way forward.
38. Currently there are significant challenges and pressures on the NHS in Wales workforce and it is therefore important that we prioritise the services that must be provided in Welsh. This will require a pragmatic approach that takes on board what actions are achievable and practical at a time of austerity and rising service demands.
39. There are current recruitment challenges across the NHS, especially within certain speciality posts. The health sector operates in an international recruitment market and healthcare workers are sought across the world. Although the demand for Welsh language support in clinical consultations may be lower in some areas in line with the local demographics, it is also known that there are fewer Welsh speaking members of staff, which would make it more difficult to ensure appropriate numbers are available to implement this Standard. Staff availability in clinical settings can prove problematic, and therefore there would need to be reliance on non-clinical staff at times which raises the issue of clinical safety.
40. In relation to Standards relating to training (specifically Standard 97), overall we believe that this Standard is neither reasonable or achievable. Furthermore, demand for this type of training in Welsh is, generally speaking, very low across Health Board areas and would undoubtedly result in significant delays in delivering specific training courses, as well as incurring significant costs. For example, in terms of health and safety training, it is required that specific training is delivered by subject experts, and this is an area of concern in ensuring there are Welsh speakers available to deliver sessions on a regular basis as health and safety is part of the mandatory training programme for all staff. In addition, one of our members highlighted that if induction is used as an example, and the Health Board was to deliver the Standard as suggested, the cost to the Health Board would be circa £20,947.20. However, if the induction was held in Welsh only, once a month, for all new staff who would prefer the session delivered in Welsh, the cost would be circa £2,618.40. This would result in a delay of three weeks in getting staff in post through induction, which would result in additional backfill costs at service level in wards and departments. For example, the cost of filling a Band 2 post for three weeks would be £1,180 and for a Band 5 post would be £5,734. On the basis that there are generally 20 places on a programme, if we calculate 50% support worker and 50% Band 5 backfill for 1

programme a month, the cost would amount to circa £69,140. The first option would not be considered reasonable during this time of austerity and therefore if this Standard remained, the Health Board would have to review the number of induction programmes held throughout the year. This would impact significantly on the turnaround time to secure staff into post, which is not practical or reasonable in the current recruitment environment.

Schedule 4: Record Keeping Standards.

41. We support Standards 115 – 117 in relation to keeping a record each financial year of the number of complaints, assessment of employees Welsh language skills and the number of new and vacant posts that were categorised as Welsh language essential. This will help with workforce planning in the future and the skills required within the workforce having considered the population needs of the Health Board area.

Schedule 5: Supplementary Matters

42. We support the Standards within Schedule 5 because it will ensure that the public are aware of the Standards which the organisation is under a duty to comply with and that an annual report will be produced in each financial year, which ensures transparency and accountability.

Other comments

NHS Planning Guidance

43. It is not clear if the current NHS Planning Framework 2018/21 will be amended to reflect the new Standards. We would suggest that this would be very helpful.

Monitoring the Standards.

44. As highlighted in our previous responses to the draft Standards, a balance is needed between the Commission's ability to support and enforce when necessary. Our members note that some of these Standards are immeasurable, which means that it is extremely difficult for Health Boards and Trusts to monitor the extent to which the Standards are being implemented across such a large, diverse and multidisciplinary organisation across a range of services. Monitoring the Standards could also prove to be difficult to achieve as to ensure consistency across the organisations due to the complexity of the organisational infrastructure. Countless numbers of interactions between staff members, patients, administrators and various others take place every day across a variety of healthcare settings, all of which would require an altogether new and extensive level of bureaucracy to police and monitor. Thus, it would be an almost impossible task for our members to ensure that every one of these interactions complied with the Standards at all times. Indeed, the only way our members would become aware of any potential breach of the Standards would be as the result of a complaint or feedback stating so, whereupon an official investigation and possible penalty would follow. Given that the total NHS Wales

workforce currently stands at approximately 90,000, such an undertaking would inevitably incur significant financial costs as well as being extremely time-consuming.

Process of negotiation after Compliance Notice

45. It is not useful in the context of this response, which requires general views, to comment on each of the proposed 121 Standards. It is worth noting, however, that despite the amendments and deletions made to the original draft Standards following consultation, there remain some Standards in place that within the current resources and context will not be possible to achieve without a disproportionate investment, for example Standards 90 - 95 translation of the Intranet.
46. We recognise that there will be the opportunity for Health Boards and Trusts to express their concerns and negotiate with the Commissioner following the issuing of the Compliance Notice and we will be interested to understand the process for this. The regulations are long and complex and despite the explanatory memorandum are still open to some interpretation. It would be helpful to be assured that the process for negotiation regarding which Standards will be applied will allow for face to face discussions and not solely a written submission.

Recruiting and staffing implications:

47. Our members have highlighted the willingness and ability of the existing workforce and labour market to provide Welsh language services at the levels envisaged in the future. However, the NHS in Wales faces many recruitment and retention challenges, including the recruitment and retention of Welsh language professionals, clinicians and administrative staff (e.g. receptionists, HR, communication professionals such as media and digital etc). The solutions to these challenges often go beyond the remit of Health Boards and Trusts, with the importance of having a truly bilingual education system at the core of the issue.
48. Our members also point out that the Standards relating to increasing the number of Welsh-speaking staff within their specific Health Board or Trust is not solely an organisational or recruitment challenge – making the ability to correspond in Welsh an essential job requirement, for example, will have little or no effect if there is not a sufficiently sizeable Welsh-speaking population within the relevant geographical area in the first place. Achieving this involves sustained, targeted and multidisciplinary Welsh Government approaches that extend far beyond the remit of Health Boards and Trusts and have at their core a truly bilingual education system in Wales. This in itself represents an altogether new policy debate beyond the mandate of our members.

Financial costs of implementing the Welsh Language Standards.

49. Throughout the development of the Standards we have highlighted the range of possible cost implications when the Standards are introduced and we are therefore concerned that

the Explanatory Memorandum states that the “*current uncertainty surrounding which of the Standards each organisation will need to comply with means that it is not possible to produce a robust assessment of the costs and benefits associated with the Regulations at this stage*”.

50. As referenced within the Explanatory Memorandum, our members, provided information on the cost of their current Welsh Language Schemes and an estimate of the cost of complying with the Welsh Language Standards. We acknowledge the concerns highlighted within the Explanatory Memorandum around the data received from organisations and whether it is suitable to produce a robust and accurate Regulatory Impact Assessment (RIA) and the fact that providing estimations for compliance with Welsh language Standards proved challenging. We share this concern and reiterate the difficulty in providing accurate data when Health Boards and Trusts were not aware which of the draft Standards they would be expected to comply with. It is not possible to accurately estimate the cost implications of the Standards until after Health Boards/ Trusts have received their Compliance Notice from the Commissioner informing them of which Standards they have to comply with. This highlights the difficulties both NHS organisations and the Welsh Government have to quantify the cost of implementing the Standards in the future, and with only a six-week consultation period, the timescale to produce this is challenging.
51. While it has not yet been decided which of the Standards will apply to each organisation, it is likely that there will be additional one-off and recurrent costs incurred by the organisations to comply with the Standards. Our members share the view that while they support the general principle of achieving a truly bilingual NHS in the long term, and while they remain committed to doing all they can to support and encourage the improvement of the Welsh language in all matters of service provision, this must only be considered a priority to the extent that it is financially feasible to do so. There is the inherent assumption among our members that the costs involved would be so great that they simply could not be met without a massive financial and human resource investment that is out of the control of the Health Board or Trust, or even the wider health sector either in the short or long term. More specifically, our members highlight a number of areas where they consider the costs involved to be excessive and subsequently unfeasible.
52. The requirement that every correspondence between Health Boards, Trusts and their patients be entirely bilingual is one example of the sort of resource challenge the Standards would bring about. Our members are unanimous in their affirmations that they do not possess the sufficient translation resource provision within their organisations to ensure that every piece of correspondence with patients would be produced and distributed in both Welsh and English.
53. It must be remembered that while the requirement to hire external contractors to translate all correspondence between Health Boards/Trusts and patients brings with it huge financial implications, this problem is brought about in the first instance by the fact that very few staff members within Health Boards and Trusts are professionally competent in Welsh. To train and support the existing non-Welsh-speaking workforce into

a workforce that is professionally competent in Welsh to provide professional medical advice is simply not feasible given the tight financial restrictions Health Boards and Trusts are already experiencing on a daily basis. Even if funds were available, our members point out that the willingness and aptitude of staff members to undertake an extensive and thorough Welsh language teaching programme, whether it takes place at staff members' usual place of work or not, is likely to be extremely diverse. Investment is required not only for the purposes of improving care for patients, but also for ensuring that those who work within the health and social care sectors are adequately supported, thereby making a career in health and social care an attractive prospect for young people.

Conclusion

54. On behalf of our members, the Welsh NHS Confederation welcomes the growing recognition of the importance of meeting language need in the Welsh NHS and the impact this can have on the delivery of safe, high quality healthcare for patients. We continue to support the importance of meeting language need and the 'active offer'. We remain in agreement that it is appropriate and timely to move from Welsh Language Schemes to a reasonable and proportionate set of Welsh language Standards. However, the process of negotiation to achieve this will be critical to success.

55. We encourage the Culture, Welsh Language and Communications Committee to note the significant progress made in recent years by our members in providing services in a patient's chosen language. However, while our members welcome these positive steps and agree wholeheartedly with the wider objectives of the Welsh Language Standards, it is evident that our members' have a number of serious reservations about the practical application of these Standards and their impact on other areas of service provision within their Health Board or Trust given the current financial and recruitment climate.

Y Gymdeithas Feddygol Brydeinig
Pumed Llawr
2 Pentir Caspian
Ffordd Caspian
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF10 4DQ

British Medical Association
Fifth Floor
2 Caspian Point
Caspian Way
Cardiff Bay
Cardiff
CF10 4DQ

Item 3
BMA

Cymru Wales

THE WELSH LANGUAGE STANDARDS (NO. 7) REGULATIONS 2018

Inquiry by the National Assembly for Wales Culture, Welsh Language and Communications Committee

Response from BMA Cymru Wales

07 March 2018

INTRODUCTION

BMA Cymru Wales is pleased to provide a response to the inquiry by the National Assembly for Wales Culture, Welsh Language and Communications Committee into the proposed Welsh Language Standards (No. 7) Regulations 2018.

The British Medical Association (BMA) is an independent professional association and trade union representing doctors and medical students from all branches of medicine all over the UK and supporting them to deliver the highest standards of patient care. We have a membership of approximately 160,000. BMA Cymru Wales represents over 7,100 members in Wales from every branch of the medical profession.

RESPONSE

As we stated in our response to the Welsh Government's 2016 consultation on an earlier, draft version of these Regulations (which we have attached as [Appendix 1](#) to this response), BMA Cymru Wales believes as a general principle that we must support the use of the Welsh language within health care settings in Wales for the benefit of Welsh-speaking patients. We very much recognise that it benefits patients to have the ability to communicate with medical practitioners in their first language.

We recognise that being able to communicate directly with a patient in their first language can be helpful for a doctor in reaching a better diagnosis whatever language is involved. We would note that a major factor for a doctor in arriving at a diagnosis is determining the history conveyed by a patient, and such history can be best relayed by patients in the language in which they are most fluent. As such, if a doctor is able to provide a consultation with sufficient competency through the medium of Welsh to patients who are first language Welsh speakers this can lead to better diagnoses and care, and may also prevent increased costs for diagnostics and secondary care referrals. We would also note that being able to communicate in Welsh to Welsh-speaking patients may be of greater importance to doctors when dealing with young children or more elderly patients, including those with dementia.

Cyfarwyddwr cenedlaethol (Cymru)/National director (Wales):

Rachel Podolak

Cofrestrwyd yn Gwmni Cyfyngedig trwy Warant. Rhif Cofrestredig: 8848 Lloegr
Swyddfa gofrestrdig: BMA House, Tavistock Square, Llundain, WC1H 9JP.
Rhestrwyd yn Undeb Llafur o dan Ddeddf Undebau Llafur a Chysylltiadau Llafur 1974.
Registered as a Company limited by Guarantee. Registered No. 8848 England.
Registered office: BMA House, Tavistock Square, London, WC1H 9JP.
Listed as a Trade Union under the Trade Union and Labour Relations Act 1974.

However, as we previously acknowledged, in the interests of receiving timely or appropriate clinical care, we recognise that it is not always possible or practical for a Welsh-speaking patient to have a consultation with a doctor, or other health care professional, who is able to undertake a consultation with them through the medium of Welsh.

Within our membership, however, it is only fair to point out that there are differing views regarding the precise standards that should be implemented, as might also be expected amongst the wider population. Our response to the proposed Regulations is therefore provided within this context. In addition, we would point out that we did not respond to all the questions posed by the Welsh Government on the earlier version of the Regulations as we concentrated on those aspects of the proposals which are of most direct relevance to our members. We therefore confine this follow-up response only to aspects of the Regulations on which we have previously commented.

Standards relating to clinical consultations in secondary care

When the initial version of the proposals was consulted upon by the Welsh Government in 2016, we pointed out our support for the potential benefits that can be derived from providing Welsh language support for clinical consultations, depending on the circumstances involved, but we also noted a number of practical difficulties. For instance, we referred to certain circumstances where undertaking doctor-patient interactions through translation might particularly impact on the ability to reach a successful diagnosis, or to effectively discuss very sensitive and emotive issues such as those relating to palliative care.

We understand that the Welsh Government has now concluded, taking on board feedback from ourselves and others, that its original proposed standards for clinical care consultations in secondary care settings are beyond what can currently be achieved or be provided either universally or consistently.

We note the proposed replacement standards will allow longer term planning by local health boards and trusts towards the provision of clinical consultations through the medium of Welsh over a 3-5-year period. We further note that there will also be a new standard to identify and convey to staff the language preference for in-patients, as well as new standards covering the provision of training opportunities for staff to help them improve their Welsh language skills and for health boards and trusts to assess the Welsh language skills amongst their workforce.

These new proposed standards seem to us to be an eminently more practical way forward which we are happy to support. We also feel this more pragmatic approach will help the NHS in Wales to take on board some of the issues and concerns that we previously raised, allowing realistic longer term planning and achievable objectives.

We would reiterate, however, that there are diverse views amongst our membership and it is therefore only fair to point out that some of our members previously told us they were in favour of the original proposed standard. Due to the tight timeframe in which we are having to produce this response to the revised Regulations, however, it has not been possible for us to extensively assess the level of support that exists amongst our wider membership and to determine how that compares to the views they previously expressed regarding the initial proposals.

Standards relating to case conferences

We previously noted that, depending on the circumstances involved, there could be benefit from the provision of translation facilities from Welsh to English, as well as from English to Welsh, for case conferences. However, we also expressed concern about the practicalities of arranging and undertaking case conferences around clinical commitments, and that consideration would need to be given to how the requirement for translation facilities could be delivered without causing further delays to when case conferences can be held.

We therefore welcome the change which the Welsh Government has now introduced to this proposed standard, by resolving that it should only apply to case conferences which are arranged at least five working days in advance of them being undertaken. This would appear to be a very sensible amendment to the proposed Regulations which we again are happy to support.

In our response to the earlier consultation, we noted that case conferences are often undertaken early in the morning or at lunchtime between clinical sessions and are often, by necessity, rushed as a result. Since adding a requirement for translation could lead to case conferences being lengthened, we questioned whether there would necessarily be time for this to be done. We note that this concern has not been addressed by the revised proposal, and therefore our concern about the practicality of this remains.

Standards relating to primary care

We recognise and support the pragmatic approach taken in relation to primary care within the standards.

In relation to primary care services provided directly by local health boards (i.e. managed practices) we would concur with the rationale that the same obligations are placed upon organisations for all the services they provide. We believe it is entirely appropriate that primary care sites are able to benefit from use of health board resources in terms of translation facilities and training for health board employed staff.

The different approach to clinical consultations described in the new draft of the standards somewhat alleviates concerns we previously expressed regarding the practicalities of providing bilingual access to all interactions of that nature, particularly given the long-term recruitment challenges in primary care. However, it remains the case that any negative perceptions relating to how the standards are implemented, and described externally, could further hamper the recruitment of GPs and GP trainees into Wales.

BMA Cymru Wales, in particular the Welsh GP Committee (GPC Wales), looks forward to discussing how Welsh language duties on independent contractors in primary care can be delivered within the GMS (General Medical Services) contract with Welsh Government officials during 2018. We are reassured that the standards relating to primary care retained within the present draft relate to obligations on local health boards to provide translation services, language capability badges and access to training courses for primary care providers and their staff. However, it is as important that the related cost of complying with any changes stemming from the standards should be funded by Health Boards (for instance, including covering the costs of access to training) and not GP practices.

Y Gymdeithas Feddygol Brydeinig	British Medical Association
Pumed Llawr	Fifth Floor
2 Pentir Caspian	2 Caspian Point
Ffordd Caspian	Caspian Way
Bae Caerdydd	Cardiff Bay
Caerdydd	Cardiff
CF10 4DQ	CF10 4DQ

BMA

Cymru Wales

WELSH LANGUAGE STANDARDS (HEALTH SECTOR) REGULATIONS

Consultation by Welsh Government

Response from BMA Cymru Wales

14 October 2016

INTRODUCTION

BMA Cymru Wales is pleased to provide a response to the consultation by the Welsh Government on the proposed Welsh Language Standards (Health Sector) Regulations.

The British Medical Association (BMA) is an independent professional association and trade union representing doctors and medical students from all branches of medicine all over the UK and supporting them to deliver the highest standards of patient care. We have a membership of over 160,000, which continues to grow every year. BMA Cymru Wales represents over 7,500 members in Wales from every branch of the medical profession.

RESPONSE

As a general principle BMA Cymru Wales believes that we must support the use of the Welsh language within health care settings in Wales for the benefit of Welsh-speaking patients. We very much recognise that it benefits patients to have the ability to communicate with medical practitioners in their first language.

We recognise that being able to communicate directly with a patient in their first language can be helpful for a doctor in reaching a better diagnosis whatever language is involved. We would note that a major factor for a doctor in arriving at a diagnosis is determining the history conveyed by a patient, and such history can be best relayed by patients in the language in which they are most fluent. As such, if a doctor is able to provide a consultation with sufficient competency through the medium of Welsh to patients who are first language Welsh speakers this can lead to better diagnoses and care, and may also prevent increased costs for diagnostics and secondary care referrals. We would also note that being able to communicate in Welsh to Welsh-speaking patients may be of greater importance to doctors when dealing with young children or more elderly patients, including those with dementia.

Prif weithredwr/Chief executive:

Keith Ward

Cofrestrwyd yn Gwmni Cyfyngedig trwy Warant. Rhif Cofrestredig: 8848 Lloegr
Swyddfa gofrestredig: BMA House, Tavistock Square, Llundain, WC1H 9JP.
Rhestrwyd yn Undeb Llafur o dan Ddeddf Undebau Llafur a Chysylltiadau Llafur 1974.
Registered as a Company limited by Guarantee. Registered No. 8848 England.
Registered office: BMA House, Tavistock Square, London, WC1H 9JP.
Listed as a Trade Union under the Trade Union and Labour Relations Act 1974.

However, we recognise that it is not always possible or practical for a Welsh-speaking patient to have a consultation with a doctor, or other health care professional, who is able to undertake a consultation with them through the medium of Welsh. This has clearly also been recognised within the proposals that are now being put forward and which are the subject of this consultation and we are happy to provide a view on these proposals on behalf of the profession.

Within our membership, however, it is only fair to point out that there are differing views regarding the specific proposals being consulted on, as might also be expected amongst the wider population. We therefore respond to the questions that have been posed within this context. It should also be noted that we are not providing a response to every question that has been asked within the consultation document and concentrate on those issues on which we feel able to convey a representative view.

Is the proposed standard 25 (clinical consultation) practical in the various scenarios described in the consultation document? Do you agree with the concept of Welsh language support during clinical consultations?

Taking these two questions together, we would firstly recognise that providing such Welsh language support can be beneficial for consultations, depending on the circumstances involved. As we have touched upon earlier, the benefit may be greater when clinicians are undertaking consultations with both young children and elderly patients who are first language Welsh speakers, including for elderly patients with dementia, as those patients may have the greatest difficulty in communicating effectively in English.

It may also be beneficial for Welsh-speaking patients at times of stress and illness, enabling such patients to feel more comfortable and therefore better able to communicate their problems and symptoms. This may enable a clinician to obtain more accurate information from a patient, but this may be dependent on the quality of the translation or Welsh language support that is able to be provided and the competency of the individual providing this translation or support.

In some circumstances, however, we feel that the proposal may prove less practical and this could risk diminishing the effectiveness of consultations. For instance a non-Welsh speaking psychiatrist undertaking a consultation through a third party translator may find they then have less ability to effectively assess the way in which a patient answers any questions posed, as nuances in the way a patient's responses are expressed could be lost when translated. Indeed many doctors, and not just psychiatrists, would be clear that nuances in the way patients describe their problems can be key to arriving at successful diagnoses.

Another situation where undertaking a consultation through a third-party translator might be detrimental to the quality of the consultation is in the case of palliative care. To undertake a successful consultation in such circumstances, it would be necessary to be fully trained in advanced communication skills as the consultations involved can often be of a very sensitive and emotional nature. A palliative care clinician is trained to deal with the enormity, and emotional nature of such situations. Another member of staff assisting with translation may not possess the necessary skills to undertake that role effectively.

A concern which many of our members have raised is whether or not sufficient Welsh-speaking staff might be available in different health care settings to provide any required Welsh language support. Whilst the consultation document indicates that the intention would be to utilise Welsh language skills within the existing workforce, sufficient staff with such skills may not always be readily available in certain parts of Wales and this may lead to greater dependence on the provision of formal translators.

This, of course, would not come without any cost and some of our members have expressed concern regarding the impact that might have on overall service provision given that resources are already extremely tight and many aspects of health service provision are already suffering directly from a lack of sufficient resources. The extent to which this could be an issue would however depend on what the level of demand might be amongst patients for Welsh language support during clinical consultations, should

this proposal go ahead. That may be difficult to quantify in advance of any decision to implement the proposed regulations.

Some of our members have also raised a concern that greater use of translation, or other Welsh language support, during clinical consultations can have an impact on the time that may then be required for an individual consultation where this is provided. This could mean that fewer consultations are then able to be undertaken during a specific time period and this might have a knock-on effect on waiting times.

Again, we would note that the extent to which this might be a problem of notable significance will be very much dependent on the level of demand for Welsh language support should the proposal go ahead. The concern also needs to be balanced against the fact that in some circumstances providing Welsh language support, such as where it aids a patient in more effectively expressing the nature of their problems and symptoms, may lead to more accurate diagnoses and less time wasted undertaking inappropriate treatments or unnecessary diagnostic tests. We would therefore recognise that the issue is not clear cut, and may vary from circumstance to circumstance.

Do you agree that case conferences should be treated differently to clinical consultations and other meetings?

We would accept that a case conference involving an individual, in order to discuss health related provision for that individual, could benefit from the provision of translation facilities from Welsh to English, and English to Welsh, depending on the circumstances involved.

Again, though, many of our members have expressed concern that this should be balanced against the practicalities of undertaking such case conferences. Some have noted, for instance, that there can often be delays at present in undertaking case conferences due to difficulties in being able to get different professionals together at the same time. It would need to be considered how any requirements for the provision of translation facilities at case conferences could be delivered without causing any further delays in them being undertaken. Others have pointed out that currently such case conferences may take place early morning or at lunchtime between clinical sessions and are often, by necessity, rushed as a result. Adding a requirement for translation could lengthen such meetings but there may not be the time available for this to happen. The practicality of the proposal therefore needs to be properly considered.

Some members have also raised concerns that the use of translation facilities may risk greater incidence of misunderstanding. Nuances in the way an individual expresses their needs may be lost through translation in the same way that they might during a clinical consultation. However, it also needs to be recognised some that for some individuals who are first language Welsh speakers, they may be better able to express their needs through the medium of Welsh in the first place. As a result, such concerns may vary depending on the individual involved and the quality of any translation being provided.

Do you agree with the proposed exemptions and the reasons why, e.g. responding to Civil contingencies and emergencies, excluding private hospitals and hospitals outside Wales?

We would generally support the proposed list of exceptions. It certainly seems sensible to us that in emergency situations other considerations have to take precedence. Some members have, however, queried why it is being proposed that exemptions should apply to private hospitals in Wales if the standards are to be applied to NHS hospitals.

Do you agree that contracted primary care services and services of a similar type provided directly by the local health board should be treated in the same way? Do you agree with the proposed new standards that place duties on local health boards in relation to primary care services, both contracted and those provided directly?

We agree with the Welsh Government's view that primary care providers should not be subject to the same standards as those being proposed for secondary care. We would concur with the conclusion that

the bureaucracy involved in the approach would not be justified and acknowledge the Welsh Government's belief that it would not achieve the anticipated outcome of the Welsh Language (Wales) Measure 2011.

Given that many Welsh GP practices are under severe strain due to a number of factors – such as increasing workload as a result of an ageing population and an increasing prevalence of chronic disease, funding increases not having kept pace with the rising costs of practice expenses in recent years, and severe and increasing challenges in recruitment and retention – we support the view that it would simply not be practical to apply the same requirements in relation to the Welsh language as those which may be being proposed for secondary care settings.

Given the extent of the problems we have referred to, it would also seem sensible that a common approach is adopted across primary care – regardless of whether services are provided by independent contractors or directly by local health boards.

The proposals which are being suggested in relation to primary care, which place a number of responsibilities upon local health boards, would therefore appear to our members to be a pragmatic, and hence sensible, way forward.

We have asked a number of specific questions. If you have any related issues which we have not specifically addressed, please use this space to report them.

As the Welsh Government will be very much aware, there are already recognised recruitment and retention challenges amongst the medical workforce in Wales – including within a number of secondary care specialties which have been the driver for various service reconfiguration proposals in recent years. A key challenge in addressing such recruitment challenges will be to counter any negative perceptions which could result from the application of the proposed Welsh language standards, particularly those being proposed for secondary care. If this is not done effectively, there is a risk that their implementation could further exacerbate current difficulties in attracting sufficient doctors to work in Wales. This is a concern which has been raised by many BMA Cymru Wales members in relation to these proposals.

Eitem 4

Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7)

Ymateb Cymdeithas yr Iaith

1. Cyflwyniad

1.1. Mae Cymdeithas yr Iaith Gymraeg yn fudiad sy'n ymgyrchu'n ddi-drais dros y Gymraeg a holl gymunedau Cymru.

1.2. Gofynnwn i'r pwyllgor roi sylw penodol i'r gymhariaeth rhwng y rheoliadau arfaethedig hyn a:

- (i) Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 ar gyfer awdurdodau lleol, parciau cenedlaethol a Llywodraeth Cymru;
- (ii) Rheoliadau ymgynghorol Safonau'r Gymraeg ar gyfer y maes iechyd a gyhoeddwyd gan y Llywodraeth yn 2016;
- (iii) Argymhellion adroddiad ymchwiliad Safonau Comisiynydd y Gymraeg ar gyfer y maes iechyd (Mehefin 2015);
- (iv) Adroddiad Comisiynydd y Gymraeg "Fy Iaith, Fy Iechyd" (2014); ac
- (v) Egwyddorion strategaeth 'Mwy na Geiriau...' Llywodraeth Cymru

1.3. Mae Safonau'r Gymraeg ar gyfer sectorau eraill eisoes wedi gwneud gwahaniaeth sylweddol o ran gwella darpariaeth Gymraeg cyrff megis cyngorau sir. Oherwydd potensial y system Safonau i wella'r ddarpariaeth Gymraeg yn sylweddol, credwn y dylai'r Llywodraeth flaenoriaethu'r gwaith o'u hymestyn i'r holl sectorau y mae ganddi rym i wneud dan Fesur y Gymraeg 2011, gan gynnwys cwmnïau trên, ynni a thelathrebu.

1.4. Pryderwn, fodd bynnag, y bydd penderfyniadau Gweinidog y Gymraeg o ran union fanylion y set benodol hon o Safonau – gan ei bod wedi ildio i hunan-fuddiannau cyrff yn hytrach na blaenoriaethu anghenion defnyddwyr y gwasanaeth – yn golygu colli cyfle unigryw i wella hawliau pobl ar lawr gwlad i wasanaethau iechyd.

2. Crynodeb

2.1 Credwn fod y rheoliadau'n gwbl annigonol i fodloni hawliau pobl i ddefnyddio'r Gymraeg wrth ddelio â'r gwasanaeth iechyd. Mae'r rheoliadau wedi'u gwanhau'n sylweddol o gymharu â'r Safonau sydd eisoes yn weithredol ar gyfer awdurdodau lleol, a hyd yn oed y rheoliadau ymgynghorol ar gyfer y maes iechyd a gyhoeddwyd yn 2016. Credwn ymhellach fod y rheoliadau yn anwybyddu argymhellion Comisiynydd y Gymraeg ynghyd ag egwyddorion strategaeth 'Mwy na Geiriau...'.

2.2. Hoffem dynnu sylw'r pwyllgor at y ddau brif wendid yn y Rheoliadau arfaethedig:

- (i) Mae gofal iechyd sylfaenol wedi'i eithrio o'r rheoliadau (paragraff 9, tudalen 9) – mae darparwyr fel fferyllfeydd a meddygfeydd, yn cael eu heithrio o'r Safonau er mai nhw yw prif bwynt cyswllt – ac yn aml, unig bwynt cyswllt – y cyhoedd â'r gwasanaeth iechyd;
- (ii) Ni fydd hawl gan bobl i dderbyn gofal iechyd wyneb yn wyneb, gan gynnwys ymgynghoriadau clinigol, yn Gymraeg mewn ysbytai – boed drwy wasanaeth cymorth cyfieithu neu staff sy'n medru'r iaith – sef y prif wasanaeth a ddarperir gan wasanaethau iechyd;

2.2. Nid yw'r Safonau felly yn creu unrhyw hawl i dderbyn gofal iechyd wyneb yn wyneb, gan gynnwys ymgynghoriadau clinigol, yn Gymraeg yn unrhyw ran o'r gwasanaeth iechyd, a byddai unrhyw ddarpariaeth Gymraeg yn parhau i fod yn hollol wirfoddol. Byddai hynny'n golygu colli cyfle unigryw, unwaith-mewn-degawd o bosibl, i gynyddu defnydd o'r Gymraeg o fewn y gwasanaeth iechyd mewn ffordd a fyddai'n gwneud gwir wahaniaeth i gleifion.

2.3. Mae llawer o gymalau yn y Safonau y byddai'r Gymdeithas yn dymuno eu gwella, ond mewn ysbryd adeiladol, gofynnwn i'r pwyllgor argymhell bod y Llywodraeth yn diwygio'r rheoliadau presennol drwy ychwanegu Safonau penodol a fyddai'n:

(i) gosod dyletswydd ar Fyrddau Iechyd i osod amodau o fewn eu cytundebau gyda chyrrff gofal iechyd sylfaenol annibynnol i ddarparu gwasanaethau trwy'r Gymraeg. Mae'r Memorandwm Esboniadol yn dangos bod y Llywodraeth wedi derbyn yr egwyddor o osod amodau mewn cytundebau eisoes, ond byddai gosod hyn fel Safon yn sicrhau cydymffurfiaeth go iawn wedi'i reoleiddio gan Gomisiynydd y Gymraeg yn hytrach nag addewid penagored ac aneglur y Llywodraeth i gynnig gweithredu y tu allan i gyfundrefn y Safonau;

(ii) rhoi hawl i unigolion dderbyn gofal iechyd wyneb yn wyneb, gan gynnwys ymgynghoriadau clinigol, yn Gymraeg;

3. Sylwadau

Gwanhau'n sylweddol ar setiau a drafftiau blaenorol y Safonau

3.1. Mae'r Safonau yn wannach o lawer na Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015, yn ogystal â'r drafft ymgynghorol ar gyfer y maes iechyd a gyhoeddwyd gan y Llywodraeth yn 2016.

3.2. Mae'r Safonau wedi'u gwanhau'n sylweddol mewn sawl ffordd, yn benodol gan eu bod:

- (i) Yn dileu'r hawl i gymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol yn gyfan gwbl¹, felly er y bydd rhaid cofnodi dewis iaith y claf, ni fydd rhaid gwneud unrhyw drefniant i'w trin yn Gymraeg;
- (ii) Yn dileu hawl y Comisiynydd i osod Safon i sicrhau gwasanaeth ffôn cyflawn Cymraeg, hyd yn oed mewn rhai ardaloedd neu sefyllfaoedd yn unig²;
- (iii) Yn dileu unrhyw hawliau i'r cyhoedd dderbyn dogfennau neu daflenni yn Gymraeg³, megis manylion ymgynghoriadau, taflenni gwybodaeth, canllawiau, cardiau a llyfrynau. Ymddengys bod y gwanhau hwn yn seiliedig ar gasgliadau ymgynghoriad ar Fil arfaethedig y Gymraeg nad ydynt yn gyhoeddus eto;
- (iv) Yn gwanhau'r hawl i gyrsiau addysg a hyfforddiant drwy'r Gymraeg gan ragdybio y bydd pob cwrs yn Saesneg ac mai eithriadau'n unig fydd cyrsiau Cymraeg lle bo 'angen', sy'n gwbl groes i egwyddor y 'cynnig rhagweithiol' a argymhellir yn 'Mwy na Geiriau...' a hysbysiadau cydymffurfio cyrff eraill lle mae rhagdybiaeth y bydd cwrs yn Gymraeg. Mae'r Safonau hefyd yn lleihau ymhellach y nifer o gyrsiau sy'n ddarostyngedig i'r hawl hon⁴;
- (v) Yn eithrio cyrff iechyd o unrhyw ddyletswyddau i ohebu yn Gymraeg ynghylch ymgynghoriad clinigol⁵;
- (vi) Yn atal cyrff allanol rhag gweithredu yn Gymraeg drwy ddileu unrhyw hawliau cyrff i wasanaethau Cymraeg⁶;

1 c.f. Safon 25(c) yn Rheoliadau ymgynghorol 2016

2 c.f.: Safon 10 yn Rheoliadau ymgynghorol 2016

3 c.f. Safon 37-44 yn Rheoliadau ymgynghorol 2016 a Safon 82 Rheoliadau 2018 arfaethedig sy'n rhestru hawliau i ddogfennau i weithwyr dderbyn dogfennau penodol

4 gweler paragraff 56, tudalen 45

5 gweler paragraff 33, tudalen 37

- (vii) Yn eithrio gwasanaethau gofal sylfaenol a gwasanaethau cartref gofal yn benodol o unrhyw ddyletswydd i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg⁷;

Gofal Iechyd Sylfaenol – eithriad cwbl annerbyniol

3.3. Er bod sôn yn y memorandwm esboniadol am ba mor bwysig yw Gofal Sylfaenol, ac er gwaetha'r pryder a fynegwyd yn yr ymatebion i'r ymgynghoriad nad yw Gofal Sylfaenol wedi'i gynnwys, mae'r modd y mae'r Llywodraeth wedi ymateb i hynny yn y rheoliadau yn gwbl annigonol. Mae'r safonau hyn yn diystyru hawliau siaradwyr Cymraeg yn llwyr mewn perthynas â gofal sylfaenol. Mae angen safonau sy'n gwarchod hawliau defnyddwyr ar hyd eu llwybr gofal – o'r cysylltiad cyntaf â'r gwasanaeth iechyd. Meddygon teulu, optegwyr, deintyddion a fferyllwyr yw prif gyswllt y cyhoedd, ac yn aml ein hunig gyswllt, â'r gwasanaeth iechyd, felly byddai creu dyletswyddau iaith ym maes iechyd heb osod dyletswyddau ar y gwasanaethau hyn yn hollol annerbyniol.

3.4. Mae cwynion di-ri am ddiffyg gwasanaethau Cymraeg elfennol ym maes gofal sylfaenol, o ddiffyg gwasanaeth derbynfa Cymraeg, diffyg staff sy'n siarad Cymraeg i ddiffyg arwyddion a gwefannau Cymraeg. Fel dywedodd Comisiynydd y Gymraeg yn ei hymholiad swyddogol cyntaf "Fy iaith, fy iechyd: ymholiad i'r Gymraeg mewn gofal sylfaenol":

"Rwyf wedi fy mrawychu o glywed rhai profiadau dirdynol siaradwyr Cymraeg ac aelodau o'u teuluoedd o fethu â chael gwasanaeth iechyd addas i'w hanghenion."

3.5. Cafwyd argymhelliad clir gan Gomisiynydd y Gymraeg ar sail ei hymholiad i faes iechyd:

"Casgliad 14: Gan mai gofal sylfaenol yw cyswllt cyntaf mwyafrif aelodau'r cyhoedd gyda'r gwasanaeth iechyd, cred Comisiynydd y Gymraeg ei bod yn hanfodol sicrhau cysondeb ymddygiad ieithyddol ar draws y gwasanaeth iechyd yng Nghymru yn ei gyfanrwydd. O ganlyniad, rhaid i ddarparwyr gwasanaethau gofal sylfaenol fod yn ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg o dan yr un fframwaith statudol â'r sefydliadau iechyd a fu'n destun i'r ymchwiliad safonau hwn. Daw'r Comisiynydd felly i'r casgliad bod angen safonau ychwanegol er mwyn galluogi hyn i ddigwydd."

ond mae'r Llywodraeth wedi anwybyddu'r argymhelliad yn llwyr wrth lunio ac ail-lunio'r rheoliadau.

3.6. Rydyn ni fel mudiad yn derbyn ymholiadau a chwynion gan ddefnyddwyr gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol, am eu bod wedi methu â derbyn gwasanaeth yn Gymraeg. Mae'n anodd iawn i bobl gwyno am ddiffyg hawl i wasanaeth yn Gymraeg oherwydd maent gan amlaf yn ceisio cefnogaeth y gwasanaethau yma pan fyddant mewn angen ac yn teimlo'n fregus ac mewn perygl.

3.7. Mae sawl astudiaeth a darn ymchwil yn dangos pa mor bwysig yw gallu cyfathrebu yn eich dewis iaith, yn enwedig mewn sefyllfa o geisio cyfleu problem neu anhawster. Yn wir, mewn cyd-destun fel iechyd, mater o angen yn hytrach na dewis yw gwasanaeth yn eich iaith mewn gwirionedd. Mae sawl enghraifft anffodus o asesiad anghywir a thriniaeth anaddas yn digwydd oherwydd nad yw'r person sy'n ymateb i angen y claf neu'r defnyddiwr gwasanaeth wedi gallu darparu'r gwasanaeth yn Gymraeg. Gall gwasanaeth iechyd yn Gymraeg arwain at fudd sylweddol i iechyd y claf.

3.8. Mae iaith yn elfen allweddol o ofal. Mae pobl yn defnyddio'r gwasanaeth iechyd pan fônt ar eu mwyaf bregus, felly mae'n hanfodol bwysig eu bod yn medru cyfathrebu yn yr iaith maent yn teimlo'n fwyaf cyfforddus yn ei siarad. Dylai'r Safonau gydnabod y ffaith bod gwasanaethau Cymraeg yn y maes hwn yn hawl sylfaenol i bobl Cymru.

3.9. Mae tystiolaeth ein haelodau yn awgrymu bod mwyafrif y darparwyr gofal sylfaenol ledled Cymru yn gweithredu fel pe na bai unrhyw orfodaeth na chanllawiau yn eu cymell i weithredu gydag

6 gweler para 34, tuadlen 38

7 gweler paragraffau 9 a 10, tudalen 9, Rheoliadau 2018 arfaethedig

ystyriaeth i anghenion iaith siaradwyr Cymraeg. Yn aml iawn nid oes staff dwyieithog yn cael eu penodi, ac nid yw arwyddion sylfaenol yn ddwyieithog hyd yn oed.

3.10. Prin bod y Safonau'n gwneud unrhyw beth i newid y sefyllfa o ran gwasanaeth wyneb yn wyneb, oherwydd y penderfyniad i wanhau'r rheoliadau presennol sydd eisoes yn weithredol ar gyfer cynghorau, parciau cenedlaethol a Llywodraeth Cymru.

3.11. Noder bod Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) a basiwyd gan y Cynulliad yn unfrydol yn 2015 ac sydd bellach yn weithredol ar bob un awdurdod lleol, parc cenedlaethol a Llywodraeth Cymru yn datgan bod trydydd parti sy'n gweithredu ar ran corff, megis cwmni yn gweithredu ar ran cyngor, yn gorfod cydymffurfio â'r Safonau yn yr un ffordd â'r corff sy'n ddarostyngedig i'r Safonau ei hunan⁸. Yn gwbl groes i'r egwyddor hon, mae'r Rheoliadau hyn ym maes iechyd yn eithrio darparwyr gofal sylfaenol o'r un gofyniad sylfaenol. Felly, mae cwmni preifat sy'n gwneud gwaith ar ran neu drwy gytundeb gyda chyngor sir, megis un sy'n darparu gofal yn y cartref, yn gorfod cydymffurfio â'r Safonau. Fodd bynnag, ni fyddai cwmni sy'n darparu gofal iechyd ar ran Bwrdd Iechyd yn gorfod cydymffurfio gan fod eithriad penodol yn Safonau arfaethedig y Gymraeg (Rhif 7). Credwn fod rhaid newid y cam gwag hwn cyn pasio'r rheoliadau yn y Senedd.

3.12. Erbyn hyn, ymddengys fod y Llywodraeth wedi derbyn ei bod yn gyfreithiol bosibl gosod dyletswyddau cyfreithiol ar ddarparwyr gofal sylfaenol, gan fod eu cyfiawnhad dros beidio â'u cynnwys wedi newid. Yn 2016, dywedasant mewn cyfarfod gyda ni y byddai cynnwys darparwyr gofal sylfaenol fel trydydd parti yn y rheoliadau yn 'anghyfreithlon'⁹, gan na all Byrddau Iechyd fod yn gyfreithiol gyfrifol am y cytundebau na'r meddygfeydd. Yn ogystal, nodwyd y canlynol mewn dogfen ymgynghori yn 2016:

"Gallai'r dull hwn arwain at ddiffyg eglurder i'r cyhoedd a darparwyr gofal sylfaenol gan na fyddai safonau'r Gymraeg ond yn berthnasol i wasanaethau y mae darparwyr gofal sylfaenol yn eu darparu ar ran y byrddau iechyd lleol. Gan fod llawer o ddarparwyr hefyd yn ymgymryd â gwaith preifat, ni fyddai'r amgylchiadau pan fyddai disgwyl iddynt gydymffurfio â safonau yn glir bob amser – gallai unigolyn gael cymysgedd o wasanaethau'r GIG a gwasanaethau preifat yr un pryd."

3.13. Erbyn hyn, nid yw'r Llywodraeth yn defnyddio'r un dadleuon cyfreithiol. Mae'r memorandwm esboniadol yn datgan: "Nid ydym o'r farn y byddai'n rhesymol gosod dyletswyddau ar fyrddau iechyd lleol a fyddai'n eu dal yn gyfrifol am fethiant ar ran un o'r darparwyr gofal sylfaenol annibynnol i gydymffurfio â'r safonau."

3.14. Ymhellach, mae'r Llywodraeth bellach yn cynnig gwneud yr hyn roeddent yn dadlau y byddai'n 'anghyfreithlon' ei wneud drwy ddadlau dros: "nifer fach o ddyletswyddau ... drwy gontractau gofal sylfaenol neu gytundeb telerau gwasanaeth rhwng darparwr gofal sylfaenol a bwrdd iechyd lleol." Maent yn cynnig gwneud hynny y tu allan i'r gyfundrefn Safonau, gan arwain at ansicrwydd ac anallu i sicrhau'r hawliau mewn cyfundrefn ddeddfwriaethol.

3.15. Y cwestiwn amlwg sy'n codi felly yw: nawr bod y Llywodraeth yn derbyn bod modd i Fwrdd Iechyd Lleol osod amod o ran darpariaeth Gymraeg drwy gontract gyda darparwyr gofal sylfaenol a'u gorfodi, beth yw'r ddadl yn erbyn gwneud hynny drwy gyfundrefn y Safonau?

⁸ paragraff 5, tudalen 6, Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015: "mae cyfeiriadau at unrhyw weithgaredd sy'n cael ei gyflawni gan gorff, neu at unrhyw wasanaeth sy'n cael ei ddarparu gan gorff, i'w darllen fel pe baent yn cynnwys cyfeiriad at y gweithgaredd hwnnw yn cael ei gyflawni ar ran y corff, neu at y gwasanaeth hwnnw yn cael ei ddarparu ar ran y corff, gan drydydd parti o dan drefniadau a wneir rhwng y trydydd parti a'r corff."

⁹ <http://cymdeithas.cymru/dogfen/safonau-gymraeg-ym-maes-iechyd>

3.16. Argymhellwn fod y pwyllgor yn gofyn i'r Llywodraeth ddiwygio'r Safonau er mwyn cynnwys Safon benodol ychwanegol sy'n gosod dyletswydd gyfreithiol ar bob Bwrdd Iechyd Lleol i osod amodau darpariaeth Gymraeg mewn cytundebau gyda darparwyr gofal sylfaenol. Heb y sicrwydd hwnnw, ni fyddwn yn cefnogi'r rheoliadau oherwydd:

- Bydd hawl cleifion i dderbyn gwasanaethau gofal iechyd sylfaenol drwy'r Gymraeg yn gwbl ddibynnol ar gamau gwirfoddol ar ran y cyrff iechyd, ac felly mewn gwirionedd ni fydd y mwyafrif yn cael gwasanaethau o'r fath yn Gymraeg.
- Na fydd yn rhoi'r gallu i amddiffyn hawliau cleifion i wasanaethau gofal sylfaenol yn nwylo cyfundrefn reoleiddio annibynnol sy'n cael ei chynnal gan Gomisiynydd y Gymraeg;
- Nad oes eglurder ynghylch beth fydd yr amodau yn y cytundebau arfaethedig hyn;
- Nad oes amserlen ynghylch pryd y daw'r cytundebau mae'r Llywodraeth yn sôn amdanynt i rym;
- Nad ydym yn ymddiried yn y Llywodraeth na'r Byrddau Iechyd i weithredu ar y mater.

3.17. Nid yw Safonau 65–68 yn creu unrhyw hawl i unigolyn dderbyn gwasanaeth gofal iechyd sylfaenol o unrhyw fath, er enghraifft mewn meddygfa teulu, drwy'r Gymraeg.

3.18. Noder ymhellach bod y memorandwm esboniadol yn datgan y bydd disgwyl i ddarparwr gofal sylfaenol gydymffurfio â'r Safonau os ydynt yn cael 'eu darparu'n uniongyrchol gan fyrddau iechyd'. Er bod hwn yn gam bach yn y cyfeiriad cywir, prin iawn yw'r enghreifftiau o'r gwasanaethau hyn yn cael eu darparu'n uniongyrchol gan fyrddau iechyd (e.e. nyrsys ardal a meddygfeydd dros dro) ond byddai cynnwys gofal sylfaenol yn gyffredinol yn cael effaith gadarnhaol iawn ar brofiadau cleifion ledled Cymru.

3.19. Mae eithrio cyrff annibynnol sy'n darparu gofal sylfaenol yn gosod gormod o risg i gleifion o ran:

- Asesu effeithiol a dibynadwy
- Pennu archwiliadau
- Cyfeirio
- Cynnal diagnosis
- Penderfyniadau o ran triniaethau / gofal
- Dilynant

3.20. Yn ogystal, mae angen ystyried effaith colli cyfle hanesyddol a gynigir gan y set hon o Safonau, wedi i gynlluniau iaith fethu â chreu'r hawliau hyn ers chwarter canrif. Drwy fethu â chynnwys gwasanaethau gofal iechyd sylfaenol y tro hwn, caiff gwasanaethau Cymraeg eu dal yn ôl am flynyddoedd eto i ddod. Byddai creu hawliau i gleifion drwy gyfundrefn y Safonau wrth ymwneud â meddygfa, hyd yn oed ar lefel eithaf sylfaenol, yn cael effaith gadarnhaol iawn ar newid agweddau yn y maes.

[Gofal Iechyd Wyneb yn Wyneb mewn Ysbytai – Dim Hawliau \(Safonau 23–24 a 110–110A\)](#)

3.21. Ymddengys fod arwyddocâd iaith fel rhan o ofal iechyd ac egwyddor y 'cynnig rhagweithiol' wedi'u hanghofio yn y rheoliadau hyn. Mae cyfundrefn y Safonau'n rhoi cyfle i ddarparu plattform cryfach ar gyfer adeiladu gwasanaethau cyfrwng Cymraeg ar hyd y llwybr gofal, ond nid yw'r Llywodraeth wedi manteisio ar y cyfle yn y rheoliadau arfaethedig.

3.22. Mae cynghorau sir, parciau cenedlaethol a Llywodraeth Cymru yn ddarostyngedig i Safonau sy'n rhoi'r hawl i bobl gael cyfarfodydd yn Gymraeg os yw'r "cyfarfod hwnnw yn ymwneud â llesiant"¹⁰ –

¹⁰ Safonau 25-26B, tudalen 14-15, Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015

boed hynny drwy drwy gyfieithu ar y pryd neu staff sy'n medru'r iaith. Roedd y rheoliadau ymgynghorol ar gyfer y maes iechyd a gyhoeddwyd yn 2016 yn cynnwys Safon a oedd yn gwarantu, wedi i unigolyn fynegi dymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg, "*darparu cymorth Cymraeg i A mewn ymgynghoriadau clinigol o hynny ymlaen (oni bai eich bod yn cynnal neu'n darparu'r ymgynghoriad clinigol yn Gymraeg)*".

3.23. Mewn gwrthgyferbyniad trawiadol â'r Safonau hynny ar gyfer cynghorau a chyrrff cyhoeddus eraill, nid yw Safonau 23, 23A a 24 yn y rheoliadau arfaethedig ar gyfer y gwasanaeth iechyd yn creu'r un hawl i glaf dderbyn gofal iechyd wyneb yn wyneb yn Gymraeg. Nid bai cyfundrefn y Safonau yw hyn, ond diffyg ewylllys gwleidyddol y Gweinidog sy'n gyfrifol amdanynt.

3.24. Noder bod Safon 23A yn gosod dyletswydd i gofnodi dewis iaith claf, ond mewn nifer fawr o achosion, dylai dewis iaith y claf eisoes fod wedi'i gofnodi gan ddarparwr gofal sylfaenol. Dylid adnabod dewis neu angen iaith claf cyn iddo gael ei dderbyn i'r ysbyty er mwyn cael trefnu ar ei gyfer. Mae strategaeth 'Mwy na Geiriau...' yn rhoi dyletswydd ar feddygon teulu i gofnodi dewis iaith wrth gyfeirio cleifion at wasanaethau eilaidd. Dylid gosod y ddyletswydd o fewn y cytundebau felly.

3.25. Cyfeirir drwyddi draw at gleifion mewnol, ond nid oes sôn am gleifion allanol, felly ymddengys na fyddai gan gleifion allanol unrhyw hawliau i dderbyn gwasanaeth yn Gymraeg.

3.26. Argymhellwn y dylid ychwanegu Safon benodol sy'n cadarnhau hawliau cleifion, mewnol ac allanol, i gael derbyn ymgynghoriad clinigol, triniaeth a gofal drwy'r Gymraeg.

3.27. Nid yw Safon 110 yn rhoi hawl i gleifion gael ymgynghoriad drwy'r Gymraeg ychwaith. Yn hytrach, yr unig ofyniad yw gofyn i gyrff amlinellu eu cynlluniau o ran gweithio tuag at hynny. Mae ychwanegu dyletswydd i gyhoeddi cynllun i osod allan sut y bydd Bwrdd Iechyd yn darparu ymgynghoriadau clinigol yn Gymraeg yn waith papur ychwanegol nad yw'n creu dim hawliau i'r unigolyn. Yn ogystal, mae'n gwbl groes i rethreg y Llywodraeth ynghylch y Bil arfaethedig ar y Gymraeg sy'n honni ei bod am 'leihau biwrocratiaeth'. Pe bai'r Llywodraeth yn creu'r hawl fel rydym yn ei argymhell ym mhwynt 3.17 uchod, gellid cadw Safon debyg i Safon 110 – sy'n ymdrin â chynnig cynnal ymgynghoriad yn y Gymraeg – er mwyn esbonio **sut** y dylai corff fynd ati i gynllunio ar gyfer rhoi'r dewis ar waith, er enghraifft drwy gyfeirio'r claf at staff sy'n siarad Cymraeg.

3.28. Yn fwy cyffredinol, mae diffyg manylder o fewn y Safonau Cyflenwi Gwasanaethau o ran asesu, cofnodi a lledaenu gwybodaeth ynghylch dewis neu angen iaith cleifion a rhoi'r cynnig rhagweithiol ar waith. Wedi'r cyfan, dyma'r man allweddol i ddefnyddwyr gwasanaeth sy'n fregus.

Sylwadau Eraill

3.29. Mae llawer iawn o fanylion yn y memorandwm esboniadol am gostau. Fodd bynnag, nid oes dim cyfeiriad at y gwerth sy'n cael ei ychwanegu tuag at y gwasanaeth wrth allu cyfathrebu â phobl yn eu dewis iaith (gan gyfeirio at adroddiad y Comisiynydd o brofiadau pobl).

3.30. Mae'r memorandwm esboniadol yn datgan bod Gofal Cymdeithasol Cymru wedi eu hychwanegu at Atodlen 6, ond nid ydynt i'w gweld yn Atodlen 6 y rheoliadau sydd wedi'u cyflwyno gerbron y Cynulliad.

3.31. Nid ydym wedi gweld esboniad ynghylch pam y dilëwyd "Awdurdod Gwasanaethau Busnes y GIG" o Atodlen 6 ac felly o unrhyw ddyletswydd i gydymffurfio â'r Safonau.

4. Hyfforddiant i wella cynllunio gweithlu'r gwasanaethau iechyd

4.1. Mae nifer o faterion sydd y tu hwnt i sgôp y rheoliadau hyn ond sy'n effeithio ar allu'r gwasanaeth iechyd i ddarparu drwy gyfrwng y Gymraeg, ac fe hoffem dynnu sylw'r pwyllgor atynt.

4.2. Er y bydd effaith gadarnhaol yn deillio o'r Safonau ynghylch recriwtio, nid ydynt yn mynd i'r afael â'r systemau hyfforddi. Dylai'r pwyllgor ystyried y darlun ehangach a'r angen am hyfforddi gweithlu sy'n medru'r Gymraeg.

4.3. Argymhellwn felly y dylid:

- Gosod cwtâu ar ysgolion meddygol a cholegau hyfforddi eraill o ran hyfforddi meddygon, nyrsys a gweithwyr iechyd eraill sy'n medru'r Gymraeg
- Sefydlu Ysgol Feddygol ym Mangor i gynyddu darpariaeth hyfforddiant meddygol yn Gymraeg

5. Casgliadau

5.1. Mae'n amlwg bod y Safonau wedi cael eu hysgrifennu o safbwynt y rhai sy'n rhoi'r gwasanaeth, nid y rhai sy'n eu derbyn. Nid yw'r rhain yn dderbyniol i gleifion, ond maent yn dderbyniol iawn i ddarparwyr gwasanaeth gan eu bod mor wan. Mae'n warthus bod pryderon y cyrff a nodir yn y memorandwm esboniadol wedi cael eu derbyn, tra bod pryderon y cyhoedd, sef defnyddwyr y gwasanaeth, wedi cael eu hanwybyddu.

5.2. Ni allwn gefnogi'r rheoliadau hyn yn eu ffurf bresennol gan nad ydynt yn creu hawliau i bobl mewn dau faes sy'n gwbl greiddiol i ddarpariaeth iechyd drwy'r Gymraeg, sef gofal iechyd sylfaenol a gofal iechyd wyneb yn wyneb mewn ysbytai.

5.3. Mae nifer o fân newidiadau pellach yn y Safonau sy'n gwanhau hawliau pobl ar lawr gwlad nad ydym wedi cyfeirio atyn nhw yn ein hymateb, ond maen nhw bron yn ddieithriad yn gwanhau hawliau pobl i'r Gymraeg o gymharu â Safonau sydd eisoes mewn grym ac o gymharu â'r Safonau drafft ar gyfer y gwasanaeth iechyd a gyhoeddwyd yn 2016.

5.4. Am y rhesymau hyn, credwn y byddai pasio'r Safonau annigonol hyn yn colli cyfle unigryw, efallai unwaith-mewn-degawd, i gryfhau hawliau pobl i'r Gymraeg mewn maes cwbl hanfodol. Argymhellwn fod y pwyllgor yn gofyn i'r Llywodraeth ychwanegu Safonau penodol at y rheoliadau presennol sydd:

(i) yn gosod dyletswydd ar Fyrddau Iechyd i osod amodau o fewn eu cytundebau gyda chyrff gofal iechyd sylfaenol annibynnol i ddarparu gwasanaethau trwy'r Gymraeg

(ii) yn rhoi hawl i unigolion dderbyn gofal iechyd wyneb yn wyneb, gan gynnwys ymgynghoriadau clinigol, yn Gymraeg;

5.5. Oherwydd y newid yn nadleuon y Llywodraeth, mae'n amlwg nad oes rheswm cyfreithiol bellach dros beidio â derbyn ein hargymhellion uchod; diffyg ewyllys gwleidyddol yn unig fyddai'n gyfrifol. Erfyniwn arnoch i sicrhau'r newidiadau hyn er lles cleifion a'u hawliau i driniaeth yn Gymraeg ac i sicrhau gwell gwasanaethau iechyd i bobl Cymru yn y dyfodol.

Is-Grŵp Iechyd, Cymdeithas yr Iaith

Mawrth 2018

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Bethan Jenkins AC
Cadeirydd
Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu
Cynulliad Cenedlaethol Cymru
BAE CAERDYDD
CF99 1NA

Annwyl Gadeirydd,

Cyflwynwn drwy'r llythyr hwn dystiolaeth ysgrifenedig ar ran tîm rheoli meddwl.org mewn ymateb i'ch ymgynghoriad byr ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018 arfaethedig (rheoliadau rhif 7).

Mudiad gwirfoddol yw meddwl.org â'i waith pennaf yn ymwneud â rhedeg y wefan gyntaf i ddarparu gwybodaeth a chynghor am iechyd meddwl, a gofod i rannu profiadau, yn gyfan gwbl drwy'r Gymraeg. Mae'r gwaith hefyd yn ymestyn yn gynyddol i gymryd rhan mewn trafodaethau a chodi ymwybyddiaeth ymysg eraill ar fater pwysigrwydd gofal iechyd meddwl Cymraeg.

Ers blynnyddoedd lawer, mae academyddion ar draws y byd ac yng Nghymru wedi amlygu'r cysylltiad rhwng gallu ieithyddol a'r gallu i fynegi emosiwn. Wrth gwrs, rydym yn cydnabod bod rôl hanfodol gan iaith i'w chwarae mewn cyd-destunau iechyd o bob math, ond o ystyried bod y gallu i gyfathrebu a mynegi emosiwn yn glir ac effeithiol yn gwbl greiddiol mewn triniaethau iechyd meddwl, mae'n wybyddus bellach bod pwysigrwydd cryfach fyth i'r Gymraeg yn y cyd-destun hwn.

Roeddem felly yn awyddus iawn i weld y rheoliadau safonau ar gyfer y sector iechyd yn cael eu gosod er ein bod, wrth reswm, yn effro i'r ffaith na fyddai'r safonau ar eu pennau eu hunain yn mynd i'r afael â'n holl ofnau nac yn sicrhau gweithrediad llawn o fframwaith strategol hanfodol y Llywodraeth, *Mwy na Geiriau....* Fodd bynnag, dylid nodi nad oes unrhyw bŵer cyfreithiol i'r fframwaith hwnnw ac yn hynny o beth, Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (y Mesur) yw'r unig offeryn â'r gallu i ddwyn i gyfrif y rheiny sydd, ers blynnyddoedd lawer, yn diystyru rhwystrau ieithyddol a'u hymrwymiaid cynllun iaith. Yn anffodus, rydym yn teimlo bod ffaelecteddau amlwg i'w gweld yn rheoliadau rhif 7 sy'n golygu na fyddent yn ymateb i brif egwyddor a nod y Mesur o beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg yng Nghymru.

Mawr groesawn y ffaith fod eich pwyllgor wedi galw'r rheoliadau i mewn a gobeithiwn y bydd ystyriaeth drylwyr a theilwng o'r holl faterion hanfodol. Isod, amlinellir ein prif bryderon mewn perthynas â chynnwys y rheoliadau er eich ystyriaeth.

Dileu safonau'n ymwneud â darparu cymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol

Yn y rheoliadau drafft y cynhaliwyd ymgynghoriad arnynt yn ôl yn 2016, roedd safon 25 yn ymwneud â darparu cymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol:

“Pan fydd unigolyn (“A”) yn mynychu ymgynghoriad clinigol a gyflawnir neu a ddarperir gennych am y tro cyntaf rhaid ichi—

- (a) gofyn i A a yw A yn dymuno cael cymorth Cymraeg yn yr ymgynghoriad clinigol,
- (b) os yw A yn eich hysbysu bod A yn dymuno cael cymorth Cymraeg yn yr ymgynghoriad clinigol, gadw cofnod o'r dymuniad hwnnw, ac
- (c) darparu cymorth Cymraeg i A mewn ymgynghoriadau clinigol o hynny ymlaen (oni bai eich bod yn cynnal neu'n darparu'r ymgynghoriad clinigol yn Gymraeg).”

Darparwyd diffiniad yn y rheoliadau blaenorol hynny mai “ystyr *“ymgynghoriad clinigol”* yw *rhyngweithio rhwng unigolyn a chorff ynghylch darpariaeth iechyd.*” Awgryma'r dehongliad hwn na fyddai'r safon yn berthnasol i'r ddarpariaeth iechyd ei hun, dim ond y drafodaeth a geir amdani. Mae'r dehongliad pellach a geir o'r term 'darpariaeth iechyd' sef “*darparu gwasanaethau iechyd fel rhan o'r gwasanaeth iechyd i unigolyn ac mae'n cynnwys asesu, diagnosio, neu drin yr unigolyn hwnnw*” hefyd yn cadarnhau hynny gan wahaniaethu yn gwbl glir rhwng 'ymgynghoriadau clinigol' a 'darpariaeth iechyd'. Yr hyn fyddai'r safon a ddyfynnir uchod wedi'i ganiatáu felly fyddai hawl i unigolion drafod eu hanghenion cychwynnol yn y Gymraeg.

Er nad oedd y safon hon yn caniatáu'r ddarpariaeth Gymraeg llawn, roeddem yn cytuno bod y cyfathrebu'n ystod ymgynghoriad clinigol yn allweddol gan mai ar yr adeg honno y byddai penderfyniad yn cael ei wneud ynghylch anghenion meddygol yr unigolyn. Rydym yn bendant ein safbwynt bod galluogi unigolion i fynegi eu hunain yn y Gymraeg yn hanfodol i sicrhau gwasanaeth o ansawdd ymhob sefyllfa, ond gan hefyd dderbyn yr anawsterau recriwtio cenedlaethol, roeddem yn cydnabod na fyddai'r gallu gan y Byrddau i sicrhau hynny ar hyn o bryd. O'r herwydd, roeddem yn croesawu bod mater y cyfathrebu cychwynnol hwnnw a fyddai'n llywio'r ddarpariaeth gofal am beth amser i ddod wedi cael sylw.

Pryder enbyd i ni fel mudiad felly oedd gweld yr hawl hon wedi'i diddymu yn rheoliadau rhif 7. Ymddengys mai'r safonau sydd wedi'u cynnwys yn lle'r safon uchod yn rheoliadau rhif 7 yw:

“Safon 23: Rhaid ichi ofyn i glaf mewnol (“A”) ar ddiwrnod cyntaf ei dderbyniad claf fel claf mewnol a yw A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod y derbyniad hwnnw fel claf mewnol.

Safon 23A: Os yw'r claf mewnol (“A”) yn eich hysbysu fod A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod derbyniad fel claf mewnol, rhaid ichi roi gwybod i'ch staff sy'n debygol o gyfathrebu ag A, fod A yn dymuno defnyddio'r Gymraeg i gyfathrebu â chi yn ystod y derbyniad hwnnw fel claf mewnol.”

Er ein bod yn croesawu'r bwriad i ddarganfod ac ymateb i ddewis iaith mewn ysbytai, nodwn yn gyntaf oll fod y safonau uchod wedi eu cyfyngu i gleifion mewnol yn unig. Mae'r rheoliadau yn cadarnhau mai ystyr 'claf mewnol' ar gyfer dibenion y safonau hyn yw “*unigolyn sy'n cael ei dderbyn i'r ysbyty am o leiaf un noson*”.

Mae safonau eraill yn y rheoliadau sy'n gwneud darpariaethau mewn perthynas â chynadleddau achos a chyfarfodydd rhwng corff ac unigolion. Yn ôl y rheoliadau, ystyr 'cynhadledd achos' yw “*rhyngweithio a'i brif bwrpas yw trafod darpariaeth unigolyn (“A”) sy'n ymwneud ag iechyd ac sydd rhwng- (a) A, (b) un neu ragor o gyrff, a (c) un neu ragor o bersonau pan fo o leiaf un o'r personau hynny yn gyngor sir neu'n gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru*”. Ymhellach, cedwir y diffiniad blaenorol a nodwyd uchod o 'ddarpariaeth iechyd' sydd, eto, yn gwahaniaethu gan awgrymu nad yw'r safonau sy'n ymwneud â chyfarfodydd rhwng corff ac unigolion (safonau 21-22CH) yn berthnasol chwaith i'r ddarpariaeth iechyd a thriniaeth.

Golyga hyn oll nad oes gan gleifion allanol nad ydynt wedi treulio o leiaf noson yn yr ysbyty unrhyw hawliau mewn perthynas â derbyn unrhyw elfen o'r ddarpariaeth yn Gymraeg, ac yn wahanol i'r rheoliadau drafft blaenorol, nid oes ganddynt bellach hyd yn oed yr hawl i gymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol. O ystyried mai cleifion allanol yw mwyafrif yr unigolion sy'n derbyn gwasanaethau iechyd yng Nghymru, ac yng ngoleuni'r prinder gwelyau sydd wedi bod (ac felly'r amharodrwydd cynyddol i dderbyn claf yn fewnol os nad oes rhaid), bydd y diffyg hwn yn y gyfundrefn safonau yn cael effaith anffafriol iawn ar siaradwyr Cymraeg. Rydym yn rhagweld y bydd hyn yn effeithio'n arbennig ar y rheiny sydd yn ei gweld hi'n llawer anoddach cyfathrebu am faterion personol a sensitif mewn unrhyw iaith ond y Gymraeg.

Ymhellach na hynny, rydym yn pryderu y bydd y diffyg hwn yn cael effaith gwirioneddol andwyol ar gleifion iechyd meddwl Cymraeg eu hiaith. Unedau arbenigol iawn yw'r rheiny lle y bydd cleifion iechyd meddwl yn dod yn rhai mewnol, ac yn gyffredinol dim ond pan fydd unigolion yn wirioneddol fregus y byddant yn mynd i unedau o'r fath. Hyd yn oed petaent yn cyrraedd y pwynt hwnnw, byr yw eu harhosiad gan amlaf, gyda'r gofal dilynol yn digwydd fel cleifion allanol neu yn y gymuned. Mewn gwirionedd felly, nifer fechan iawn o gleifion iechyd meddwl fydd ag unrhyw hawl i nodi eu dewis iaith. Nodir nad yw'r hawliau uchod yn pennu hawl cyflawn i gyfathrebiad yn Gymraeg fel claf mewnol chwaith ond yn hytrach hawl i gael mynegi'r dewis a sicrhau fod staff yn ymwybodol ohono'n unig.

Mae ymchwil wedi amlygu nad yw cleifion yn gallu mynegi eu hunain mor rhwydd os nad ydynt yn gallu gwneud hynny yn eu hiaith gyntaf, ac o ganlyniad eu bod weithiau'n mynegi eu hunain mewn ffordd nad yw wir yn cyfleu'r hyn a fwriadwyd. Adroddir fod hyn yn cael effaith ar hyder unigolion; ar y 'balans pŵer' lle mae'r claf yn teimlo islaw'r ymarferydd; ar y berthynas therapiwtig a'r gallu i sefydlu cydberthynas a hyd yn oed ar y parodrwydd neu'r 'amynedd' i ymhelaethu a cheisio egluro'r cysyniadau a'r meddyliau dwysaf a mwyaf cymhleth. O'r herwydd felly, mae'r penderfyniad i ddileu cymorth Cymraeg mewn ymgynghoriad clinigol yn galluogi i gyrff iechyd yng Nghymru esgeuluso anghenion y rheiny nad oes 'sgan' na 'thriniaeth amlwg' ar gyfer eu cyflyrau, a lle mae cyfathrebu clir yn gwbl allweddol wrth sicrhau diagnosis cywir, triniaeth effeithiol a gwellhad.

Penderfyniad nad yw'r safonau a osodir ar gyrff iechyd yn berthnasol i unrhyw wasanaethau gofal sylfaenol a ddarperir ar eu rhan gan drydydd parti

Nodwn fod rheoliadau rhif 7 yn datgan:

“Pan fo'r trydydd parti yn ddarparwr gofal sylfaenol... yna nid yw unrhyw safonau yn gymwys.”

Cadarnheir mai 'darparwr gofal sylfaenol' yw “*person sy'n darparu gwasanaeth gofal sylfaenol ar ran Bwrdd Iechyd Lleol*” a bod 'gwasanaeth gofal sylfaenol' yn cynnwys gwasanaethau meddygol sylfaenol, gwasanaethau deintyddol, gwasanaethau offthalmig a gwasanaethau fferyllol.

Bydd nifer o gleifion iechyd meddwl sy'n mynd yn eu blaen i dderbyn gwasanaethau arbenigol yn dod i gyswllt â gwasanaethau iechyd am y tro cyntaf drwy ddarparwr gofal sylfaenol, megis eu meddyg teulu. Wrth reswm felly, mae'n bryder na fydd hawl gan yr unigolyn i unrhyw beth yn Gymraeg wrth ddefnyddio gwasanaeth gofal sylfaenol.

Eglura'r memorandwm esboniadol a gyhoeddwyd gan y Gweinidog Eluned Morgan AC ar y cyd â rheoliadau rhif 7 fod y safonau penodol yn ymwneud â dogfennau, gwefannau, apiau a chyfryngau cymdeithasol mewn perthynas â gofal sylfaenol wedi eu dileu gan y bydd safonau cyflenwi gwasanaethau eraill yn berthnasol. Wrth gwrs, mae'r eithriad a ddyfynnir uchod yn cadarnhau na fydd gwasanaethau gofal sylfaenol a ddarperir drwy gytundeb ar ran Byrddau Iechyd yn dod o fewn cwrpas y safonau. Rydym yn ymwybodol fod hyn oherwydd y tybiwyd y byddai'n afresymol gosod dyletswyddau ar fyrddau iechyd lleol a fyddai'n eu dal yn gyfrifol am fethiant darparwyr gofal sylfaenol annibynnol i gydymffurfio â'r safonau, gan nad oes ganddynt ddylanwad uniongyrchol dros y ffyrdd y mae darparwyr unigol yn darparu gwasanaethau.

O ganlyniad, noda'r memorandwm:

“cynigir y bydd nifer fach o ddyletswyddau sy'n ymwneud â'r Gymraeg yn cael eu gosod ar ddarparwyr gofal sylfaenol annibynnol drwy gontractau gofal sylfaenol neu gytundeb telerau gwasanaeth rhwng darparwr gofal sylfaenol a bwrdd iechyd lleol. Bydd hyn yn creu rhwymedigaethau contractiol rhwng byrddau iechyd lleol a'r darparwyr annibynnol y gall y bwrdd iechyd lleol eu gorfodi.”

O ystyried nifer y darparwyr gofal sylfaenol yng Nghymru, byddai disgwyl i Gomisiynydd y Gymraeg allu gosod a monitro safonau ar bob un yn gofyn am adnoddau eang iawn, ac felly mewn egwyddor, nid ydym yn anghytuno â'r syniad mai mewn rhwymedigaethau contractiol rhwng y bwrdd iechyd a'r sawl sy'n darparu gwasanaeth ar ei ran y dylid delio â'r materion hyn. Wedi dweud hynny, er mwyn caniatáu i'r rheoliadau arfaethedig hyn gael cymeradwyaeth y Pwyllgor, teimlwn fod angen i bob aelod fod yn wir hyderus y bydd hyn yn ddigonol ac yn llwyddiannus.

Ar ddechrau'r memorandwm esboniadol, nodir bod yr holl gyrrff yn Atodlen 6 rheoliadau rhif 7 eisoes yn gyfarwydd â chydymffurfio â dyletswyddau iaith wrth iddyn nhw weithredu eu Cynlluniau Iaith o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993. Fodd bynnag, credwn yn gryf mewn gwirionedd mai nifer fechan iawn oedd yn cydymffurfio ag ymrwymadau eu cynlluniau iaith, ac o ystyried diffyg grym Bwrdd yr Iaith Gymraeg doedd dim ffordd bendant i fynd i'r afael â'r broblem.

Er mwyn i'r cynnig newydd mewn perthynas â darpariaeth gofal sylfaenol lwyddo, bydd angen cymhelliant ar y bwrdd iechyd lleol i sicrhau'r rhwymedigaethau yn y man cychwyn, ac i'w gorfodi wedi hynny. I'r rhai hynny sy'n cydnabod pwysigrwydd iaith mewn gofal ac sydd wedi cydymffurfio â'u cynlluniau iaith, gellir awgrymu y byddent yn gwneud eu gorau yn hynny o beth. I'r mwyafrif helaeth fodd bynnag (h.y.

y rheiny nad oedd yn parchu ymrwymadau eu cynlluniau iaith), mae'n bryder i ni nad oes cymhelliant iddynt sicrhau bod eu darparwyr gofal sylfaenol yn cytuno ac yn cydymffurfio. Os nad oes gan y Comisiynydd yr hawl i ddal y byrddau iechyd hyn yn atebol am eu methiant i sicrhau bod eu darparwyr gofal sylfaenol trydydd parti yn cydymffurfio, ni allwn weld fod ganddynt unrhyw gymhelliant o gwbl.

Nid yw'n glir ychwaith o'r memorandwm nac o reoliadau rhif 7 y bydd unrhyw oblygiadau i'r byrddau iechyd hyn os nad ydynt yn cymryd y cyfrifoldeb hwn mewn perthynas â gofal sylfaenol o ddifri. Rydym yn gwerthfawrogi bod cyfrifoldeb ar y bwrdd iechyd i ystyried sut y byddant yn mynd i'r afael â hyn yn unol â'r safonau llunio polisi, ond ymddengys bod y modd mae disgwyl iddynt wneud hynny'n ddibynol ar eu dehongliad eu hunain. A fydd unrhyw allu cyfreithiol i ganiatáu'r Comisiynydd (neu'r Tribiwnlys hyd yn oed) i fynd i'r afael â hyn?

Gofynnwn i'r Pwyllgor sicrhau eu bod yn gwbl hyderus bod trefniadau priodol mewn lle er mwyn bod yn siŵr bod y rheoliadau hyn yn cyflawni eu potensial i'r eithaf ac yn cael cymaint o effaith positif ag sy'n bosib ar siaradwyr Cymraeg bregus.

Safonau ynghylch corff yn llunio ac yn cyhoeddi dogfennau a ffurflenni

1. Dogfennau

Yn rheoliadau rhif 7, mae'r Gweinidog wedi cynnwys safon sy'n nodi mai dim ond (a) os yw pwnc y ddogfen yn awgrymu y dylid ei llunio yn Gymraeg, neu (b) os yw'r gynulleidfa a ragwelir, a'u disgwyliadau, yn awgrymu y dylid llunio'r ddogfen yn Gymraeg y mae'n rhaid i gorff lunio'r ddogfen yn Gymraeg. Nid yw'r Gweinidog wedi cadw unrhyw un o'r safonau eraill oedd yn ymwneud â llunio dogfennau. Nid yw'r Comisiynydd wedi gosod y safon hon (sydd hefyd ar gael ymhob set o reoliadau) ar unrhyw sefydliad eto gan ei bod o'r farn ei bod yn rhy wan, ond hefyd yn rhy amwys i'r defnyddwyr gwasanaeth.

Mae ymchwil wedi dangos bod nifer o gleifion iechyd meddwl sy'n siaradwyr Cymraeg iaith gyntaf ac sy'n ffafrio defnyddio'r Gymraeg yn amharod i ofyn, neu hyd yn oed derbyn gwasanaeth Cymraeg pan gynigir ef iddynt. Mae sawl rheswm am hyn, ond y rhwystr pennaf yw'r ofn o dderbyn triniaeth llai ffafriol drwy orfod aros yn hirach, teithio ymhellach neu hyd yn oed cael eu hystyried yn lletchwith.

Rydym yn pryderu felly y gallai bwrdd iechyd, er enghraifft, ddadlau nad oes angen llunio dogfen sy'n rhoi gwybodaeth hanfodol i gleifion iechyd meddwl am gyflyrau yn y Gymraeg gan nad oes unrhyw glaf wedi mynegi'r dymuniad i dderbyn gwasanaeth yn yr iaith honno. Ymhellach, pe bai aelod o'r cyhoedd neu ddefnyddiwr gwasanaeth

yn ymweld â gwefan y bwrdd iechyd perthnasol neu'r Comisiynydd er mwyn darganfod a oes ganddynt hawl i ddogfen yn Gymraeg, ac felly a oes ganddynt achos i wneud cwyn nad yw ar gael yn Gymraeg, does dim ateb pendant o gwbl ar eu cyfer. Mae hyn yn debygol o leihau'r nifer o bobl sy'n cwyno gan nad yw'n glir iddynt a ddylent fedru cael y ddogfen honno'n Gymraeg ai peidio. Gellir dadlau y byddai'r diffyg cwynion hwnnw wedyn yn rhoi sail bellach i gyrff ddod i'r casgliad nad oes angen llunio dogfen yn Gymraeg.

Ym mhob set arall o reoliadau safonau mae safon gadarn i'w chael sy'n nodi bod rhaid i unrhyw ddogfen a lunnir ac a gyhoeddir gan gorff fod yn y Gymraeg. Rydym yn ymwybodol i'r Comisiynydd osod 'amgylchiadau penodol' ar y safonau hynny ar gyfer rhai cyrff yn dilyn trafodaethau am resymoldeb a chymesuredd y safon. Lle bo hynny wedi digwydd, mae'r Comisiynydd wedi gosod testun ychwanegol mewn hysbysiad cydymffurfio i egluro hynny'n glir i unrhyw aelod o'r cyhoedd. Rydym o'r farn mai dyma'r ffordd mwyaf effeithiol o sicrhau hawliau ac eglurder i ddefnyddwyr gwasanaeth, gan sicrhau bod y gofynion ar gyrff yn rhesymol a chymesur yn unol â darpariaethau'r Mesur.

Credwn felly y dylai'r gallu i osod safon nad yw'n rhoi rhwydd hynt i gyrff benderfynu a ddylid llunio dogfen yn Gymraeg ai peidio barhau yn rheoliadau rhif 7. Bydd hyn hefyd yn cyfrannu at y brif weledigaeth o normaleiddio'r Gymraeg a sicrhau bod pobl yng Nghymru yn gallu byw eu bywydau yn gyfan gwbl drwy'r Gymraeg petaent yn dymuno gwneud hynny.

2. Ffurflenni

Ym mharagraff 46 yr adran ddehongli ar gyfer y safonau hyn, nodir nad yw'r safonau'n gymwys *“pan fydd ffurflen neu ddogfen a lunnir gan y corff yn darparu gwybodaeth mewn perthynas ag unigolyn a enwir.”*

Yn aml, bydd ffurflenni meddygol yn cael eu hanfon at gleifion gyda rhywfaint o'u manylion personol wedi eu mewnosod ar eu rhan yn barod a'r gweddill yn wag er mwyn iddyn nhw eu cwblhau.

Rydym yn pryderu bod yr eithriad hwn yn berthnasol i ffurflenni o'r fath ac felly gofynnwn i'r pwyllgor ymchwilio i hyn. Mewn rheoliadau blaenorol, roedd safon wedi'i drafftio a oedd yn ymwneud yn benodol â mewnosod gwybodaeth ar ffurflen a chredwn fod yr elfen hon yn hanfodol i sicrhau bod defnyddwyr gwasanaeth yn gallu llywio drwy'r system yn y Gymraeg cymaint â phosib. Yn ogystal, o ystyried y cyfrifoldeb a ddaw yn sgil safonau 2 a 3 (cofnodi dewis iaith a gweithredu'n unol â hynny o'r pwynt hwnnw ymlaen), ni allwn weld rheswm dilys na fyddai modd

defnyddio'r cofnod hwnnw i sicrhau bod manylion a fewnosodir ar ffurflen yn gweithredu'n unol hefyd.

I grynhoi, felly, ein prif bryderon gyda'r rheoliadau yw:

1. Bod safonau'n ymwneud â darparu cymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol wedi eu dileu o'r rheoliadau arfaethedig. Golyga hyn oll nad oes gan gleifion allanol, nad ydynt wedi treulio o leiaf noson yn yr ysbyty, unrhyw hawliau i dderbyn unrhyw elfen o'r ddarpariaeth yn Gymraeg, ac yn wahanol i'r rheoliadau drafft blaenorol, nid oes ganddynt bellach hyd yn oed yr hawl i gymorth Cymraeg mewn ymgynghoriadau clinigol.
2. Penderfyniad i eithrio gwasanaethau gofal sylfaenol o'r cymal 'trydydd parti' yn llwyr.

Gofynnwn fod y pwyllgor yn eu hystyried yn llawn wrth iddynt graffu ar gynnwys rheoliadau rhif 7. Wrth reswm, rydym yn croesawu bod safonau yn gweld golau dydd ar gyfer y sector yma, ond rydym yn awyddus iawn bod y Cynulliad yn defnyddio'r cyfle gwerthfawr hwn i wneud y mwyaf o'r gyfundrefn werthfawr a gyflwynwyd gan y Mesur a chyflawni ei photensial.

Er gwybodaeth, mae'r holl ddeunydd sydd ar ein gwefan sy'n ymwneud ag iechyd meddwl a'r Gymraeg wedi eu cofnodi yma: <https://meddwl.org/tag/iaith/>.

Edrychwn ymlaen at ddilyn trafodaethau a chasgliadau'r pwyllgor. Mae pob croeso i chi gysylltu â ni am drafodaeth bellach ar y mater hwn, neu yn y dyfodol ynghylch cynyddu gwasanaethau iechyd meddwl Cymraeg yn gyffredinol.

Yn gywir iawn,
Hedd, Manon a Sophie

Tîm rheoli meddwl.org

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Welsh Language Standards for Health Services

Royal College of General Practitioners Wales response to the Culture, Welsh Language and Communications Committee

Monday 05 March 2018

RCGP Wales welcomes the opportunity to respond to the Welsh Government's recently published Welsh Language Standards for Health Services.

The Royal College of General Practitioners Wales represents a network of around 2,000 GPs, aiming to improve care for patients. We work to encourage and maintain the highest standards of general medical practice and act as the voice of GPs on resources, education, training, research and clinical standards.

We note that primary care services will only be subject to these regulations if they are directly run by a health board. In general practice this could include managed practices, out of hours services, and services delivered in settings such as a prison.

We hope due consideration is given to the potential of recruitment to these services being hindered by the need to comply to the regulations. General practice is facing severe recruitment difficulties, and if these standards are seen as a barrier to working as a GP these difficulties will be magnified. We need to attract the best GPs to work in Wales, rather than selecting doctors on their ability to speak Welsh.

The majority of primary care services are run independently from a local health board, and these services will not be subject to the regulations. We are supportive of this approach; as outlined in the Explanatory Memorandum local health boards do not have direct influence over individual providers. The Welsh Government has proposed that a small number of Welsh language duties on independent primary care providers will be prescribed through contracts or terms of service agreements.

RCGP Wales welcomes attempts to support the Welsh language in general practice, and would like patients to be able to speak the language of their choice. There is already significant effort in many practices across Wales to ensure this is the case.

Clear communication is key to consultancy which means patients speaking in their first language can be beneficial. The converse of this, however, is that GPs must have a strong grasp on the language to be able to consult professionally in Welsh. Some GPs who have Welsh as a first language can find doing consultations in Welsh difficult, as they do not have the technical words in Welsh.

We believe attempts to increase its use in general practice will be most effective if the pressures on the profession are kept in mind. There are many practical barriers in primary care that may limit the availability of the Welsh language. A shortage of GPs will inevitably limit the number of Welsh speaking GPs, and workload pressures can make it difficult for non-Welsh speaking GPs to learn the language. Any prescribed duties will need to recognise these factors.

Tackling the pressures on general practice may provide an opportunity to enhance Welsh language provision. For example, a constructive solution would be measures to attract more Welsh speaking GPs to the profession.

We also believe there is scope for the Welsh language in primary care to be enhanced through multidisciplinary working. Working collaboratively with other healthcare professionals should be able to expand Welsh language provision. This can be done outside of these regulations, as multidisciplinary working remains in a relatively early stage of development and we do not want to see any perceived barriers that prevent the transfer of professionals into primary care. This is particularly pertinent for recruitment from other areas in the UK and areas where Welsh is not traditionally spoken.